

ESTUDI ARQUEOLÒGIC DE LES PLAQUES D'HABITATGE DE L'*INSTITUTO NACIONAL DE LA VIVIENDA* I ORGANISMES COETANIS

El cas del Districte III de l'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)



Daniel Sáez Ramírez

Tutora: dra. Queralt Solé i Barjau

Treball Final de Grau

Bloc d'Arqueologia Medieval i Post-Medieval

Grau d'Arqueologia



UNIVERSITAT DE
BARCELONA

AGRAIMENTS

Primer de tot gràcies pel seu suport incondicional i els seus ànims a cada reunió a la meva tutora, la Queralt Solé, qui, en una de les inspiradores classes de l'optativa del Grau, va fer que comencés a veure les plaques arreu. També voldria agrair al Manuel Domínguez, president del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat, qui va fer ressò del meu estudi fins arribar a la conselleria d'Urbanisme de la ciutat -fet que em va afalagar bastant- i ha fet mans i mànigues per mi; i a la Lúdia, també del CELH, que em va tractar amb molta proximitat. Gràcies a la Pepa Prieto, arxivista de l'Arxiu de l'Hospitalet, i a l'Agustín Castellano, responsable de l'Espai de memòria – Can Riera, per engrescar-se en el treball i donar-me tants cops de mà com els va ser possible. A en Josep Maria Solías, director del Museu de l'Hospitalet, per les seves respostes immediates i el seu ajut. A totes les entitats i tots/es els/les particulars que m'han respòs correus electrònics – perquè n'he enviat moltíssims – traient cinc minuts per dedicar-me 'ls i a tothom qui m'ha pogut ajudar. A les meves companyes i col·legues, la Cintia Alonso, la Maria Gisbert, l'Alba Vilardell i l'Aila de Arana per haver d'aguantar com els explicava pas a pas les aventures i desventures de l' "experiència TFG". A la meva parella, la Laura Olmos, per donar-me suport, ànims, i embranzida sempre que ho he necessitat i demanar-li disculpes per cada cop que, passant per davant d'un edifici, li deia (li dic i, ho sento, li diré) "¡Mira, una placa!". Als meus pares i la meva àvia que, sense saber-ho, m'han portat fins on sóc. Gràcies a tots, això no ho hauria pogut fer sense cap de vosaltres.

Estudi arqueològic de les plaques de l'Institut Nacional de la Vivienda i altres organismes coetanis. El cas del Districte III a l'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)

Les plaques que van ser col·locades a les façanes dels edificis d'habitatges arreu de l'Estat per l'Institut Nacional de la Vivienda (1939-1975) i per la resta d'organismes relacionats amb l'habitatge durant la dictadura franquista són objectes que poden ser analitzats des d'una perspectiva arqueològica conjuntament amb l'estudi de les fonts documentals. Aquesta situació és possible gràcies al fet que moltes de les plaques estan actualment emplaçades a les façanes dels nostres habitatges o han estat retirades i han deixat un negatiu visible demostrant la seva extracció. Per demostrar que aquest estudi arqueològic és possible, a l'estudi actual es mostrarà el cas del Districte III de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat (el Barcelonès), format pels barris de Santa Eulàlia i Granvia Sud; el primer d'origen medieval i desenvolupat urbanísticament amb la industrialització del segle passat; i el segon, un barri de nova planta, construït com a resposta de l'alta demanda d'habitatge creada per les allaus migratòries durant el segle XX.

Paraules clau: placa, habitatge, franquisme, Instituto Nacional de la Vivienda, l'Hospitalet de Llobregat.

Archaeological approach on the plaques from the Instituto Nacional de la Vivienda and another coeval institutions at Hospitalet de Llobregat's (Barcelona, Spain) District III

The plaques which were placed on the home buildings façades throughout Spain by the Instituto Nacional de la Vivienda (Spanish Housing National Institute under Francisco Franco's dictatorship) and by the rest of the housing authorities during the Francoism are objects which can be analysed by archaeological methodology along with the study of the related documental sources. This situation is possible due to the fact that many of the plaques are currently placed in the façades of our home buildings or either had been removed and they have left a visible negative showing its elimination. To prove that the archaeological approach can be done, in the current paper it is going to be shown using the case of the District III from the town of Hospitalet de Llobregat (Barcelona, Spain), composed by Santa Eulalia and Granvia Sud quarters; the first one was created during Medieval times and its urban growth brought about by last century's industrialization, and the second one is a new plan quarter, built by the housing request brought about the massive migratory movements during the 20th century.

Key words: plaque, housing, Franco regime, Instituto Nacional de la Vivienda, Hospitalet de Llobregat.

ÍNDEX

1. Introducció.....	4
2. Estat de la qüestió i antecedents.....	7
3. Context històric.....	12
4. Marc geogràfic.....	13
5. Objecte d'estudi.....	16
5.1 Descripció.....	16
5.2 Motius per a l'emplaçament.....	19
5.3 Tipologia de les plaques d'habitatge.....	20
5.4 Paral·lelismes passats i presents.....	25
6. Resultats d'estudi.....	28
6.1 Metodologia emprada i procés d'estudi.....	28
6.2 L'Hospitalet, en general.....	30
6.3 Districte I. El Centre, Sanfeliu i Sant Josep.....	32
6.4 Districte II. Collblanc – La Torrassa.....	34
6.5 Districte IV. La Florida i Les Planes.....	35
6.6 Districte V. Can Serra i Pubilla Cases.....	36
6.7 Districte VI. Gornal i Bellvitge.....	37
6.8 Districte III. Santa Eulàlia i Granvia Sud.....	38
7. Propostes d'estudi.....	42
8. Conclusions.....	44
9. Bibliografia.....	47
Annex – 0. Imatges.....	52
Annex – 1. Tipologia de les plaques d'habitatge.....	66
Annex – 2. Inventari de les plaques de l'Hospitalet.....	71
Annex – 3. Gràfiques.....	85
Annex – 4. Cartografies.....	91
Annex – 5. Documents.....	102
Entrevistes.....	107
Correus electrònics.....	111

1. INTRODUCCIÓ

Tot és susceptible a ser estudiat des d'un punt de vista arqueològic. Partint d'aquesta premissa es podria establir que vivim envoltats d'arqueologia. Per tant, entenent que l'arqueologia és l'estudi de les restes materials per a interpretar les societats del passat i del present es podria estudiar qualsevol objecte o resta material que hagi estat realitzat en el passat i continuï existint en el present al mateix context. Aquest és el corrent de l'arqueologia del Passat Recent, entrant dins de cronologies que l'acadèmia, en general, encara no veu com a vessant arqueològica. Una de les possibles causes per a aquest fet sigui l'existència d'un nombrós corpus de fonts documentals que no fan de l'arqueologia l'única eina essencial per a reconstruir el passat, sinó una eina més que, complementant, ajuda a reconstruir una època passada (Solé i Jané, 2014: 306). Però és aquesta la riquesa que disposem amb cronologies d'època moderna i contemporània (d'ençà el segle XV): un gran corpus documental que potser ha provocat una omisió de tot el que l'arqueologia podria aportar-hi. Aquest estudi és un dels tants exemples que mostren com l'arqueologia pot servir per a estudiar la història contemporània, amb l'ajut de les fonts documentals, però sense perdre de vista la metodologia pròpia.

M'he criat al barri de Santa Eulàlia de la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat i he viscut les transformacions dels canvis de segle en un barri industrial que es convertia a força d'enderroc en un barri residencial, amb espais oberts i grans avingudes amb zones verdes per al gaudi dels seus habitants. Però, a mesura que creixia i observava les coses des del punt de vista arqueològic, vaig començar a adonar-me de la presència arreu d'unes plaques col·locades sobre els portals dels edificis. I va ser la placa del número 44 al carrer Àngel Guimerà¹ la que va despertar la curiositat en mi. Què era aquella placa que tenia un símbol franquista? Per què estava allà clavada en una de les façanes del carrer? Per què vaig començar a veure plaques d'aquest tipus arreu? I va ser això el què ho va endegar tot.

La motivació principal no només rau en satisfer la curiositat, sinó també en intentar omplir el buit científic que hi ha en aquest tipus d'objectes que sovint són retirats sense cap mirament perquè són un símbol falangista. Però no són només això, sinó que són una porta oberta vers la comprensió d'una època del nostre passat, una època que encara és present als nostres carrers. Les plaques que col·locà el règim de Franco, llavors, són peces arqueològiques que el què fan és ajudar a comprendre des d'un punt de vista diferent diverses qüestions que tractarem més endavant. A més, responen a un moment clau en la història de l'Hospitalet: el moment de l'onada massiva d'immigrants que venien del camp cap a Barcelona a la recerca d'oportunitats i que, en vista de no poder instal·lar-se a la ciutat comtal, van haver de viure als municipis del voltant com

¹ La placa III-016 segons l'Inventari de l'Annex 2. Vegeu Imatge 01 a l'Annex 0.

ho és l'Hospitalet. Aquesta onada migratòria comença a principis del segle XX però, com bé testimonien la quantitat de plaques de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* (INV) i el cens local, no serà fins a les dècades de 1950 i 1960 que la ciutat doblarà la seva població, tenint una taxa de creixement del 97,03% (Algaba, 2002: 30).

L'àmbit d'estudi escollit ha estat la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat (el Barcelonès) atès que el seu desenvolupament urbanístic, demogràfic i econòmic durant el període històric tractat és prou remarcable. A més, l'Hospitalet sempre ha begut de la història de Barcelona i en gran part, la història hospitalenca ha estat conseqüència de la seva proximitat. En el cas que es tracta en el present treball, l'augment exagerat de la demografia local és conseqüència de les oportunitats laborals i la instal·lació de les grans indústries a les rodalies de la capital catalana com ho és l'Hospitalet. Per tant, serà el lloc escollit per gran part dels immigrants que venen del camp a la ciutat i quan la demanda d'habitatge a Barcelona no és capaç d'encabir-los, troben la seva llar d'acollida a l'Hospitalet. El municipi és un bon cas d'estudi per mostrar els contrastos al llarg de tota la seva història i com aquest recent passat l'ha afectat. El barri de Santa Eulàlia, objectiu original de treball, és un important barri històric de creació possiblement medieval amb troballes arqueològiques que es remunten a època romana i època ibèrica². Aquest barri pateix les conseqüències de la industrialització a finals del segle XIX i principis del XX i des d'un barri agrari extensió de Sants es transforma en l'emplaçament on moltes de les indústries es situen per la seva proximitat a Barcelona i al Canal de la Infanta³. Aquest barri industrial passarà a estar més habitat i ser un espai on gran part dels immigrants que venien cercant treball a la ciutat s'hi van instal·lar, fet que provocarà l'actuació urbanística del règim franquista que tractem.

Durant la investigació del treball, es va descobrir que gran part del barri de Granvia Sud, apèndix de l'Hospitalet i prou apartat per ser l'únic barri residencial de l'Hospitalet al sud de l'eix de la Granvia de l'Hospitalet⁴, mostrava plaques col·locades pel règim, i per tant, se'l va integrar al discurs del present treball, delimitant així l'objecte d'estudi en el Districte III, format per ambdós barris. També s'esmenten de forma més global, la resta de districtes de l'Hospitalet, només a tall de comparació amb el Districte III (vegeu Plànols 01 i 02 a l'Annex 4).

La metodologia emprada en el present treball ha estat la prospecció urbana de superfície de les façanes de tots els carrers de l'Hospitalet fent servir un plànol turístic del municipi per a

² Com s'esmentarà als apartats següents.

³ El Canal de la Infanta és un canal de reg de principis del segle XIX que va portar l'aigua del Llobregat cap a la plana deltaica de la banda esquerra, zona que ocupen els municipis de Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Cornellà del Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat i part del barri de Marina de Sants de Barcelona. (Castillo, 2014: 63)

⁴ A més, la seva proximitat al barri de Marina de Port de Barcelona, important nucli urbanístic conseqüència també dels barris barraquistes de Can Tunis el fa testimoni de les dinàmiques poblacionals de l'època. La crònica d'en Francesc Candel, *Els Altres Catalans* (1964), és un document exquisit i indispensable per a comprendre aquesta realitat.

guiar-se. S'hi cercava plaques de l'INV o bé els negatius dels claus que les subjectaven i la marca negativa rectangular amb la forma de la placa retirada. En el cas de trobar una placa o un negatiu, s'apuntava el nombre del carrer i el número d'edifici en un llistat, a més d'una senzilla classificació a partir de les diferències estètiques establint una primitiva tipologia, preludi de la que es presentarà després. A continuació, es va realitzar el buidatge dels fons d'història local a l'Arxiu d'Història de l'Hospitalet; dels fons del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat, de Can Riera – Espai de Memòria del Museu de l'Hospitalet i del CRAI – Pavelló de la República. Paral·lelament, es va procedir a enviar correus electrònics a professionals o entitats que poguessin tenir cap informació sobre les plaques com el Memorial Democràtic, l'Arxiu General de l'Administració a Alcalà d'Henares (Madrid), l'Arxiu Arqueològic del Centre de Col·leccions del Museu d'Història Barcelona, el Museu de l'Hospitalet, etc. A banda, es va poder entrevistar via correu electrònic a en Josep Maria Solías, director del Museu de l'Hospitalet i a en Daniel Zapater, co-creador de la proposta museogràfica de l'exposició permanent del Museu de l'Hospitalet; i de conversar amb la Pepa Prieto, arxivista de l'Arxiu de l'Hospitalet i amb l'Agustín Castellanos, responsable de la seu Can Riera – Espai de Memòria.

Abans de continuar, convindria aclarir un error trobat a gran part de la bibliografia. En català, el mot castellà “*vivienda*” no es tradueix per ‘*vivenda*’ sinó per ‘habitatge’, emprat en el present treball. Tot i així, les fonts consultades feien servir en la seva majoria el mot ‘*vivenda*’, no acceptat per l'Institut d'Estudis Catalans⁵, encara que al llarg del treball s'emprarà el mot en castellà per a citar els noms d'organismes i ministeris del règim com és el cas de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*.

⁵ Tal i com es pot observar si s'introdueix la cerca ‘*vivenda*’ al Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans: <http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=vivenda&operEntrada=0>

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ I ANTECEDENTS

L'objecte d'estudi del present treball són les plaques d'habitatge del franquisme, tal i com ja s'ha exposat. El que es pretén amb el present treball és demostrar que són un objecte arqueològic prou important com per a explicar la història de la nostra societat. Desafortunadament, la visió popular d'aquestes plaques no és com a objecte arqueològic, sinó com a un objecte odiat, ignorat o bé apreciat o el record d'una època que es vol oblidar, però no arqueològic. La raó principal per la que aquestes plaques no són considerades part de l'arqueologia és pel seu context: en una façana i no en un jaciment arqueològic. A més d'aquesta altra realitat, la problemàtica essencial és la seva cronologia: al ser un objecte sense segles d'antiguitat, la placa d'habitatge popularment no es veu com a peça arqueològica.

Tot i així, sí que es consideren com a element significatiu que “mostra una forma d'ideologia i institució dominant i la manera que té de fer-se present a tota la societat dins dels espais més inversemblants”, segons en Josep Maria Solías⁶, director del Museu de l'Hospitalet, on es troba l'objecte H-8178⁷, una placa d'habitatge (vegeu imatges 02 i 03 a l'Annex 0). L'objectiu d'exposar-la era “donar visibilitat a elements patrimonials poc comuns en un museu però quotidians per a la població”, segons Daniel Zapater⁸. Aquesta placa és l'única al dipòsit del Museu, tot i haver un procediment activat per l'Ajuntament en què si la comunitat de veïns vol retirar la placa de la seva façana, l'Ajuntament la treu i la diposita al Museu. Malgrat aquest procés, no hi ha hagut cap sol·licitud de retirada⁹, tot i que la realitat als carrers és una altra: bona part de les plaques han estat extretes.

A més, un altre exemple de com les institucions en relació a Història i Arqueologia consideren les plaques com a un element arqueològic i que, per tant, poden reconstruir el passat de la nostra societat, el trobem a l'Arxiu Arqueològic del Museu d'Història de Barcelona, el qual disposa d'un exemplar de placa d'habitatge franquista, que “permet nodrir la col·lecció d'elements pertanyents a una etapa històrica concreta de la Ciutat de Barcelona”¹⁰.

El debat de la retirada dels símbols franquistes (com el que presenta algunes de les plaques d'habitatges) és d'actualitat, doncs una gran part dels ciutadans han de conviure amb el record

⁶ Va respondre una entrevista via correu electrònic el 25-04-16. Completa a l'Annex 5.

⁷ Fitxa de la qual es pot trobar a l'Annex 5.

⁸ En Daniel Zapater junt amb la Judith Barnés són els responsables de la proposta museogràfica de l'Exposició permanent al Museu de l'Hospitalet i ell va respondre l'entrevista via correu electrònic en nom de Judith Barnés, el 26-04-16. Completa a l'Annex 5.

⁹ Tal i com va explicar Agustín Castellanos, responsable de l'Espai del Memorial Democràtic a l'Hospitalet: Can Riera – Espai de Memòria i es pot comprovar a la transcripció de la conversa amb ell a l'Annex 5.

¹⁰ En un correu rebut el 27-05-16, la Núria Miró, responsable del Departament de Col·leccions del Centre de Col·leccions del Museu d'Història de Barcelona, on va respondre un parell de preguntes i va compartir la fitxa de l'objecte MHCB-34578, una placa d'habitatge provinent del carrer Numància, 145 de Barcelona. El correu és complet a l'Annex 5 – Correu 04 i la fitxa a l'Annex 5.

d'haver viscut sense llibertat¹¹ tot i que per altra part, ho consideren part de la seva quotidianitat. L'exemple recent del debat ciutadà de l'escultura feixista de Tortosa quan el 2015 es presenta una moció per a realitzar una consulta sobre la continuïtat de l'escultura al seu lloc¹². A principis del maig de 2016 es va presentar a l'Ajuntament de Madrid una comissió que hauria d'aplicar la *Ley de Memoria Histórica*, retirant els monuments relacionats amb el règim de la capital de l'Estat¹³.

Molts són els casos de ciutats que han pretès o han retirat les plaques d'habitatge, només per la simbologia del jou i les fletxes, ometent la resta de plaques del mateix caràcter que no en presenten cap. Hi ha per tant, una corrent d'acció que és la retirada indiscriminada de plaques, sense cap tipus de documentació prèvia. Les administracions només veuen el símbol feixista com a un element a eliminar de les seves ciutats perquè “són una infracció moral en relació amb les víctimes del feixisme”¹⁴. Hi ha diversos casos al voltant de l'Estat: en el cas de Barcelona el novembre de 2015 es va iniciar una proposta de retirada al districte de Nou Barris¹⁵, a Viladecans (Baix Llobregat) es va retirar la simbologia i els noms dels carrers que fessin al·lusions al feixisme el maig de 2016¹⁶.

Altres exemples els trobem a la Comunitat Valenciana on la mateixa Diputació de València es subvenciona la retirada de plaques amb simbologia feixista¹⁷. En el cas de Paterna,

¹¹ L'article de Misael Arturo López, de la Universitat d'Oviedo, “*La sombra de Franco sigue siendo alargada*” (2008) ho explica i esmenta un seguit d'articles que tracten la temàtica de la memòria del franquisme.

¹² L'estàtua situada sobre la pilastra d'un pont que creuava el riu Ebre i que va ser enderrocat per les tropes franquistes durant la Guerra Civil commemora la victòria del bàndol nacional durant la Batalla de l'Ebre. Va ser inaugurada pel mateix general Franco el 1966 i mesura 45 m d'alçada, essent el monument franquista més gran conservat a tot Catalunya. La notícia del debat sorgit a partir d'això es pot consultar a: <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2015/01/10/catalunya/1420918497_661940.html>. El maig de 2016 es va realitzar la consulta i aquesta va resoldre mantenir l'escultura però reinterpretar-la. Com es pot llegir a: <<http://www.naciodigital.cat/noticia/109376/tortosa/mantindra/simbol/victoria/franquista/al/mig/ebre>>

¹³ Segons informa Bruno García, a l'Ajuntament es veuen dues postures enfrontades: “no tocar res perquè hi ha molt i és molt treball” o “no oblidar-ho sinó que s'ha d'explicar”. La notícia es pot consultar en línia a : <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2016/05/06/madrid/1462521037_465090.html?rel=cx_articulo#cxrecs_s>

¹⁴ Tal i com s'especifica a la notícia de la referència anterior.

¹⁵ Es va impulsar la proposta tal i com es diu a <<http://www.naciodigital.cat/noticia/98995/barcelona/impulsa/retirada/tota/simbologia/franquista/nou/barris>> però el Grup d'Història de Nou Barris a qui es va oferir la realització del catàleg, va rebutjar la proposta per manca de recursos, tal i com va explicar en una conversa informal, Ivan Sánchez-Moreno, membre del grup esmentat el 22 de maig de 2016.

¹⁶ Segons la notícia, l'antic conseller de Viladecans, Manolo González, es va encarregar de “localitzar amb paper i bolígraf, les 31 de les 37 plaques amb el jou i les fletxes [...] del Ministerio de la Vivienda franquista”, és a dir mitjançant la prospecció urbana i visual de les façanes dels edificis. Aquesta notícia es pot consultar al següent enllaç: <<http://www.lavanguardia.com/local/baix-lobregat/20160506/401604007075/viladecans-retirara-simbologia-nomenclator-franquista.html>>

¹⁷ Quelcom que a l'Hospitalet també succeeix, doncs les despeses de la retirada de la placa són a càrrec de l'Ajuntament, com bé explica Agustín Castellanos a la conversa que va tenir lloc el 24 de febrer de 2016 i es pot trobar transcrita parcialment a l'Annex 5. De la notícia de la Diputació de València es pot aprofundir a: <http://www.abc.es/espana/comunidad-valenciana/abci-diputacion-valencia-subvencionara-retirada-placas-relacionadas-franquismo-201604101314_noticia.html>

se les va retirar, però també substituir-les per plaques amb l'escut del municipi identificant-les com a habitatges de protecció oficial¹⁸.

Desafortunadament, aquesta voluntat que s'està estenent de retirar les plaques no és plat de bon pair per a tothom: a Herencia (Ciutat Real), una vintena de persones es van manifestar el març de 2016 en contra de la retirada d'una placa feixista a la façana d'un convent religiós¹⁹.

Per tant, com es pot comprovar hi ha un intens debat a favor i en contra de la presència de les plaques a les façanes. A més, n'hi ha obert un altre sobre què fer-ne un cop retirades. Una de les opcions possibles, com és el cas del Museu de l'Hospitalet, és exposar-la en un Museu, com "un objecte imprescindible per a explicar la història d'un passat, d'una realitat històrica"²⁰.

Durant l'any 2010, el Memorial Democràtic va organitzar l'exposició itinerant *Els Símbols de Franco*, on s'exposava una mostra de tota la simbologia franquista que encara roman (o romanien) als municipis catalans. Les peces de l'exposició van ser, entre d'altres, les plaques d'habitatge que es transportaven en caixes arxivadors i es podia veure una mostra de les diferents tipologies, incloent els models que no presenten el símbol del jou i les fletxes.

Per desgràcia, l'únic treball que existeix com a precedent per a la classificació de les diferents tipologies de les plaques de l'habitatge és el que va dur a terme per la historiadora Pilar Mateo entre 2003 i 2005. Va redactar un inventari dels elements amb iconografia franquista presents a la ciutat de Barcelona, per petició de l'Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, incloent-hi plaques d'habitatge amb simbologia i sense. A l'inventari es va realitzar una tipologia a partir de la cronologia de les lleis de cadascuna de les plaques. La tipologia només s'esmenta, però no es mostra, com tampoc no s'interpreten els resultats, indicant només que "fa palesa l'enorme quantitat de simbologia a Barcelona"²¹.

El Treball Final de Màster d'en Josu Santamaria Otaola, de la UPV/EHU el 2015 que, des de l'arqueologia de l'enginyeria social franquista, analitza el barri de Zaramaga a Vitòria, dissenyat i promogut pel règim contrastant fonts documentals amb la dada arqueològica que és la placa d'habitatge, analitzant l'espai domèstic i estudiant l'evolució, no només del barri sinó

¹⁸ A l'Hospitalet també es troba el mateix exemple en el cas dels edificis Onésimo Redondo al barri de Les Planes, on totes les plaques de l'INV van estar substituïdes per plaques de VPO de la Generalitat de Catalunya, tal i com es mostra en l'Actualitat. Per a la notícia de Paterna es pot aprofundir a: <http://www.lasprovincias.es/horta-morvedre/201601/19/paterna-empieza-retirar-placas-20160119002427-v.html> >

¹⁹ Tal i com es mostra a la següent notícia: <http://www.periodicoclm.es/articulo/ciudad-real/grupo-personas-impide-retirada-placas-franquistas-pueblo-ciudad-real/20160316202618004647.html> >

²⁰ Resposta d'en Josep Maria Solías a l'entrevista via correu electrònic el 25-04-16. Completa a l'Annex 5.

²¹ Tal i com l'Isabel Deniel, responsable de comunicació de l'Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, va respondre en un correu enviat el 26 de maig de 2016 i disponible a l'Annex 5 – Correu 08.

que, a més, dels plantejaments arquitectònics del règim a partir de les façanes i els portals dels edificis²².

Hi ha pocs casos d'estudi de les plaques d'habitatge, tot i que són un objecte molt tractat pels debats actuals a l'Estat, però ara es comença a considerar com a objecte arqueològic i és el que s'ha de fer, empènyer aquests tipus d'estudis per a una millor comprensió de les realitats urbanístiques que ens envolten.

²² El treball es titula "*Iragan garaikidearen arkeologia. Hurbilpen material eta espaziala Zaramaga Iangile-auzoan*"; és a dir, "Arqueologia dels edificis del passat recent. Aproximació al material i al barri del barri obrer de Zaramaga (Vitòria)". Tal i com s'explica a <<http://guerraenlauniversidad.blogspot.com.es/2015/07/arqueologia-de-la-ingenieria-social.html>>

3. CONTEXT HISTÒRIC

El 18 de juliol de 1936, les forces de dreta radicals organitzaren un cop d'Estat militar que desencadenà el conflicte conegut com la Guerra Civil Espanyola (1936-1939). Després d'un acarnissat conflicte armat entre el bàndol insurrecte dirigit pel general Francisco Franco i el bàndol republicà, l'1 d'abril de 1939, les tropes insurrectes es van fer amb la victòria. Des de llavors i fins a la mort del "Caudillo" l'any 1975, s'instaurà a l'Estat espanyol una dictadura feixista. La dictadura, dirigida per Francisco Franco, s'introduí en tots els aspectes de la societat. Des del govern s'establí una ideologia comuna que exaltava la figura del dictador Franco i s'exercí una repressió constant de qualsevol dissidència al règim.

En el context de crisi econòmica en què es trobava l'Estat després de la Guerra Civil durant la dècada dels 40, es produí una forta immigració camp-ciutat que va provocar una alta demanda d'habitatge a les ciutats industrials que rebien les onades de població. Però no serà fins a la dècada dels anys 50, durant el període conegut com el "Segon Franquisme" en el que la política autocràtica duta a terme canviava per la del "*desarrollismo*" que propiciaria la creació d'un mercat immobiliari que respongués a l'alta demanda de les grans ciutats acollidores com Barcelona i les seves rodalies. A més, s'hi afegia la poca solvència d'una classe obrera que era forçada a malviure en condicions infrahumanes a nuclis de barraques als suburbis de Barcelona, com fou en el cas de l'Hospitalet, on n'hi hagueren nombrosos²³.

Per a fer-ho front, el 19 d'abril de 1939 es promulga la *Ley de viviendas protegidas*, la qual creava l'*Instituto Nacional de la Vivienda* (Molinero, 2005: 139). A més, des del Ministerio de Trabajo²⁴ s'havien creat les anomenades "*viviendas bonificables*" que després passarien a anomenar-se "*bonificadas*" i acabarien passant a ser, quan aquest es crea el 1957 (Betrán, 2002: 35), dependència del *Ministerio de Vivienda*.

Tot i així, no fou fins 1954 quan es va aprovar la *Ley de Viviendas de renta limitada*, a partir de la qual l'Obra Sindical del Hogar²⁵ i l'*Instituto Nacional de la Vivienda* desenvoluparien el *Plan Sindical Francisco Franco*, que promouria *de facto* la construcció d'encara més habitatges, donant una resposta real a la gran demanda que encara hi havia a l'Estat. Això va

²³ Com per exemple el barri de la Bomba o a la mateixa riera Blanca que fa de límit entre la ciutat comtal i l'Hospitalet. D'això la premsa local se'n feia ressò com mostren els diversos articles publicats per Salvador Rodríguez Paredes al diari Solidaridad Nacional tant el 1959 com el 1960. En són exemples: "*En Hospitalet existen más de mil barracas que el Ayuntamiento intenta eliminar*". (12/12/1959) o "*Hospitalet, que ha trabajado firme en 1959, tiene mucho que hacer en 1960. El problema escolar y el de la vivienda y barraquismo, menesteres urgentes.*" (02/01/1960). Ambdós articles consultats a l'Hemeroteca de l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat.

²⁴ Com bé cita Parreño (2003) no només es pretenia donar habitatge a la gent que no en tenia sinó que a més, s'intentava així fomentar els llocs de treball i per tant, potenciar l'activitat econòmica.

²⁵ Neix com a organisme d'estudi i anàlisi però el 1941 assumirà l'activitat de construcció i era l'encarregada de rebre les sol·licituds per a construir habitatges i de passar-les al Cap provincial. Tal i com explica López, Julián (2003).

provocar que l'any 1955 es construïssin més de 52.000 habitatges i l'any següent, 1956, més de 20.000 (Molinero, 2005: 141). Després, amb l'aprovació de la llei del 12 de maig de 1956 sobre *Régimen de suelo y ordenación urbana*, afavoriria l'expropiació i l'abaratiment del sòl per a compra pública (Breu, 1988: 186). El 1963, amb la creació del Decret del 24 de juliol del mateix any es crea el règim de "*Viviendas de Protección Oficial*" (Parreño, 2003), terminologia que encara avui dia perdura.

Aquesta empena de promoure habitatges de caire social responia a la necessitat de l'assistència de l'opinió i l'organització de la població, doncs, encara que el Règim es va imposar per la força, necessitava del suport popular i per això, va ser tant important l'acció propagandística de consolidació del nou ordre (Molinero, 2005: 39). D'aquí ve el seu control i censura dels mitjans de comunicació, atès que calia desenvolupar una política d'autoexaltació centrada en la figura del general Franco com a "*salvador*" d'Espanya i de la seva disgregació, identificant-lo amb "el portador de la justícia social, l'ordre i la pau en un món convuls". (Molinero, 2005: 42).

És aquí on s'enclava la promoció d'habitatges pública i el ministre de Treball, José Antonio Girón de Velasco²⁶ en el seu discurs davant les Corts espanyoles el 14 de juliol de 1954²⁷, ja diu:

"Esta Ley, que es amplia y generosa, convoca a todos los españoles para el honor, no ya de reconstruir la Patria, sino de construirla más nueva y más hermosa; [...]. Se ha venido progresando por escalones sobre un campo de ruinas [...] y de aquella escasez que [...] tenía a los españoles sufriendo la carencia del techo, que es la más angustiosa acaso, la más desoladora, la más humillante de las carencias humanas."

Com es pot apreciar el discurs que ofereix respon a l'exaltació que promovia el règim demostrant-se com a alliberadors d'un terrible passat "en ruïnes" que corresponia al govern republicà. D'aquesta manera, el Règim pretenia promoure la cohesió social de tot l'Estat fent veure que entre tots els ciutadans podien fer ressorgir Espanya per fer-la "més bonica".

²⁶ Nomenat el 19 de maig de 1941, exercí fins l'any 1957, quan fou succeït per Fermín Sanz-Orrio i Sanz. (Molinero, 2005: 84).

²⁷ Tal i com està recollit a: Instituto Nacional de la Vivienda. *Viviendas de renta limitada y primer plan nacional de la Vivienda*, Madrid: 1955.

4. MARC GEOGRÀFIC

La història de l'Hospitalet sempre ha estat molt relacionada amb la de la seva veïna geogràfica, Barcelona.. El municipi s'enclava entre realitats geogràfiques com la serralada de Collserola, la muntanya de Montjuïc i la plana deltaica del Llobregat. Això fa que la seva localització estigui dividida en dos: la major part del municipi es troba situat geològicament sobre les últimes extensions del glacis de Collserola coneguts localment com Samontà, format per turons de pocs metres d'alçada (Domínguez, 1997: 23); l'altra part del municipi està situat a una zona de terres baixes i planes, la Marina (Domínguez, 1997: 23).

A partir del segle II aC, quan els romans s'instal·len a la Península, tot el territori del litoral català es comença a explotar agràriament i a la zona de l'Hospitalet, vall fèrtil del riu Llobregat, s'hi instal·laren *villae*, unitats domèstiques romanes d'explotació del camp (Solías, 1992: 30). A més, es té la hipòtesi que per l'Hospitalet hi passava el traçat principal de la Via Augusta o bé un brancal secundari que es desviava des de Barcino i s'ajuntava al principal a la zona de Martorell, seguint el curs del Llobregat (Solías, 2006: 27). Aquests seran els primers testimonis d'habitatge de la zona.

A època medieval, aquest brancal de la via Augusta es fossilitza en el Camí Reial que surt de Barcelona (De la Pinta, 1991: 69). Els primers nuclis de població dispersa pel delta els veiem en aquest període: a la Marina s'hi funda l'església de Santa Eulàlia de Provençana (al segle XII²⁸). A més, s'hi obre un hospital de pelegrins (al voltant de l'actual barri del Centre) el segle XI. Els masos, dispersos per la zona del Llobregat, comencen a reunir-se al voltant d'aquests dos nuclis: l'Hospital i l'església. El primer reunirà més masos, formant un nucli de població, passant-se a conèixer com "La Pobla de l'Hospitalet" (Cabrè *et ali*, 1997: 52)

Aquests nuclis medievals creixeran exponencialment, sense deixar de ser pobles agraris. El 1819 s'inaugurarà el canal de la Infanta que porta l'aigua del Llobregat des de Molins de Rei als municipis de la banda dreta del Llobregat i seguirà el traçat del límit entre el Samontà i la Marina. Amb això, s'hi instal·len molins i indústries a la zona, al llarg de tot el segle XIX (Castillo, 2014: 64).

Al llarg de tot el segle XIX i sobretot a inicis del segle XX arribarà la industrialització a la ciutat que es començarà a poblar cada cop més amb les onades migratòries que arribaven a Barcelona a la recerca de treball. El municipi a principis del segle XX tindrà uns 5.000 habitants, nombre que en tant sols 20 anys, es multiplicarà fins als 12.000 habitants (Ivern, 1960 a Camós

²⁸ Tal i com s'esmenta i s'amplia a: <<http://provenzana.blogspot.com.es/2010/10/esglesia-romanica-de-santa-eulalia.html>>

et alii, 1997:144). El 1854²⁹, amb l'arribada de la línia de ferrocarril de Barcelona a Martorell, comencen a arribar els primers treballadors a la ciutat.

A inicis del segle XX, l'Hospitalet era un petit poble agrari de menys de 5.000 habitants, però que va veure la seva població i per tant, el seu urbanisme en expansió gràcies a la construcció d'infraestructures com el Canal de la Infanta o la via de tren de Barcelona a Martorell. Això va fer que ja al 1926, la recent anomenada ciutat (ho havia estat el 1925) va començar a planificar el seu creixement urbanístic atès que superava els 10.000 habitants. El *Proyecto de Ensanche y Saneamiento de la ciudad de Hospitalet* incloïa la construcció d'una ciutat-jardí que seria el barri de Pubilla Casas, quelcom que mai no es va aconseguir. (Algaba, 2002).

Amb l'Exposició Universal de 1929, la ciutat continuarà creixent fins a tenir més de 37.000 habitants. Les indústries continuaven poblant la ciutat i fou en aquest primer terç del segle XX que s'hi instal·laren la gran majoria, atretes pel Canal de la Infanta, la línia de tren i la mateixa proximitat a la capital (Algaba, 2002). El barri de Santa Eulàlia, que havia anat reunint població al voltant de l'església de Provençana, va començar a convertir-se en un apèndix industrial de Sants, on s'hi instal·laren indústries de renom com Can Trinxet o Can Godó i Trias, entre d'altres (Camós *et alii*, 1997:148).

Fou el 26 de gener de 1939³⁰ quan les tropes franquistes van creuar l'Hospitalet dirigint-se cap a la capital catalana de Barcelona. El mateix 3 de febrer ja es nomenava el primer consistori feixista (Camós *et alii*, 1997: 183). A l'Hospitalet, el conflicte i la postguerra no van suposar la destrucció dels recintes industrials, tot i que sí hi va haver una crisi en la indústria tèxtil que va comportar el canvi d'hegemonia vers la indústria química ja a la meitat de la dècada dels 50 (Camós J., i González M., 1987 a Camós *et alii*, 1997: 161) i als 60 la indústria metal·lúrgica assolirà el 50% del total de la indústria hospitalenca, canviant radicalment el panorama obrer. Durant aquesta època es van rebre les allaus migratòries més potents de la història de la ciutat. Urbanísticament, abans dels anys 50, la ciutat no es va expandir, sinó que les allaus migratòries van acabar d'omplir els barris que ja existien, com són Santa Eulàlia, El Centre o Collblanc – la Torrassa (Camós *et alii*, 1997: 183). Sobretot la immigració d'aquesta època fou del sud de la Península, sobretot d'Andalusia i Múrcia. Amb això, l'Hospitalet durant els anys 60 ja tenia més de 122.000 habitants (Camós *et alii*, 1997: 152).

Amb la nova generació dels fills dels immigrants de la dècada dels anys 20 i la constant migració des del camp a la ciutat, quan la ciutat comença a créixer exponencialment. Això crea

²⁹ És el mateix any quan s'obre la indústria tèxtil La Aprestadora Española S.A., la primera que va emprar la força del vapor a l'Hospitalet, i que serà d'important renom per al barri de Santa Eulàlia. (Domínguez, 1992).

³⁰ Tal i com es diu a: <<http://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/2013/01/16/els-cromos-de-chocolates-guillen-193-195/>> fou aquest dia quan entraren per l'Hospitalet.

una alta demanda d'habitatge que les administracions eren incapaces de respondre i es creen els diferents nuclis barraquistes a les afores de la ciutat (Camós *et alii*, 1997: 195).

Incorporada dins del Pla Comarcal de 1953, la ciutat va respondre a la demanda d'habitatge sense cap tipus de control administratiu, creant-se nous barris amb la ingent construcció d'edificis tant de promoció privada com de promoció pel règim creant una ciutat molt semblant a l'actual (Camós *et alii*, 1997: 195) on hi va haver un desplaçament de l'agricultura en favor de la indústria i els serveis (Camós *et alii*, 1997: 208).

A la dècada de 1960 hi haurà el màxim creixement amb el canvi de política econòmica del règim franquista i les grans onades migratòries que es convertiran en allaus de gent que s'hi instal·lava com podia a les rodalies de la ciutat. Els diferents governs municipals per evitar la creació de nuclis barraquistes van crear eixamples urbanístics de nova planta com és el cas del barri residencial Gran Via l'any 1966, part de l'actual barri de Granvia Sud al Districte III de l'Hospitalet de Llobregat³¹ (Algaba, 2002).

Al final de la dictadura franquista, l'Hospitalet té més de 240.000 habitants i serà a partir de la dècada dels 90 i als tombants del segle XXI, quan la immigració internacional començarà a tenir un fort pes a la ciutat, fins a convertir-se actualment, en una de les realitats fonamentals de la població hospitalenca (Solana, 2008: 11).

³¹ Que s'acabarà de conformar el 2003 amb gran part dels edificis actuals i serà potenciat econòmicament amb la instal·lació del recinte Gran Via de la Fira Barcelona al 2008.

5. OBJECTE D'ESTUDI.

5.1. Descripció.

L'objecte d'estudi del present treball són les plaques de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* que es troben col·locades sobre les portes dels edificis que va promoure el Règim dins de la política d'habitatges de protecció oficial. A més, s'han inclòs dins de l'estudi la resta de plaques que col·locaren el Ministerio de la Vivienda o el Ministerio de Trabajo, organismes coetanis, tot que no presenten cap símbol feixista, doncs són paral·leles i són col·locades amb el mateix propòsit. Les plaques es col·locaven per decret llei 2114/1968 del 24 de juliol. L'article 104 d'aquest decret estableix que: «*Los inmuebles acogidos al régimen de «Viviendas de Protección Oficial» ostentarán en lugar visible y próximo al dintel de la puerta o puertas de acceso del edificio una placa metálica, según modelo oficial aprobado por Orden ministerial. [...]»*³². Els precedents que existeixen d'aquesta llei són presents al reglament per a l'aplicació de la llei del 15 de juliol de 1954 sobre la protecció de “*viviendas de renta limitada*”. L'article 110 d'aquest reglament estableix:

«*Los inmuebles acogidos al régimen legal de “viviendas de renta limitada” ostentaran en lugar visible de su fachada o vestíbulo, una placa metálica, grabada en bisel y letra española, que llevará el emblema del Instituto Nacional de la Vivienda y la inscripción siguiente: MINISTERIO DE TRABAJO.-Instituto Nacional de la Vivienda.-Esta casa está acogida a los beneficios de la Ley de 15 de julio de 1954”.*»³³

Per tant, es pot observar el procés pel que es passa d'estar establert per un reglament fins a ser establert per un decret llei, a més de puntualitzar la seva localització, sense esmentar ja el vestíbul de l'immoble i sense establir quina seria la inscripció de la placa, atès que posteriorment moltes plaques no mostren ni l'emblema de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*, ni tampoc esmenten el *Ministerio de Trabajo*. És més, segons una circular de 1958 del Director General de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*, on s'esmenta l'article 110 d'aquest reglament recentment citat, ja s'esmenta que “*Ministerio de Trabajo*” ha estat substituït en aquell any per “*Ministerio de Vivienda*”³⁴.

L'article 153 del decret-lei 2114/1968 sobre les infraccions i les seves sancions estableix que “*la inexistencia en el inmueble de la placa a que se refiere el artículo 104 y no conservar a*

³² Recollit al BOE, núm. 216 del 7 de setembre de 1968, pp 13024-13050

³³ Tal i com es recull a la publicació: Instituto Nacional de la Vivienda. *Viviendas de renta limitada y primer Plan Nacional de la Vivienda*. Madrid: 1955.

³⁴ Segons la mateixa circular, hi ha un procés pel qual una comissió d'arquitectes, “*Jefes de la Sección de la Vivienda*” d'assegurar-se de la col·locació de la placa un cop qualifiquen l'immoble com a mereixedor dels avantatges de la llei de 15 de juliol de 1954. La circular és IDD (04)066.000, legajo 32276 Top. 46/57: Circular 158 sobre placas metálicas - Año 1958 de l'Arxiu General de l'Administració a Alcalà d'Henares (Madrid), disponible a l'Annex 5.

disposición de los inquilinos o beneficiarios la calificación definitiva de las viviendas”. Per tant, la retirada de la placa estaria considerada una infracció lleu, les quals, segons l'article 156 de la mateixa llei estan sancionades amb una multa de 5.000 pessetes (uns 313 euros actuals segons el poder adquisitiu de la pesseta l'any 1968³⁵) (BOE, 216) i no s'esmenta a la llei, però segurament es tornés a col·locar la placa després d'haver estat retirada.

Aquest esment al decret llei 2114/1968 del 24 de juliol de la col·locació de les plaques a les façanes dels edificis per primer cop i no al reglament d'aplicació de la llei de 15 de juliol de 1954 no sembla pas fortuït, doncs les plaques es col·locarien abans, en el moment de construcció de l'edifici, ja des de la creació de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* el 1939³⁶. A més, el decret no obliga a la seva col·locació, sinó que també estableix el caràcter punitiu que suposarà la seva extracció. Un dels motius pels que es pot haver legalitzat això sigui evitar la retirada significativa de les plaques. Aquesta acció de treure-les hauria estat tan significativa i rellevant que el règim respongué establint aquest nou decret llei que ho penalitzava. O bé, les plaques eren tretes pels propis veïns per motius polítics (al tenir el símbol del jou i les fletxes poden ser feridores) o per intentar dignificar el seu habitatge, doncs aquella placa podia infravalorar l'edifici, i per tant els habitants, de cara a la resta de la població. També cap la possibilitat que fossin tretes per altres persones alienes a l'habitatge però ho fessin pels motius polítics esmentats anteriorment.

Les plaques són metàl·liques³⁷ i eren fabricades en una indústria metal·lúrgica que anava canviant cada cert temps³⁸ de les quals no se'n coneix cap exemple, tot i que la informació es podria trobar a l'Arxiu General de l'Administració a Alcalà d'Henares o a l'Arxiu del Ministeri de Foment a Madrid, on s'emmagatzemen els documents que van pertànyer a l'*Instituto Nacional de la Vivienda*³⁹. Altrament, sí se'n coneixen les característiques formals: les plaques tenen una tipografia realitzada en bisell o bé en relleu, depenent del tipus⁴⁰, consten en primer lloc de l'organisme que ha promogut l'edifici (sigui el Ministerio de la Vivienda, el Ministerio de Trabajo

³⁵ Calculat gràcies als valors presents a: <http://www.aldeadelpinar.com/costumbres/monedas/adquipeseta.html> comparant l'índex de 1968 amb el del 2000.

³⁶ Tal i com el ministre de Trabajo, Jose Antonio Girón de Velasco, en el seu discurs davant les Corts espanyoles el 14 de juliol de 1954 digué, transcrit a la publicació del Instituto Nacional de la Vivienda. *Viviendas de renta limitada y primer Plan Nacional de la Vivienda*. Madrid, 1955.

³⁷ Tal i com s'especifica a les fitxes del Museu de l'Hospitalet de l'objecte H-8178 i la del Centre de Col·leccions del Museu d'Història de Barcelona de l'objecte MHCB-34578, disponibles a l'Annex 5. Les plaques de tipus D se sap que són d'alumini, segons Oriol Dueñas, tècnic en Gestió de continguts del Memorial Democràtic i professor d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona, amb el qual s'ha intercanviat correus electrònics disponibles a l'Annex 5 – Correu 03.

³⁸ Això es sap gràcies a la circular IDD (04)066.000, legajo 32276 Top. 46/57: Circular 158 sobre placas metálicas - Año 1958 de l'Arxiu General de l'Administració a Alcalà d'Henares (Madrid) disponible a l'Annex 5.

³⁹ Tal i com Daniel Gonzalbo, cap de la Secció d'Informació de l'Arxiu General de l'Administració em va informar, en el seu correu del dia 10/05/16 disponible a l'Annex 5 – Correu 09.

⁴⁰ Tot i que es desconeix el motiu pel qual s'emprà materials diferents i es canvià d'un tipus a un altre, més enllà dels beneficis que aportava cada llei, una de les hipòtesis a plantejar és per motius econòmics.

o, a més, l'Institut de la Vivienda) i a continuació, la llei (o lleis) a la qual s'acull l'immoble i, a certes ocasions, les característiques de l'immoble com per exemple: que l'habitatge sigui bonificable, de renda limitada, etc. A la tipologia establerta a partir de les plaques trobades a l'Hospitalet de Llobregat només s'ha trobat un subtipus on no s'esmenta cap llei, sinó que directament s'esmenta el tipus d'habitatge (de Protecció Oficial, en aquest cas).

Les plaques mesuren 19,5 x 30 cm⁴¹ i s'acostumen a col·locar vora la llinda de l'accés principal a l'edifici, sobre la porta⁴² o en un dels costats situant-se a la part superior. En reduïts casos, aquesta placa pot estar col·locada en un altre lloc de la façana, allunyada de la porta d'entrada, però tot i així, continua estant en un lloc visible (o bé a la planta baixa, o bé a la primera planta⁴³). En cas que no sigui visible, però continuï emplaçada a la façana és per accions posteriors, per exemple, estigui col·locada rere el cartell de la botiga de l'immoble, rere canonades⁴⁴ o cables de la façana⁴⁵ o hagi estat pintada amb el mateix color que la remodelació de la façana⁴⁶.

El fet destacable de les plaques, objecte del menyspreament de la població i l'origen de la seva visibilització, és la presència del símbol feixista per excel·lència a certs models de les plaques d'habitatge: el jou i les fletxes. Tot i que no tots els tipus mostren el símbol, els que sí ho fan són prou nombrosos, això fa que les plaques siguin rebutjades actualment i per això s'hagi endegat la política de retirada. El símbol del jou i les fletxes va ser inserit dins del discurs del règim per a la construcció d'un nou ordre. Tot i ser un símbol d'unió dels Reis Catòlics, va ser reemprat pel partit falangista per aquesta unió que representa. (Mateo, 2005: 20) Segons Primo de Rivera, en una conferència el 1934, el jou simbolitzava la subjugació del rei Ferran sobre els enemics i les fletxes, l'expulsió musulmana per part de la reina Isabel, representant així doncs els símbols d'una guerra religiosa, terme que el general Franco també va adoptar per anomenar la Guerra Civil, una mena de "croada" per alliberar Espanya. (Mateo, 2005: 21)

D'altra banda, són poques les que estrictament presenten el símbol del partit falangista, doncs el més present és el símbol de l'Institut Nacional de la Vivienda (abreujat, INV). L'INV, fundat el 1939 té la "finalitat de dictar normes de construcció, seleccionar tipus d'habitatges i materials, ordenar i orientar les iniciatives dels constructors i contribuir, atorgant diferents beneficis, a les edificacions de cases de renda reduïda"⁴⁷, per tant era l'encarregat de vetllar pel

⁴¹ Segons la fitxa de l'objecte H-8178 del Museu de l'Hospitalet.

⁴² Vegeu imatge 04 a l'Annex 0.

⁴³ Vegeu imatge 05 a l'Annex 0.

⁴⁴ Vegeu imatge 06 a l'Annex 0.

⁴⁵ Vegeu imatge 07 a l'Annex 0.

⁴⁶ Vegeu imatges 08 i 09 a l'Annex 0.

⁴⁷ Cita textual del discurs del ministre feixista Jose Antonio Girón de Velasco al Consejo Nacional de la Vivienda el 17 de gener de 1955, recollit a la publicació de l'Institut Nacional de la Vivienda. *Viviendas de renta limitada y Primer Plan Nacional de Vivienda* (1955).

compliment de les lleis d'habitatge. El símbol de l'INV no es diferencia gaire del símbol del jou i les fletxes de la Falange, doncs és el mateix, però sobre les fletxes i just a sota del jou, es situa un dibuix esquemàtic d'una casa amb una teulada a dues aigües, una finestra al costat esquerre de la façana i una altra al costat dret; i al centre i a la part inferior de la façana, una porta. Sota la casa es mostren les sigles en majúscula de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*⁴⁸.

5.2 Motius per a l'emplaçament

La raó per la què es posen les plaques d'habitatge als edificis va més enllà de la significació de l'immoble d'acollir-se als beneficis de cada llei. És dir, aquesta placa no era l'única forma que un operari o un administratiu tenia per saber que l'immoble era de renda limitada o de protecció oficial, doncs existien registres i documents que ho acreditaven, per tant la placa aconsegueix una funció secundària. A més, als documents legals, s'especifica clarament que la placa ha d'estar col·locada en un lloc visible i en cap cas s'ha de retirar, sota multa. Els motius principals que portarien a la col·locació de la placa, estarien inserits dins del programa propagandístic de la dictadura franquista.

En el cas de les plaques que no mostren el símbol feixista (o el de l'INV, que fonamentalment és el mateix) és més difícil de veure aquesta propaganda des del règim, però només amb el fet de col·locar el nom de l'òrgan de govern que ha promogut l'habitatge en majúscules i en la part superior de la placa, ja denota aquesta voluntat de fer-se veure, de donar visibilitat a l'autor de l'edifici.

Per altra part, les plaques que sí mostren símbols feixistes tenen un objectiu propagandístic del règim franquista i de l'organisme que ha emès la promoció d'habitatges o ha ofert a l'immoble els beneficis de la llei. A més, el llenguatge de la inscripció, "*acogida a los beneficios*", reforça la visió positiva que intenta emetre la placa parlant de 'beneficis' i no termes neutres com 'paràmetres' o 'límits'.

La promoció d'habitatges i el fet que el govern oferís aquets ajuts, formava part de la política social del règim dins del discurs de reconstrucció de la pàtria, d'unió entre els espanyols per reconstruir una nova i millor Espanya, quelcom necessari per a la seva dignificació, realitzant "*un acto de justicia social*".⁴⁹ El règim va servir-se de la propaganda social per a la seva legitimació del règim presentant al general Franco com a salvador d'una Espanya comunista i disgregada. El mateix general en els seus discursos ja explicitava la idea de realitzar polítiques

⁴⁸ Vegeu imatge 10 a l'Annex 0.

⁴⁹ Tal i com es veu reflectit en el discurs de Jose Antonio Girón de Velasco davant les Corts Espanyoles el 14 de juliol de 1954, recollit a la publicació de l'Instituto Nacional de la Vivienda. *Viviendas de renta limitada y Primer Plan Nacional de Vivienda* (1955)

socials dins del discurs lloador de la pàtria per a atreure i “nacionalitzar els espanyols descarrilats”. (Molinero, 2005: 43)

Mitjançant la creació d'accions com les que oferien el *Ministerio de Trabajo*, el *Ministerio de la Vivienda*, l'*Instituto Nacional de la Vivienda* o l'*Obra Sindical del Hogar*, el règim tenia la pretensió de presentar-se a la població “descarrilada” com a una organisme benefactor, conscienciat dels problemes de la població, amb la intenció de cohesionar el poble com a un de sol (el mateix lema del franquisme ho diu: “*Una, Grande y Libre*”) i que veiessin el règim, tot i haver-se imposat per la força militar, com una entitat filantròpica, engrandit per la mitologia triomfal amb la que es feia envoltar.

No només les plaques foren emprades com a símbol i representació de la política social i propagandística del règim, sinó els mateixos edificis i els plantejaments que promovia el feixisme des del poder. La mateixa planificació dels “eixamples franquistes”, barris sencers que construïa i promovia el règim, és el reflex d'una voluntat ideològica que respon als mateixos criteris. La visió de la Falange del barri ideal és aquell en el que no existeixen diferències entre les classes socials i posiciona a la família per sobre de la individualitat, per tant les habitacions es separen en la del matrimoni i la dels fills, dotant-la d'una idea de “pau a la llar” (López, 2003).

Per tant, és la placa o el seu negatiu el que ens ajuda a estudiar el rastre d'aquest objectiu del franquisme, de la identificació de l'edifici com una eina social del govern per a promoure la seva ideologia. És un objecte que ens ajuda a explicar una part de la història i una ideologia d'una elit governant exercint la seva política repressiva a nivell urbanístic i immobiliari, un objecte que ens interpreta una societat passada que, tot i no trobar-se sota terra i no poder ser excavada, sí pot ser analitzada des d'una perspectiva arqueològica.

5.3 Tipologia de les plaques d'habitatge

La següent tipologia ha estat establida per motius formals i no cronològics, doncs aquest tipus d'objecte no té una evolució a partir d'un inici d'ús i d'abandonament d'un determinat tipus de placa, atès que molts dels tipus són contemporanis entre ells. A partir de la prospecció urbana per de l'Hospitalet de Llobregat, s'ha pogut obtenir un gran nombre de plaques i uns certs tipus, tot i que no és la totalitat de tipologies que existiren a l'Estat. Per tant, la tipologia creada a continuació està feta a partir d'aspectes formals dels diferents tipus que hi ha a l'Hospitalet. Se'n té constància d'altres tipologies creades⁵⁰, però s'ha preferit crear una nova i adaptada al municipi hospitalenc.

La tipologia és la següent⁵¹:

⁵⁰ Com és la realitzada a partir de les plaques d'habitatge trobades a la ciutat de Barcelona per Pilar Mateo el març de 2005.

⁵¹ Es pot trobar il·lustrada a l'Annex 1.

TIPUS A. Aquest tipus de placa té com a organisme de promoció el *Ministerio de Trabajo* o el *Ministerio de la Vivienda*. A més, tots els subtipus menys l'A4, esmenten lleis prèvies a 1954, per tant es podria considerar que la seva data de finalització d'ús de la resta de subtipus seria el 1954. Tot i així, segons les dates dels expedients de construcció presents a l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet i de la informació oferta per la Direcció Oficial del Cadastre del Ministeri d'Hisenda espanyol⁵², a l'Hospitalet hi ha edificis que presenten aquesta placa i han estat construïts tots després de 1954. Segons aquestes dades, les plaques d'aquest tipus estan col·locades a edificis que foren construïts entre 1950 i 1970. Formalment el fons de la placa és d'un to metàl·lic més fosc que les lletres en relleu del mateix to clar i es troba emmarcada per un requadre del mateix to que les lletres. A la part superior, en gran, consta el nom de l'organisme que ha promocionat l'habitatge (el *Ministerio de Trabajo* o el *de Vivienda*) i a la part inferior l'esment de la llei (o lleis) que empara l'habitatge determinat. Ambdues parts estan separades per una línia horitzontal d'un terç de la longitud de la placa. Aquesta placa no presenta cap tipus de símbol feixista (menys el subtipus A3), tot i que es denota la seva creació en període franquista per la data de la llei. Les diferències entre els diferents subtipus són les diferents organismes i lleis esmentades a cadascuna.

Subtipus A1. Els habitatges estan promoguts pel *Ministerio de Trabajo* i la llei que les empara és la del 19 de novembre de 1948. A més, formalment estan separats per una sanefa d'un punt entre dues línies horitzontals (· · ·). La llei que les empara (BOE, núm 348)⁵³ pretenia oferir ajudes econòmiques per a que la població aturada pogués obtenir habitatges dignes. Aquest model és el segon més trobat al Districte III (un 26%⁵⁴) i els 13 edificis que presenten aquesta tipologia van estar construïts entre 1950 i 1970.

Subtipus A2. Aquest model de placa també és present a edificis que van ser promocionats pel *Ministerio de Trabajo*, però la diferència amb l'anterior, és que aquesta placa esmenta la llei del 27 de novembre de 1953. Els tres edificis del Districte III que la presenten van estar construïts entre 1945 i 1958, tot i que per la data de la llei es pot apreciar que l'edifici de 1945 es va construir sense estar promocionat pel *Ministerio de Trabajo*, però que posteriorment s'hi va adherir als beneficis que oferia la llei.

⁵² Amb el seu consegüent biaix d'informació atès que, segons l'arxivista de l'AMLH, Pepa Prieto, les dades que ofereix el Cadastre no són les de l'any de construcció, sinó que són de l'any en que els documents arriben a l'entitat. Tot i així, en casos puntuals s'ha emprat com a data de referència, atès que ha estat impossible trobar l'expedient d'obra a l'AMLH pels canvis de toponímia en els carrers i canvis de numeració.

⁵³ Que es pot trobar en línia a: <http://www.juntadeandalucia.es/fomentoynyvivienda/estaticas/sites/consejeria/contenidos/normativas/areas/vivienda/documentos/Decreto Ley 19 noviembre 1948.pdf> >

⁵⁴ Per a visualitzar aquests percentatges, consultar la gràfica 1 a l'Annex 3.

Subtipus A3. En aquest últim cas, l'organisme promotor també és el *Ministerio de la Vivienda*, però s'esmenten dues lleis i no una, a diferència de la resta de models. Formalment estan separats per una sanefa d'un punt entre dues línies horitzontals (—·—). Les lleis són la del 19 de novembre de 1948 i la del 27 de novembre de 1953. L'únic edifici del Districte III amb aquesta placa es va construir el 1962 (placa III-077).

Subtipus A4. L'organisme en aquest cas és el *Ministerio de la Vivienda* i s'ha inclòs dins de la tipologia per la semblança formal amb la resta de subtipus. Formalment estan separats per la sanefa d'un punt entre dues línies horitzontals. Aquesta placa esmenta el decret llei del 28 de novembre de 1953 i l'únic cas al Districte III pertany a un edifici que va construir-se el 1959 (placa III-029).

Subtipus A5. Tot i que aquesta placa sí presenta el símbol del jou i les fletxes, s'ha inclòs dins del tipus A perquè el promotor de l'edifici és també el *Ministerio de Trabajo*, a més d'esmentar la llei del 19 de juliol de 1954 i l'*Instituto Nacional de la Vivienda*. En primer lloc, a la part superior es troba la inscripció MINISTERIO DE TRABAJO, just a sota una línia horitzontal divisòria sobre les paraules INSTITUTO NACIONAL / DE LA VIVIENDA, col·locades sobre una altra línia horitzontal divisòria i a la part inferior “ESTA CASA ESTÁ ACOGIDA / A LOS BENEFICIOS DE LA LEY / DE 15 DE JULIO DE 1954”. El símbol del jou i les fletxes, de dimensions més reduïdes que els tipus C està situat al costat esquerre de la placa, entre les inscripcions que anuncien els organismes de promoció. L'únic exemplar d'aquesta placa al Districte III és a un edifici construït el 1956 (placa III-075).

Subtipus A6. Aquesta placa no presenta cap simbologia feixista. L'entitat promotora és el Ministerio de la Vivienda i la diferència principal és el text que resa per sota. En aquest cas, la placa estableix que “Esta casa està acogida a los beneficios / que concedí el decreto ley de 24-1-58 y / el de 1-2-58 sobre protección a la renta / limitada en su categoria de subvencionadas”.

Subtipus A7. Aquesta tipologia de placa presenta una semblança pel que fa a text amb el subtipus D1 (l'entitat promotora és el Ministerio de la Vivienda i el text resa “Esta casa goza de los beneficios / de la ley de 15 de julio de 1954”, tot i que la diferència principal en el cas de l'A7 és l'absència de simbologia i també la tipografia i el material, molt més semblant al tipus A. A més, el text es troba situat entre les sanefes que es poden apreciar a altres subtipus A. Entre el promotor i el text hi ha un —·— mentre que en la part inferior del text s'aprecia un —·—·— .

Subtipus A8. En aquest cas, el promotor dels edificis que presenten aquestes plaques és el Ministerio de Trabajo i el text que presenta és “Esta casa goza de los beneficios / de la ley de 25 de NOV de 1954 7 / y es de renta limitada”.

TIPUS B. Formalment, aquesta placa és molt diferent a la resta. Tot i que el material és el mateix, presenta un fons blanc i les lletres estan serigrafiades en color negre. El promotor és el *Ministerio de Trabajo* i el que varia és la llei esmentada a la part inferior, també separada per una línia horitzontal d'un terç de llarg del total longitudinal. Un dels problemes que presenta (no en el cas del Districte III de l'Hospitalet, sinó a d'altres districtes) és que la lletra s'esborra i queda només el fons blanc, com és el cas de la placa II-059 o la del carrer II-017 al Districte II.

Subtipus B1. Aquest model esmenta la llei del 25 de novembre de 1944, declarant que l'habitatge és de renta limitada. L'únic exemple trobat a l'Hospitalet no és al Districte III, sinó al Districte I, al carrer de la Mare de Déu de Montserrat número 11, al barri de Sant Josep (placa I-073)

Subtipus B2. Aquest model esmenta la llei del 19 de novembre de 1948 i també declara que l'habitatge és de “renta limitada”. L'únic exemple d'aquesta placa al Districte III és d'un edifici construït el 1953 (placa III-076).

TIPUS C. La següent tipologia és del mateix material que el tipus A però presenta el símbol del jou i les fletxes, igual que el subtipus A3. Es diferencien en que presenten el símbol feixista i el nom de l'organisme (el *Ministerio de la Vivienda* en aquest cas) no està separat per cap línia divisòria. En comú ambdós subtipus tenen el material i l'aspecte estètic: les lletres i el símbol feixista mantenen el color metàl·lic del requadre que les emmarca i el fons té una textura rugosa en color negre.

Subtipus C1. El símbol del jou i les fletxes és petit i està a la cantonada superior esquerra de la placa. A més, presenta una lletra I i una lletra V just a sota del jou que bé podrien significar *Instituto de la Vivienda*. A sota, es pot veure l'enunciat: “Esta casa está acogida a los beneficios de la ley de 15 de julio de 1954 y es de renta limitada”. Els 5 models trobats al Districte III pertanyen a edificis construïts entre 1961 i 1973.

Subtipus C2. El símbol és en gran i ocupa tot el costat esquerre. La icona feixista està creuada per una casa situada sobre les sigles INV. El nom del *Ministerio de la Vivienda* està situat a la part superior, a sota “*Instituto Nacional / de la Vivienda*” i just a sota, “*Edificio construido al amparo del régimen de Viviendas de Protección Oficial*”, el mateix text que presenta el subtipus D2, com es veurà a continuació. L'únic exemple d'aquesta placa es troba emplaçada a la façana d'un edifici construït el 1969 al districte III (placa III-062).

TIPUS D. Aquest tipus correspon al més abundant al Districte III (el 52% del total de plaques trobades⁵⁵). El material de la placa és diferent a la resta de tipus, doncs sembla estar fet amb xapa de color metàl·lic i tant les inscripcions com els símbols estan serigrafiats en bisell i en negre sobre la mateixa placa. Al costat esquerre i en gran presenten el símbol de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*, el jou i les fletxes i la imatge d'una casa sobre les sigles I. N. V. Al costat dret presenten la inscripció "*Ministerio de la Vivienda*" sobre una línia horitzontal divisòria i a sota de la línia les paraules "*Instituto Nacional / de la Vivienda*". Sota el nom d'aquest organisme hi ha un text que varia segons el subtipus.

Subtipus D1. Aquest subtipus de placa és el més abundant al Districte III (un 41% del total) i es distingeix de l'altre subtipus en que sota "*Instituto Nacional / de la Vivienda*" hi ha l'esment a la llei 19 de juliol de 1954: "*Está casa está acogida / a los beneficios de la / Ley de 19 de julio de 1954*". Les plaques del Districte III estan situades a edificis construïts entre els anys 1956 i 1972. Un exemple d'aquesta subtipus és present al Museu de l'Hospitalet (Objecte H-8178) en l'exposició permanent.

Subtipus D2. Aquest subtipus de placa, en canvi, sota "*Instituto Nacional / de la Vivienda*" presenta el següent text: "*Edificio construido al amparo / del régimen de Viviendas / de Protección Oficial*". Els edificis on s'hi pot trobar al Districte III estan construïts entre els anys 1967 i 1972.

TIPUS E. Aquest tipus es diferencia del tipus D en que el símbol del jou i les fletxes amb la imatge de la casa i les sigles de l'INV està inserit en tres quadrats: el superior i l'inferior (que engloben les fletxes del símbol) són de color vermell, mentre que la casa i les sigles de l'INV es troben dins d'un quadrat de fons negre (emmarcat per la part superior amb el jou del símbol feixista).

Subtipus E1. En aquest subtipus la tipografia de la placa és diferent: s'empra la versaleta. A més, es cita com a promotor el *Ministerio de la Vivienda* i a sota resa: "*Esta casa está acogida / a los beneficios de las / leyes de 15 de julio de 1954 / y 13 de noviembre de 1957*". Els únics 7 casos situats a l'Hospitalet estan emplaçats al Districte V, al barri de Can Serra, a edificis construïts entre 1962 i 1966.

Subtipus E2. Aquest altre subtipus, s'hi afegeix com a promotor l'*Instituto Nacional de la Vivienda*. La diferència amb el subtipus E1, és que el text inclòs resa el mateix text que al subtipus D2, "*Edificio construido al amparo / del régimen de Viviendas / de Protección Oficial*". L'únic cas trobat a l'Hospitalet és el present al carrer Sant Joan XXIII, 11 al barri de Sant Josep, en un edifici de 1960 (placa I-092).

⁵⁵ Vegeu la gràfica 4 a l'Annex 3.

TIPUS F. Formalment, aquesta placa es diferencia de la resta per motius estètics. En aquest cas el material sembla ser el mateix que el del tipus D, però les lletres, tipografia de la qual està en versaletes, en lloc d'estar serigrafiades o estar ressaltades del fons de la placa, estan incises i ressalten mitjançant l'ombra que emeten les vores de les lletres.

Subtipus F1. Aquest subtipus, l'únic trobat en un sol cas a l'Hospitalet (al Districte I), té com a promotor el *Ministerio de Trabajo* i el text inferior resa “*Esta casa goza de los / beneficios de la ley de / 25 de noviembre de 1944 / y es de renta limitada*”. L'edifici on està emplaçada al barri de Sant Josep va ser construït l'any 1957 (placa I-035).

DES. Al realitzar el llistat de plaques dels districtes de l'Hospitalet, es va incloure la categoria de les plaques desaparegudes, és a dir, les plaques que han estat retirades i han deixat o bé un negatiu en la façana amb el rectangle perfectament visible i apreciable (de tonalitats diferents o, en alguns casos, amb el color de la façana prèvia a una posterior remodelació⁵⁶) o bé, els quatre claus que subjectarien la placa que ha estat treta i no ha deixat cap marca a la façana⁵⁷. S'ha de tenir en compte el biaix d'informació en aquest cas, doncs com deu haver passat en molts casos, la placa pot haver estat treta i posteriorment s'hi pot haver fet una reforma a la façana que comportés la desaparició tant del negatiu de la placa com fins i tot dels quatre claus que les subjecten i per tant, és impossible saber mitjançant la prospecció l'existència de plaques. Al Districte III, els negatius formen un 37% dels registres trobats.

S'ha de tenir en compte que les datacions ofertes pels edificis del Districte III són orientatives pel que fa a tenir les cronologies al voltant de les quals podríem establir que es va fer servir cada placa, atès que caldria contrastar la informació amb un nombre molt més alt de plaques d'habitatge arreu de l'Estat. Tot i així, les dates *post quem*⁵⁸ que ja ofereixen les mateixes plaques amb l'esment de la llei o el decret-llei, dóna una idea de les dates de col·locació, tot i que potser no coincideixin amb les de dates construcció dels edificis, atès que les plaques es poden haver col·locat amb posterioritat.

Per tant, i davant de la manca de perspectiva general resulta impossible una datació absoluta de la forquilla cronològica d'ús de cadascun dels tipus i subtipus més enllà de la datació *post quem* de cadascuna de les lleis disposades a les plaques (essent la més anterior de 1944 en l'únic cas del tipus F1, però 1948 per a molts més casos com els subtipus A1 o A5) i la datació *ante quem* dels volts de 1975, moment en que finalitza la dictadura franquista i s'inicia la Transició Democràtica.

⁵⁶ Vegeu imatge 11.

⁵⁷ Vegeu imatge 12.

⁵⁸ És a dir, la data més antiga en la que pot aparèixer l'objecte, tanmateix que *ante quem* la datació més recent.

Tanmateix, sembla que no hi hagué una consecució d'ús, sinó que gran part de les plaques s'empraven coetàniament amb altres tipus i subtipus, per tant, els motius pels que s'emprava una placa i no una altra, més enllà dels beneficis de cada llei, s'escapen i ha estat impossible d'esbrinar o deduir amb la informació obtinguda.

5.4 Paral·lelismes passats i presents

L'ús d'aquestes plaques i la seva funció no és quelcom nou, sinó que al llarg de la història podem resseguir i trobar-ne diversos paral·lels. Un dels millors casos és el del ritual dels caps tallats present als poblats de les societats ibèriques de la protohistòria al nord-est de la Península Ibèrica entre els segles IV aC i II aC. El ritual consistia en col·locar restes humanes, sobretot cranis, a les façanes dels habitatges a la vista de tothom o a l'accés del nucli de població, és a dir, espais de pas per als habitants del poblat. En són exemples els cranis trobats a principis del segle XX al jaciment del Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet) o exemples més recents trobats a jaciments com Burriac (Cabrera de Mar) o a la Zona 14 del puig de Sant Andreu (Ullastret)⁵⁹.

Aquest ritual es creu formar part d'un procés pel qual les elits governants d'aquestes comunitats donarien raons per al seu control sobre la resta de població, demostrant les seves accions a favor de la comunitat, en aquest cas, eliminant grans guerrers o personatges destacats de les comunitats enemigues. Aquesta ritual i l'ús de la violència emprada en ell, formarien part d'un discurs de cohesió social interna i manifest polític ideològic dirigit als mateixos integrants de les comunitats com als futurs (Gracia, 2015: 30): una memòria al triomf. Aquest mateix discurs simbòlic i el mateix propòsit es pot traslladar a la col·locació de les plaques d'habitatge amb el símbol feixista del jou i les fletxes o amb el nom del promotor. En aquesta acció, s'hi veuria la demostració de les accions que feia el Règim per al poble, pretenent així, aquesta cohesió social dins de la població espanyola i aconseguint, tanmateix, la pervivència d'aquest discurs polític i ideològic mitjançant la presència del símbol feixista encara a l'Actualitat.

Les inscripcions llatines realitzades per les altes classes socials i pels mateixos emperadors romans per motius de la construcció o reconstrucció/refacció d'una estructura pública també són un altre dels paral·lels històrics que tenen els mateixos objectius. El fet que els emperadors romans i tota la classe senatorial fes inscriure el seu nom amb el seu *cursus honorum* indicant que havien construït o reconstruït un element, demostra la mateixa voluntat que es veu en el ritual dels caps tallats i sobretot en les plaques de l'INV: demostrar que les elits governants i superiors és capaç de construir elements per al poble i per a l'espai públic. N'és un exemple la inscripció en el mil·liari trobat a Úbeda, Jaen (CIL, 02, 04933) on l'emperador Trajà (al poder

⁵⁹ Francisco Gracia al seu article *Cabezas cortadas y rituales guerreros en la Protohistoria del Nordeste Peninsular* (2015) esmenta més exemples i ho desenvolupa.

entre 98 i 117 dC) l'any 99 dC mana fer i reconstruir⁶⁰ el mil·liari on es troba la inscripció, amb la voluntat de que tothom que llegís allò tingués consciència que era ell, l'emperador, qui ho finançar.

Imp(erator) Caesar divi / Nervae f(ilius) Nerva / Traianus Aug(ustus) Germ(anicus) / Pontif(ex) Maxim(us) / Trib(unicia) Potest(ate) III Co(n)s(ul) II / P(ater) P(atriciae) fecit et restituit

Per tant, s'emprava també com a propaganda política presentant a la figura governant com a benefactor del poble, quelcom prou semblant al propòsit pel qual es col·locaven les plaques de l'INV.

Però no és l'únic aspecte i motiu pel que es col·loquen les plaques durant el règim franquista, sinó també ha d'existir la voluntat de reconeixement dels habitatges i els edificis dins del seu caràcter de protecció oficial. És per això, que actualment, els habitatges de protecció oficial estan dotats d'una placa de dimensions considerablement més reduïdes que les d'època franquista, on consta les sigles de VPO (*Vivienda de Protección Oficial*) a més de citar el govern autònom que escaigui, en el cas de Catalunya, la Generalitat⁶¹. Aquesta placa també respon al propòsit de propaganda social del govern, en aquest de la Generalitat de Catalunya, tot i que moltes immobiliàries privades actualment també fan quelcom semblant, col·loquen vora el portal o bé un cartell o una placa, como en el cas tractat, on consta el nom de la immobiliària com a constructora⁶². Aquesta placa té el mateix objectiu que les plaques d'habitatge del règim franquista: demostrar l'autoria de l'edifici amb pretensions propagandístiques.

Dins del mateix corrent propagandístic de la política social dels organismes de governació, es poden trobar diferents exemples: des dels cartells de remodelacions públiques de caràcter efímer on és l'Ajuntament o el govern estatal qui el col·loca, anunciant quines millores es faran i que són ells qui les han finançat per a que siguin dutes a terme. Per altra banda, existeixen diferents plaques o cartells de caràcter no efímer que tenen la mateixa finalitat: deixar constància i anunciar quines remodelacions de la via pública s'han fet i qui les ha finançat: l'Ajuntament pertinent⁶³.

⁶⁰ Traduïda i datada gràcies a l'ajut d'Iglesias i Santos (2002).

⁶¹ Com es pot apreciar a: <<https://gimferrer.wordpress.com/2010/05/07/historia-de-la-placa-de-vpo/>>

⁶² Vegeu imatge 13 a l'Annex 0.

⁶³ Vegeu imatges 14 i 15 a l'Annex 0.

6. RESULTATS D'ESTUDI

6.1 Metodologia emprada i procés d'estudi

L'estudi s'ha realitzat mitjançant la prospecció urbana, una adaptació de la prospecció en superfície però aplicant-se a la via urbana. Enlloc dels camps i la cerca d'objectes en superfície del sòl, s'ha procedit a recórrer carrers, observant curosament les façanes dels edificis. Les plaques normalment se situen just a sobre del llindar de la porta d'entrada a l'edifici o bé sobre d'una de les cantonades del portal, o fins i tot en la part superior d'un dels costats, però en la majoria dels casos vora l'accés principal. En reduïdes ocasions, la placa no es trobava vora la porta, sinó en un lloc més elevat com pot ser al bell mig de la façana a l'alçada del primer pis. Un altre cas a tenir en compte és el dels blocs de pisos individuals que només presenten una placa a sobre d'un dels portals que tenen, donant a entendre que és tot l'edifici que ha estat promogut pel règim, tot i que en altres casos succeïa el contrari: un mateix bloc d'edificis amb diversos portals on hi havia una placa a cada un d'ells.

A mesura que es realitzava la prospecció de les vies urbanes de l'Hospitalet i la comprovació façana a façana, es feia un llistat de les plaques (al febrer de 2015 i després també al febrer de 2016) i dels negatius⁶⁴ establint una tipologia bàsica i senzilla, que anava variant i corregint-se a mesura que es trobaven noves plaques. Tot i així, no es tenia constància dels subtipus de les diferents plaques i per això, a la resta de Districtes més enllà del Districte III (el principal cas d'estudi del present treball), el llistat de plaques es redueix només als tipus i no als subtipus.

Una de les problemàtiques que es va tenir al principi de les prospeccions pel que fa als diferents tipus de plaques és que en un principi, només es tenien en compte les plaques que mostraven la simbologia franquista. Però a mesura que es realitzava la prospecció, un altre tipus de plaques apareixia més sovint tot i no tenir cap símbol franquista. Amb l'observació curiosa de la placa i l'adequada investigació, es va saber que també pertanyien a la mateixa cronologia i eren coetànies. Així doncs, es van incorporar a l'inventari de plaques recopilat en el present treball.

Pel que fa als negatius, eren marcats com a tals els negatius que a ull i per propi parer pertanyien a negatius deixats per les plaques d'habitatge. Els més llunyans al nivell del carrer eren més difícils de discernir, tot i que moltes vegades la seva situació en la façana (que correspondria a la de la placa) facilitava el seu reconeixement, però una forma de diferenciar els negatius de les plaques de les marques deixades per diversos cartells o plaques, podien ser els quatre claus a les quatre cantonades. Els quatre claus de la placa d'habitatge reforcen la idea que el règim vol transmetre al instal·lar la placa a la façana: la perdurabilitat de la seva posició. Per altra banda,

⁶⁴ Inventari consultable a l'Annex 2.

els cartells diversos que es poden col·locar al voltant de la porta d'accés a l'edifici poden ser, per exemple, cartells de venda o lloguer dels pisos de la finca, i aquests, pel seu propi caràcter efímer, en molts casos mostren les marques de la cola emprada per a subjectar-la a la paret.

El biaix que representen els negatius s'incrementa quan a la façana de l'edifici hi ha hagut una reforma que o bé amb una capa de pintura i possiblement una aplicació de massilla per cobrir els forats dels claus; i fins i tot el cobriment de la façana amb rajoles o lloses. Això provoca un biaix insalvable pel que fa a la prospecció i als seus resultats, però només mitjançant fotografies antigues seria possible esbrinar el testimoni de la placa a la façana de determinats edificis⁶⁵. La impossibilitat de trobar-ne de tots els edificis i la possible manca de fotografies, fa aquesta tasca gairebé impossible. Tot i així, hi ha escassos exemples en el cas del Districte III on l'eina Street View de la pàgina web Google Maps permet la visualització d'imatges històriques de la mateixa, és a dir, depenent del carrer automàticament es mostra l'últim fotografiat dels carrers, però ara es dona l'opció de veure els fotografiats que Google va realitzar al 2008 o al 2012⁶⁶, depenent del carrer. Això ha permès documentar plaques retirades de façanes que posteriorment han estat pintades o bé, el curiós cas de la placa del carrer Clotet, 14 al barri de Santa Eulàlia. La placa d'aquest número, segons el fotografiat de Google de l'any 2008, està treta i s'aprecien les marques dels quatre claus. En canvi, si visualitzem el mateix indret l'any 2012, la placa torna a ser-hi, com succeeix actualment que hi és col·locada a l'indret on el 2008 hi hagué el negatiu⁶⁷. Els motius pels que es realitza l'extracció i es torna a posar al seu lloc original són desconeguts i per esbrinar-los, caldria parlar amb la comunitat de veïns.

Un cop realitzat el llistat de totes les plaques col·locades o tretes s'adequa la tipologia a partir dels comentaris realitzats, de les observacions directes de les plaques i de la revisió i comparació de les fotografies fetes. Un cop fet això, es pot establir una tipologia primària que s'haurà de tornar a contrastar amb una segona prospecció. Aquesta segona, duta a terme el març de 2016, només es va realitzar al Districte III, atès que era el cas d'estudi principal, mentre que la resta de districtes de l'Hospitalet, són casos no aprofundits que serveixen de comparació i contrastació per a obtenir una visió general. Durant aquesta segona prospecció, encara es descobriren plaques que es van passar per alt atès que moltes o bé queden amagades rere els cables, les canonades o fins i tot quan es fa la reforma de la façana, les plaques es pinten amb el mateix color que la paret i queden "camuflades" a ull nu.

⁶⁵ Tot i que a vegades, es pot discernir com és el cas de la imatge 16 a l'Annex 0.

⁶⁶ Vegeu imatge 17 a l'Annex 0.

⁶⁷ Vegeu imatge 18 a l'Annex 0.

Per a una millor comprensió i per a tenir una idea de les cronologies de les plaques, es va comprovar les dates que ofería la Direcció Oficial del Cadastre del Ministeri d'Hisenda espanyol⁶⁸ per tenir la dada dels anys de construcció dels diferents edificis. Tot i així, es van trobar anomalies a certs edificis com per exemple, hi havia edificis que mostraven la placa a la façana però, segons el Cadastre, l'edifici havia estat construït el 1935 o bé el 1978, quelcom que quedaria fora de les dates del mateix règim franquista. Una possible explicació hagués estat que, en el cas de l'edifici de 1935, la placa es va col·locar un cop instaurat el règim franquista i el que va promocionar el govern seria una reforma o una ampliació vertical del mateix edifici; i en el cas de l'edifici de 1978, podria ser que en els moments convulsos de la Transició Democràtica, ningú no hagués detingut l'activitat de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*, i aquest continués promovent construccions. Tot i però, la solució a aquesta anomalia és senzilla: les dates que el Cadastre ofereix són del moment en que els expedients de construcció arriben a les seves oficines i no de l'any de construcció. Per això, es va procedir a consultar els mateixos expedients d'obra a l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat.

Les dificultats a l'Arxiu van continuar: el Districte III (Santa Eulàlia i Granvia Sud) és la zona de l'Hospitalet de Llobregat que “més canvi de numeració i de nomenclatura dels carrers hi ha hagut”⁶⁹ i en certs casos, no ha estat possible trobar tan sols ni l'expedient d'obra o de construcció de diferents edificis, els quals a l'inventari disponible a l'Annex 2 estan ressaltats, doncs la data que s'ofereix com a Data de construcció és relativa i possiblement anterior, atès que és la data del Cadastre.

6.2 L'Hospitalet, en general

El creixement urbanístic de l'Hospitalet de Llobregat durant el franquisme ha estat condicionat per molts factors, com ja s'ha esmentat, la proximitat a Barcelona n'ha condicionat molt la seva història doncs és per això que va ser una de les ciutats que van rebre les allaus migratòries del camp a la ciutat, de la població que cercava una nova vida a la ciutat amb més oportunitats, d'una població que en veure que Barcelona no podia donar resposta a l'alta demanda d'habitatge, es van instal·lar a les rodalies i a les ciutats del voltant, ciutats com ho és l'Hospitalet de Llobregat.

Després de la Guerra Civil, el creixement urbanístic i demogràfic de Barcelona va ser conseqüència directa del desenvolupament de l'Hospitalet, que ho feia d'una manera descontrolada amb un alt dèficit urbanístic sotmès a una demanda demogràfica que no deixaria de créixer durant les següents dècades del segle XX (Algaba, 2002: 32).

⁶⁸ Les consultes es poden fer a: <https://www1.sedecatastro.gob.es/OVCFrames.aspx?TIPO=CONSULTA>

⁶⁹ Paraules literals de l'arxivista de l'AMLH, Pepa Prieto, el 19 d'abril de 2016.

Serà a partir dels 60 i dels 70 quan la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat es veurà transformada per la construcció de veritables eixamples franquistes com són l'actual barri de Granvia Sud, Can Serra, Bellvitge, els blocs Ciutat Comtal a Sant Josep, El Gornal, els blocs del carrer Clotet/Amadeu Torner dels quals se'n parlarà a continuació.

El fet més rellevant de l'inventari de plaques realitzat en el present treball és que mostra un total de 297 plaques encara presents a l'Hospitalet el febrer de 2016 i un total de 442 edificis que tenen o han tingut placa i que, per tant, mostren el negatiu pertinent. En canvi, al Cens de simbologia franquista del Memorial Democràtic l'any 2010 veiem que no hi ha un comptatge dels negatius, però sí de les plaques, amb un total de 426 plaques d'habitatge (Castellano, 2013: 4). Es pot apreciar, llavors que la diferència de quantitats és remarcable: entre 2010 i febrer de 2016 s'han retirat 129 plaques d'habitatge (aproximadament el 30%). A més, la diferència entre el nombre d'edificis que tenen placa o negatiu el febrer de 2016 amb el total de plaques existents al 2010 també ens ofereix una altra dada interessant: 16 són els edificis no comptats dins del Cens realitzat pel Memorial Democràtic. Aquest fet, tenint en compte que el Cens de simbologia franquista no recull els negatius de les plaques, es pot deure a que aquests negatius existeixen abans de 2010, quan es va dur a terme el Cens.

Si es tenen en compte les dades de febrer de 2016 i es divideixen per districtes, es pot apreciar com el Districte I (El Centre, Sant Josep i Sanfeliu) és el que més quantitat d'edificis presenta (un total de 105) (vegeu Plànol 3 a l'Annex 4 i la Gràfica 5 a l'Annex 3) i de fet és el que més plaques retirades té (un total de 69) (vegeu Plànol 5 i Gràfica 7) fent, per tant, que sigui també el Districte que menys plaques presenta en l'actualitat (resten només 36) (vegeu Plànol 4 i Gràfica 6), davant de la quantitat de plaques que presenten la resta de Districtes, sent el Districte II Collblanc – La Torassa el que més en té (un total de 77).

Districte	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte I : El Centre, Sant Josep, Sanfeliu	105	36	69
Districte II : Collblanc – La Torassa	97	77	20
Districte III : Santa Eulàlia i Granvia Sud	84	53	31
Districte IV : La Florida i Les Planes	78	65	13
Districte V : Can Serra i Pubilla Cases	80	67	13
Districte VI : Bellvitge i El Gornal	5	4	1
TOTAL	449	302	147

Per altra banda, el barri que més edificis presenta és Santa Eulàlia (un total de 78, com es veu a la Gràfica 8 de l'Annex 3 i el Plànol 6 a l'Annex 4), tot i que el barri que més plaques encara

conserva és La Torrassa (com es veu a la Gràfica 9 i al Plànol 7) i el que més negatius presenta és Sant Josep (com es pot apreciar a la Gràfica 10 i al Plànol 8).

Districte	Barri	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte I	El Centre	35	11	24
	Sant Josep	69	24	45
	Sanfeliu	1	1	0
Districte II	Collblanc	31	25	6
	La Torrassa	66	52	14
Districte III	Santa Eulàlia	78	51	27
	Granvia Sud	6	2	4
Districte IV	Les Planes	15	14	1
	La Florida	63	51	12
Districte V	Can Serra	20	20	5
	Pubilla Cases	55	47	8
Districte VI	El Gornal	0	0	0
	Bellvitge	5	4	1
TOTAL		449	302	147

6.3 Districte I: El Centre, Sant Josep i Sanfeliu

El barri d'El Centre és el casc històric de la ciutat, el nucli principal de població a època medieval format al voltant de l'Hospital de Provençana del segle XIII, que serà el què donarà nom a la ciutat.

Tot i que la majoria dels edificis d'El Centre siguin d'abans de la dictadura franquista, els edificis que són de promoció feixista, no presenten generalment la placa d'habitatge, doncs ha estat retirada. Això és degut, a accions il·legals dutes a terme per grups de joves anarquistes locals que es van dedicar a arrencar amb un tornavís i una escala les plaques de manera furtiva durant la nit. Si es té en compte el nombre de negatius assumint-los com a plaques retirades furtivament per la seva simbologia franquista, donaria un total de 24 plaques extretes amb 7 encara presents. Davant d'aquestes xifres s'ha de tenir en compte que molts dels negatius es poden haver perdut per remodelacions de la façana que n'eliminarien les marques.

El barri de Sant Josep, a principis del segle XIX era terrenys de cultiu de regadiu potenciats pel Canal de la Infanta. Posteriorment i també gràcies al mateix element de rec i a la instal·lació d'indústries tèxtils, s'hi començaran a emplaçar els primers habitatges obrers (Morales, 1988), convertint-se en un eixample industrial del barri d'El Centre que l'enllaçarà amb l'altre nucli de població, Santa Eulàlia.

A la cantonada septentrional del Districte I, estan emplaçats els Blocs Ciutat Comtal, eixample franquista⁷⁰ començat a construir a la dècada de 1960, oferia habitatge als treballadors de les indústries properes. Aquests blocs (entre els carrers de Joan XXIII i de la Mare de Déu de la Mercè) són promoguts pel règim, doncs hi ha plaques a tres dels portals⁷¹. Sembla ser que després d'una reforma general dels blocs, les plaques van ser retirades pels veïns, si més no, en gairebé en la seva totalitat.

El barri de Sanfeliu està situat a la cantonada nord-est de la ciutat i encaixat entre els límits municipals d'Esplugues de Llobregat i Cornellà de Llobregat. Tot i que el barri fou construït per a donar habitatge als nuclis barraquistes que hi havia als voltants (Mataix, 1987), els edificis no són de promoció de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*, doncs cap edifici no mostra placa d'habitatge perquè foren petits promotors i els propis veïns qui es van construir els seus propis edificis a finals dels anys 50 (Mataix, 1987). Un únic cas s'ha trobat a Sanfeliu d'un edifici promogut per l'INV⁷², just amb el límit municipal amb Cornellà. El barri cornellanenc amb el que limita l'hospitalenc Sanfeliu és Sant Ildefons. El barri de Sant Ildefons sí és un exemple d'eixample urbanístic de Cornellà promogut pel Règim on molts dels edificis mostren a la seva façana plaques de l'*Instituto Nacional de la Vivienda*.

Al Districte I, s'han trobat un total de 105 edificis amb plaques o negatius i 36 plaques en total als tres barris, per tant un total de 69 negatius o plaques retirades; sent el primer districte en nombre d'edificis amb placa o negatiu en tot l'Hospitalet Aquesta diferència prou notòria entre el nombre de plaques i el nombre de negatius és degut en gran mesura a l'acció del grup anarquista a El Centre esmentat anteriorment i a la reforma i retirada de plaques dels Blocs Ciutat Comtal a Sant Josep, creant una davallada del nombre de plaques encara més significatiu.

Districte	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
El Centre	35	11	24
Sant Josep	69	24	45
Sanfeliu	1	1	0
TOTAL	105	36	69

⁷⁰ S'anomena eixample franquista al conjunt de blocs separats de la resta d'edificis, de tipus obrer i vorejat per zones verdes, diferenciant-los encara més de la resta de carrers. Els exemples franquistes, a més de ser construïts o promoguts pel règim de Franco, són nombrosos edificis d'aquesta tipologia emplaçats en un lloc separat de la resta de la població, donant-los més visibilitat. Vegeu imatge 19 a l'Annex 0.

⁷¹ Una d'elles retirada entre 2008 i 2012 i ha estat documentada gràcies a Street View, al carrer Ciutat Comtal, 16. Vegeu imatge 20 a l'Annex 0.

⁷² El número 16 del carrer Cornellà i, com bé diu el nom del carrer, és el que enllaça directament amb el municipi de Cornellà de Llobregat.

6.4 Districte II: Collblanc i La Torrassa

El Districte II, format pels barris de Collblanc – la Torrassa és un dels més extensos de la població i va iniciar la seva expansió a l'última dècada del segle XIX. En aquest moment creix fins a convertir-se el 1930 en el lloc on vivia el 56,3% de la població de la ciutat. Serà entre aquests dos segles quan tot el districte⁷³ es començarà a urbanitzar el territori amb petites parcel·les donades pels grans terratinents al consistori de l'Hospitalet (Domínguez, 2015). Serà aquí on s'hi instal·larà la major part de la població immigrant que venia dels camps del sud de la Península a la capital catalana. Aquesta realitat arribarà fins a tal punt que es començarà a conèixer la zona com la “Murcia chica”⁷⁴.

Per tant, sent un barri on gran part dels edificis s'havien construït abans de la dictadura és comprensible pensar que el Règim voldria evitar aquest associacionisme i sindicalisme obrer que hi predominava (sobretot de caire anarquista i cenetista) (Castellano, 2013: 8), enderrocant diferents edificis i construint-hi edificis tal i com els seus preceptes indicaven, evitant la diferenciació de classes. Tot i que la mateixa morfologia del barri feia impossible la construcció d'eixamples franquistes, se n'hi va construir un, els *Bloques del Caudillo*⁷⁵ (actuals blocs de la plaça Gernika, a l'extrem oriental del municipi), tres blocs construïts el 1941, 1942 i 1966 respectivament, dels quals se'n té constància que els sol·licitants de viure-hi havien de ser adherits al Règim (Castellano, 2013: 8), però que no hi ha cap placa de l'INV. Al costat dels blocs de la plaça Gernika, a la paret mitgera del carrer Doctor Martí i Julià, 53 orientada cap a la mateixa plaça, es va trobar el 2013, després de la retirada d'un cartell publicitari un grafit que ocupa tota la façana amb la inscripció “FRANCO / FRANCO / FRANCO”. A més, a la paret annexa del costat, avui dia coberta per un mural realitzar els anys 80 en honor al poble de Guernica per l'artista Floren Erretan (Castellano, 2013: 18), es té la hipòtesi de que hi hauria representat el retrat de Francisco Franco, doncs s'hi aprecien traces de color groguenc. Aquest grafit seria, junt amb les plaques citades en el present treball, els testimonis de la simbologia franquista encara presents a l'Hospitalet de Llobregat.

Aquesta pretensió de control de la població obrera i radical que tenia el Règim en construir-hi provoca que el Districte II de l'Hospitalet, sigui un dels barris amb més nombre d'edificis que tenen placa o negatiu i un dels districtes amb un nombre elevat de plaques encara presents i amb un nombre significativament baix de negatius. Això podria representar el canvi de

⁷³ Tot i ser administrativament dos barris, els que conformen el Districte II, al no estar separats per “fronteres” com una via de tren, una rambla o una antiga carretera; els barris de Collblanc – La Torrassa han crescut com a un de sol i per això no hi haurà una separació entre ambdós, a diferència de la resta de barris de cadascun dels districtes hospitalencs.

⁷⁴ També existeix la dita “*En La Torrassa, murciano que viene, se hace su casa*”, tal i com es veu a : http://www.ara.cat/cronica/terratremol-Llorca-vist-Murcia-chica_0_482351769.html

⁷⁵ Vegeu detall de la façana que abans hi era present a la imatge 21 de l'Annex 0.

població al districte, on el caràcter anarquista i radical s'ha extingit, doncs s'hi encara romangués, les plaques haurien estat retirades amb l'inici de la Democràcia i l'abolició de la punició.

	Barris	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte II	Collblanc	31	25	6
	La Torrassa	66	52	14
Total		97	77	20

6.5 Districte IV: La Florida i Les Planes

La història del barri de La Florida té el seu origen en el Pla Comarcal aprovat el 1953 que preveia “el desenvolupament residencial i industrial de la ciutat a través del desenvolupament de plans parcials” i donaria habitatge a les persones de les onades migratòries per a evitar el barraquisme. L'aprovació del Pla Parcial de La Florida es produí el 1958 i preveia una densificació remarcable, però va ser sobrepassada: es va dissenyar per a acollir 20.000 habitants però a la dècada dels 70, ja hi vivien 50.000 persones⁷⁶.

El 1955⁷⁷ es van inaugurar⁷⁸ els 20 blocs Onésimo Redondo⁷⁹, construïts per Obra Sindical y del Hogar que va proporcionar 816 habitatges a diferent població de la ciutat, adherida al règim o sol·licitant de l'habitatge públic que oferia el règim. Els blocs, tot i així, eren de mala qualitat i aquest fet va provocar que els veïns s'agrupessin en Associacions de veïns i reivindicuessin durant molts anys i gran part de la segona meitat del segle XX, una millora de les infraestructures municipals que els envolten⁸⁰. En un any recent indeterminat les plaques de l'OSH haurien estat totes substituïdes per plaques de “*Vivienda de Protección Oficial*” de la Generalitat de Catalunya, per això no s'ha comptat dins dels negatius.

Per aquest motiu no s'ha comptat els blocs La Florida⁸¹ dins de l'inventari d'edificis amb placa o negatiu, perquè no presenten cap placa d'època franquista ni el negatiu que aquesta deixà és apreciable, doncs la placa democràtica ha estat col·locada a sobre. Tot i així, en cas de comptabilitzar-se, potser es cometria un error, doncs ens és desconegut si bé cada portal tenia una

⁷⁶ Tota la informació del paràgraf ha estat extreta del *Projecte d'intervenció integral als barris de La Florida i Pubilla Casas (març de 2006)* realitzat per l'Ajuntament de l'Hospitalet.

⁷⁷ Tal i com explica el testimoni oral de Joan Saura a l'entrada “Joan Saura recorda els blocs de La Florida”, <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/2012/12/20/joan-saura-recorda-els-blocs-de-la-florida/>

⁷⁸ La documentació adient i els expedients d'obra dels edificis no es troben a l'Arxiu de l'Hospitalet, sinó a les dependències de l'empresa que va fer la reforma integral dels edificis, Incasol – Adigsa.

⁷⁹ Porten el nom d'un dels fundadors de les Junes de Ofensiva Nacional-Sindicalista (JONS) que va morir al front durant la Guerra Civil Espanyola, tal i com s'explica a: <http://enciclopedia-test.es/EC-GEC-0054637.xml>

⁸⁰ Com explica la periodista Clara Blanchar en aquesta notícia del 2008: http://elpais.com/diario/2008/03/07/catalunya/1204855653_850215.html

⁸¹ Tot i ser actualment dins del barri de Les Planes i no del barri de La Florida, s'han anomenat així per motius populars.

placa que l'identificava com a habitatge construït per l'OSH o si cada edifici en tenia una, com succeeix en casos que es veuran al Districte del que parlarem a continuació.

En tot cas, el districte IV no és un dels barris amb més nombre d'edificis o nombre de plaques de la ciutat, tot i que no és gens menyspreable el nombre de plaques encara presents, sobretot al barri de La Florida, amb moltes més plaques encara presents que a Les Planes. És el segon districte de l'Hospitalet amb menys negatius, fet que ressalta si tenim en compte la quantitat de plaques encara presents.

	Barris	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte IV	Les Planes	15	14	1 ⁸²
	La Florida	63	51	12
Total		78	65	13

6.6 Districte V: Can Serra i Pubilla Casas

El barri de Can Serra es projecta com una ciutat residencial dins del Pla Comarcal de Barcelona de 1953 i del Pla Parcial de Can Serra de 1961, urbanitzant una zona de conreus on hi predominaven els masos com el de Can Serra. Aquests plans van anar patint modificacions fins a convertir el “parc urbà residencial” en polígon residencial⁸³ (Botey, 1986: 28). Els edificis que es van començar a habitar el 1965 (Algaba, 2002: 30) i es van continuar construint fins el 1971, modificant-se el pla fins a convertir-lo en el barri que és en l'Actualitat, uns habitatges en estat deplorable i un barri desproveït de serveis, pels que van haver de lluitar les Associacions de veïns (Botey, 1986: 30).

A Can Serra hi ha dos comportaments pel que fa a la presència de plaques de l'INV: per una banda, molts edificis presenten una única placa per bloc, en lloc de col·locar una placa a cada portal com succeeix per altra banda, en molts altres edificis del mateix barri.

El barri de Pubilla Casas, en canvi, es va plantejar ja el 1926 (Navarro, 1989: 59) com una ciutat jardí en el Pla d'Eixample i Sanejament interior redactat per l'arquitecte municipal Ramon Puig i Gairalt. Aquest plantejament mai no es va dur a terme (Algaba, 2002: 31), en la mateixa línia que el què succeí al barri de La Florida i Can Serra. A diferència del barri amb el que conforma el Districte V, el barri de Pubilla Casas es va anar construint sense una planificació prèvia, però on també hi van actuar les immobiliàries sense cap control, intentant absorbir la massa immigratòria (Botey, 1986: 28).

⁸² Sense comptar, com ja s'ha esmentat, les plaques de l'Obra Sindical del Hogar que haurien estat exposades a les façanes dels Blocs La Florida.

⁸³ Que és com les fonts anomenen el que en aquest treball, s'ha preferit anomenar “eixample franquista”.

El Districte V té un alt nombre d'edificis i de plaques però un reduït nombre de negatius. D'aquesta manera, és el districte amb el nombre més inferior de negatius de l'Hospitalet, tot i tenir 75 edificis amb plaques i negatius, indicant per tant una forta acceptació i assimilació per part dels veïns actuals del districte.

	Barris	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte V	Can Serra	25	20	5
	Pubilla Cases	55	47	8
Total		80	67	13

6.3.5 Districte VI: Bellvitge i Gornal

El barri de Bellvitge, tot i haver estat precisament eixample urbà construït per a donar habitatge digne als veïns dels barris de barraques del sud de la ciutat, i n'hi ha edificis que són promoció del règim, trobant-se només dues plaques d'habitatge al barri. A més, els edificis conformen barris residencials i una ciutat-dormitori. El barri va començar a construir-se el 1964 (Domínguez, 1991: 17) conjuntament amb el govern local, aconseguint rendes reduïdes ateses les condicions econòmiques del futur veïnatge.

El barri d'El Gornal, construït també en el context del "*Plan de erradicación del barraquismo y fincas ruinosas*", per iniciativa pública en aquest cas, és a dir, finançat pel *Ministerio de la Vivienda* i l'*Instituto Nacional de la Vivienda*⁸⁴ (Jové, 1990: 5), construït entre 1972 i finals de la dècada dels 70. Possiblement, una de les raons per la que cap dels edificis no mostra cap placa d'habitatge, tot i ser tipològicament l'ideal de barri promogut pel règim⁸⁵. Els habitatges es comencen a construir el 1972, es comencen a habitar a mitjans de 1974 i s'acaben d'habitar el 1977 (Jové, 1990: 67), així doncs, la qualificació com a habitatges beneficiaris de protecció oficial segurament va quedar endarrerida i això va provocar que en lloc de les plaques de l'INV es col·loquessin les plaques que encara hi són en l'actualitat, emeses per la Generalitat de Catalunya⁸⁶.

Per tots aquests motius, el Districte VI, tot i ser barris construïts durant el règim franquista i presentar el model d'eixample franquista i de ciutat-dormitori, no ha donat cap resultat pel que fa a la presència de les plaques d'habitatge.

⁸⁴ Tot i que les fonts documentals el citen com "Institut Nacional d'Urbanisme", organisme que no va existir i, per tant, es pot associar amb un error de l'autora.

⁸⁵ Com s'ha dit, la tipologia d'eixample franquista són blocs independents, de gran nombre d'habitatges, sense diferenciació entre ells, potenciant el caràcter obrer i la no diferenciació de classes, envoltats de zones verdes, etc.

⁸⁶ Com s'aprecia a la imatge 22 de l'Annex 0.

	Barris	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte V	Bellvitge	5	4	1
	El Gornal	0	0	0
Total		5	4	1

6.3.6 Districte III: Santa Eulàlia i Granvia Sud

El barri de Santa Eulàlia va créixer com un apèndix de La Bordeta al llarg de la carretera de Santa Eulàlia (l'antic traçat de la Via Augusta) que l'enllaçava amb l'ermita medieval de Santa Eulàlia i al segle XIX, s'hi van començar a instal·lar nombroses indústries tèxtils, provocant que Santa Eulàlia fou el barri de l'Hospitalet que més va créixer a la segona meitat del segle XIX (Domínguez, 1992).

Això va provocar que el barri de Santa Eulàlia tingués una evolució urbana basada en la construcció d'habitatges obrers per als treballadors de les diferents indústries, provocant que a principis del segle XX, hi haguessin dues realitats: la Santa Eulàlia industrial i l'agrícola. (Breu, 1988: 168).

La creixent immigració i la promulgació el 1956 de la *Ley de Régim del Suelo y Ordenación Urbana* que protegeixen construccions a través de beneficis fiscals provoquen a Santa Eulàlia la seva ràpida urbanització mitjançant la construcció de diferents eixamples franquistes com els del carrer Clotet/Amadeu Torner⁸⁷ o els del carrer Jansana⁸⁸. (Breu, 2015)

Per altra banda, gran part de Granvia Sud correspon a un centre comercial, naus industrials i hotels construïts al voltant del recinte Fira de Barcelona – Gran Via al voltant del primer quart del segle XXI, el que es comença a citar com Districte VII o Districte Econòmic⁸⁹. Tot i així, la part residencial del barri⁹⁰, com ja s'ha esmentat, correspon a diferents promocions de blocs de pisos, la primera de les quals és finançada pel règim, els Blocs Balañá. Repetint-se la mateixa situació que amb la resta de promocions d'eixamples franquistes, els habitatges estaven en pèssimes condicions i els serveis que els envoltaven eren inexistents, fet que va provocar directament l'associacionisme del veïnat. Al voltant dels Blocs Balañá es van anar configurant altres eixamplaments del mateix barri que han acabat conformat l'actual.

El Districte III no és el districte amb més quantitat de plaques, edificis ni negatius, tot i ser el segon districte en nombre de negatius, però hi ha molta diferència amb el districte que més

⁸⁷ L'edifici es pot veure a la imatge 23 de l'Annex 0.

⁸⁸ Dels quals només s'han pogut documentar una placa i un negatiu, doncs les diferents reformes de la resta de blocs de l'eixample no han permès ni la presència del negatiu de les plaques retirades.

⁸⁹ Com es pot veure al nom de la Regidoria del Districte III i VII: <<https://seuelectronica.l-h.cat/detallEquipament.aspx?2UaIFOk6o2PFIEDSzvQDzPBv9FOdmmL71>>

⁹⁰ Vegeu plànol 10 a l'Annex 4.

en té. Això es deu a que el Districte III només té un dels dos barris amb una potent zona urbana, a diferència de la resta de districtes que ho són en la seva totalitat. Aquesta realitat es veu reflectida quan s'observen les dades per barris i no per districtes, doncs el barri de Santa Eulàlia és un dels barris amb més nombre d'edificis que tinguin negatiu o placa i el segon barri amb més presència de plaques juntament amb La Florida i per darrere de La Torrassa. A més, és el segon barri amb més negatius de tot l'Hospitalet, convertint-lo per tant en un barri amb unes dinàmiques prou interessants, atès que no n'hi varen haver grans eixamples franquistes com a la resta de districtes, sinó una política de construcció per dotar el barri d'una oferta en habitatge d'acord amb la immensa demanda.

Si s'observa el plànol de distribució de les plaques al districte III (vegeu Plànol 11 a l'Annex 4) i sobretot al barri de Santa Eulàlia (vegeu Plànol 9 a l'Annex 4) es pot apreciar com la tendència general és a construir en grans promocions, no eixamples, sinó un edifici dividit en més d'una comunitat de veïns, inserits dins d'un carrer amb edificis d'altres característiques, conformant un teixit urbà unitari.

Després de comprovar els expedients d'obra dels edificis promoguts pel Règim al Districte III, es va realitzar la Gràfica 11 a l'Annex 3 on es podia observar quants edificis havien estat construïts durant cada any. D'aquesta manera es pot observar com la promoció d'habitatges i la construcció d'edificis per part del règim comença a partir de la dècada dels anys 50, tot i els casos excepcionals d'edificis construïts amb anterioritat, però que es van ampliar en vertical, construccions per a les que es sol·licitaria l'ajut de l'INV o altres organismes i per tant, comportaria la col·locació de la placa.

Tot i que s'aprecia que la construcció comença a la dècada dels anys 50, es pot veure com hi ha un pic significatiu just l'any 1960 i que, en general, es mantindrà al llarg de tota la dècada anant en davallada fins a les acaballes de la dictadura. Aquesta gràfica tot i estar feta a partir únicament dels anys de construcció dels edificis del Districte III de l'Hospitalet, reflecteix el que diuen les fonts documentals, que durant la dècada dels 60 hi va haver una forta expansió urbana i segurament, es podria aplicar a qualsevol altre indret de la ciutat o fins i tot de l'Estat.

Un fet remarcable que succeeix en aquest districte, però que també és aplicable a la resta de barris, és la forta conservació de les plaques amb símbols feixistes (65% del total⁹¹ de les plaques trobades al Districte III) com es veu reflectit a la gràfica 1 de l'Annex 3. Per altra banda, el subtipus més abundant és subtipus D1, seguit del subtipus A1 que no presenta cap simbologia. És comprensible la conservació dels subtipus sense simbologia⁹², però tot i així destaca el fet

⁹¹ La suma dels percentatges dels subtipus A5, C1, C2, D1 i D2.

⁹² Tot i que també n'hi ha de subtipus sense simbologia que han estat retirats, com per exemple, la placa que era al número 28-30 del carrer Muns a Santa Eulàlia, negatiu de la qual és prou apreciable atès que sembla que la placa va ser retirada després d'haver remodelat la façana en la seva totalitat i

esmentat amb anterioritat: que les plaques amb simbologia feixista, que acostumen a ser, les que la gent reconeix i les que molesten pel seu caràcter simbòlic, són les més presents, però segurament, també les més retirades.

Una altra situació singular trobada al Districte III són els grans blocs promoció del règim que en lloc de presentar una única placa per tot el bloc, com seria el cas dels blocs de Can Serra, esmentats anteriorment, mostren negatius a tots els portals menys un⁹³. Aquest acte de deixar una única placa segurament no sigui casual, sinó pot arribar a tenir un caràcter simbòlic per a tot l'edifici, essent potser excessiva la presència d'una placa a cada portal i més tenint en compte, que les plaques dels exemples, presentarien simbologia del règim.

La situació contrària, és a dir, al Districte III hi ha gran blocs amb plaques, però en lloc d'haver-les retirat totes o deixar-ne una, les mostren totes⁹⁴. Aquesta realitat es pot deure al fet que les plaques no retirades són les que no presenten cap simbologia i per tant, estan acceptades socialment i no “molesten” ni als veïns, ni als ciutadans que recorren els carrers.

Al barri de Santa Eulàlia, durant la prospecció urbana es va apreciar a la façana del número 9-11 del carrer de Santiago Rusiñol, les lletres que formaven el cartell “*Caja de pensiones para la vejez y de ahorros*”⁹⁵. L'edifici, a més d'aquest cartell, presenta sobre el portal una placa tipus D1 i juntament amb el portal del número 5-7, on hi ha un negatiu, formen un mateix bloc. Aquest bloc és promoció de l'INV i, segurament, seria un edifici que donaria habitatge als treballadors de la Caja de Pensiones de la mateixa manera que, a la planta baixa, es situarien les oficines de l'entitat.

Gran Via Sud és en gairebé la seva totalitat un barri ocupat per polígons industrials, hotels i altres recintes econòmics. Amb l'excepció dels edificis d'habitatges recentment construïts a la plaça Europa, no hi ha més blocs de pisos que els que es situen entre el carrer Literatura i el límit municipal amb Barcelona al carrer del Radi. Els primers blocs de pisos, els blocs Balañá no són només els blocs de pisos que presenten plaques i negatius, sinó que n'hi ha dos blocs més⁹⁶ que

l'emplaçament d'aquesta va quedar en un punt mig entre el nou color de la façana i la decoració de l'enrajolat exterior de la planta baixa de l'immoble.

⁹³ Aquesta situació es pot apreciar al bloc d'edificis del Carrer Clotet (números 8, 10, 12, 14 i 16) on només es conserva la placa subtipus D1 del número 14; o al mateix bloc però al carrer posterior, el carrer Amadeu Torner (números 90, 92, 94, 96, 98 i 100) on només es conserva la placa subtipus D1 del número 98, vegeu imatge 23.

⁹⁴ Aquest fet es repeteix en dos blocs del mateix carrer, el carrer General Prim que, tipològicament, són exactament iguals, però van ser construïts en moments diferents. Per una banda, el bloc que ocupa els números 47, 49, 51 i 53 que va ser construït el 1950 i per altra, el bloc que ocupa els números 60, 62, 64, 66, 68 i 70 i va ser construït el 1954. Ambdós blocs presenten a cada portal una placa subtipus A1 sense simbologia feixista. Vegeu imatge 24.

⁹⁵ Precedent de l'actual entitat bancària La Caixa, fundada el 1905 (Argandoña *et alii*, 2009: 333). Vegeu imatge 25.

⁹⁶ Un dels blocs format pels números 1, 3-5 i 7 del carrer del Radi i l'altre pels números 29-31 i 33-35 del carrer Arquitectura.

són del mateix moment però no presenten placa o negatiu perquè la façana ha estat reformada. També hi ha la possibilitat que aquests edificis no n'hagin tingut i només els blocs de l'avinguda de la Granvia de l'Hospitalet fossin els habitatges de promoció del règim.

	Barris	Nombre d'edificis	Nombre de plaques	Nombre de negatius
Districte III	Santa Eulàlia	78	51	27
	Granvia Sud	6	2	4
Total		84	53	31

7. PROPOSTES DE FUTUR

Tenint consciència de les limitacions que presenta aquest tipus de treball, ha semblat oportú proposar estudis de futur que se'n podrien derivar.

Es poden fer estudis aplicables a qualsevol municipi de l'Estat que presentin plaques o no hagin estat retirades⁹⁷ per descobrir com va ser l'urbanisme promogut pel règim franquista a la segona època de la dictadura. Tot i que el present estudi es centra en un únic districte municipal i compara amb la resta dels districtes de la ciutat, se'n podria derivar un estudi en particular de cadascun dels districtes o filant més prim, dels barris més extensament del què s'ha fet. També un estudi extensiu a nivell municipal es podria dur a terme per a entendre millor el propi creixement urbà de la ciutat.

A nivell arquitectònic es podrien estudiar les façanes i observar els plànols dels edificis que el règim, des de la seva ideologia de l'eliminació de les classes socials i des de la seva política de control de la vida quotidiana i de la repressió diària, aprovava per a construir i promoure econòmicament. Amb una comparació de les façanes i dels plànols, possiblement es podrien veure patrons i una forma d'idea l'habitatge del franquisme de cara a la població. Això es podria aconseguir mitjançant l'arqueotectura o arqueologia de l'arquitectura⁹⁸.

Des del punt de vista arqueològic, la presència de la placa demostra, en l'actualitat, una acceptació o tolerància per part de la comunitat de veïns residents a l'edifici en vers l'objecte i tot el que simbolitza (en el cas dels subtipus que presenten el símbol feixista). Per tant, es pot interpretar a partir d'un objecte que forma part de la cultura material d'aquesta societat actual i passada al mateix temps, doncs també representa la voluntat de permanència i acceptació per part dels veïns que hi han viscut, o si més no la majoria dels veïns, atès que hauria de ser una decisió democràtica. A partir d'aquí se'n podria derivar un estudi sociològic mitjançant enquestes o entrevistes als veïns sobre la seva opinió de la placa i la seva possible extracció, resultats de les quals serien d'interès. En aquesta línia, se'n podria derivar el debat historiogràfic i ideològic sobre si les plaques s'haurien de conservar a la façana, si s'haurien de treure i què fer-ne amb elles un cop retirades, debat que ja s'ha tractat a l'Apartat 2.

Igual que Josu Santamaria va aplicar tècniques arqueològiques en l'estudi de l'enginyeria social franquista, es podria aplicar el mateix estudi, tot i no ser un eixample franquista, al Districte III de l'Hospitalet, o a altres indrets de l'Hospitalet on sí n'hi ha. Tot i així, en cas del Districte III, analitzant-ho des de la mateixa perspectiva, es podria establir com el règim planejava les

⁹⁷ En cas que ho hagin estat, si els negatius no han estat destruïts es poden estudiar de la mateixa manera.

⁹⁸ Aquesta disciplina és l'encarregada d'interpretar les construccions històriques des de la perspectiva i la metodologia arqueològica. Els edificis promoguts pel Règim, tot i estar encara en ús, són edificis històrics i, per tant, representen uns ideals i uns propòsits d'un moment i època determinada de la història. (Borrazás et al., 2002: 13)

cases, com l'evolució de les cases ha anat influint i com, depenent de quina categoria dins de la llei estan classificades els edificis es manté o no la llei i com són els portals, les façanes i la mateixa distribució de les habitacions de les cases. A partir d'aquí s'establiria una certa diferenciació entre el plantejament que considerava el règim com a apte per a entrar dins de la seva "protecció".

A més de totes aquestes propostes, el procediment que s'hauria de dur a terme en cas de retirar les plaques, seria la seva documentació tant documental com fotogràfica abans de procedir a la seva retirada, per a la constatació de l'existència prèvia d'aquesta placa, doncs són un element que pot ajudar a interpretar el passat i no se n'ha d'eliminar la seva traça.

8. CONCLUSIONS

Tal i com s'ha demostrat al llarg del present treball, les plaques d'habitatge que col·locaven els diferents organismes administratius en relació a habitatge, com podien ser l'INV, el *Ministerio de Trabajo* o el *Ministerio de la Vivienda* durant la dictadura franquista, són un objecte arqueològic. Els objectes com a tal, en el seu context, expliquen un aspecte del passat d'un conjunt de població en concret. En el cas de les plaques d'habitatge a l'Hospitalet, el que expliquen és com es va dur a terme l'expansió urbanística i la planificació pel que fa a habitatge social que imposava el règim mitjançant ajuts i beneficis econòmics per als hospitalencs de l'època. Mitjançant la presència de les plaques i els negatius es ressegueix com, entre l'Ajuntament i el govern, construïen de forma massiva davant de la respectiva demanda d'habitatge. O bé construïen diferents edificis en diferents llocs estratègics per omplir el barri o bé realitzaven grans promocions que he anomenat "eixamples franquistes", perquè molts cops conformen veritables barris morfològicament parlant. D'aquesta manera, el règim franquista s'introduïa dins de la vida quotidiana dels ciutadans i n'exercia la seva repressió i el seu control, mitjançant la presència d'aquestes construccions d'habitatges, venuts com a beneficis i de caire social i humanitari, identificats gràcies a les diferents plaques que hi col·locaren pels motius esmentats al llarg del present treball.

Per tant, són les plaques l'element tangible que ens parla d'aquest passat, que ens ajuda a identificar i ens ho recorda, l'element que ens ajuda a explicar un aspecte de la vida passada i, en aquest cas, també un aspecte del present.

L'estudi arqueològic d'un objecte d'aquesta època mai no ha de deixar de banda l'estudi de les fonts documentals, doncs la informació que poden aportar ambdós punts de vista són complementàries entre elles. Per una banda, les plaques sense tenir en compte les fonts documentals, serveixen per a mostrar un objecte de caire feixista, que mostra un òrgan de govern que beneficia els diferents edificis al que es troben. A més, com a tal, l'objecte en el seu context explicita quin és l'edifici al que s'apliquen els beneficis legals i si es produeix la seva retirada, l'objecte deixarà un negatiu que estarà parlant de la seva presència, tot i que pels diferents models de placa que existeixen, serà molt difícil saber quin era. Aquest registre també es pot destruir mitjançant el cobriment de la façana amb enllosat o la reforma de la façana que la canvia completament i allisa els negatius que poden haver deixat els claus (que serien els que encara s'apreciarien en cas de que el negatiu hagués estat destruït amb una capa de pintura per a ser igualat amb la resta).

És en aquest moment quan les fonts documentals i gràfiques complementen la informació, doncs les fotografies prèvies al moment de construcció o qualsevol altre tipus de document gràfic pot aportar-ne dades sobre el seu emplaçament i fins i tot de quin model es tractava. A més, la

font oral també resulta essencial per a l'aprofundiment, atès que es tracta d'un objecte dins de la nostra quotidianitat.

Personalment, crec que hauria d'existir un punt mig entre les dues corrents generals que existeixen vers el tractament de les plaques. No estic d'acord a que s'hagin de treure totes les plaques, eliminar-ne el seu testimoni i desproveir a la societat d'aquest element, però tampoc se les ha d'ignorar i no fer-hi res al respecte. Durant els anys posteriors a la dictadura franquista i encara en l'Actualitat, roman un silenci vers l'estudi del passat franquista, de les restes materials i documentals que van crear. El silenci és la resposta a la por i al trauma (Byrne, 2007 a González-Ruibal, 2009: 66) i aquesta reacció és la que empitjora el trauma, per això, crec és lícit i necessari dur a terme i promoure estudis que analitzin i que donin visibilitat al règim, perquè només és un passat que no hem d'ometre.

Quan es va iniciar el present treball les idees que tenia sobre les plaques que han estat objecte d'estudi eren molt diferents a les actuals. Al principi, succeïa el mateix que qualsevol persona, només em fixava en les plaques que mostraven simbologia franquista, però després vaig adonar-me'n de l'existència de la resta, dels negatius. Llavors, vaig plantejar-me la hipòtesi que unes van succeir a les altres, que hi havia per tant una evolució cronotipològica en que les institucions s'anaven passant els poders successivament en el temps⁹⁹. Aquesta hipòtesi queda desmentida a partir de la consulta dels anys de construcció als expedients d'obra dels edificis del Districte III, doncs es pot apreciar com la gran majoria de subtipus es van emprant indistintament o sense que s'hagi pogut arribar a discernir quines condicions s'havien de reunir per emprar un o altre model.

A partir dels resultats obtinguts en l'estudi de les plaques a l'Hospitalet, aprofundint-hi en el cas del Districte III es pot apreciar el que expliquen les fonts documentals: com un govern va respondre a una alta demanda d'obra de la manera que va voler: baixant els preus del sòl, expropiant terrenys forçosament, construint de forma massiva, sense importar les condicions dels habitatges o la qualitat de vida dels futurs veïns dels mateixos. D'aquesta manera, el Règim promovia la construcció o bé de grans eixamples sense serveis o de grans blocs construïts en massa, estalviant així mà d'obra, temps, materials i despeses.

A partir de l'estudi realitzat s'ha pogut apreciar que al Districte III va ser molt present l'obra de l'Instituto Nacional de la Vivienda, doncs el barri de Santa Eulàlia és el que més edificis que tenen o van tenir una placa de tota la ciutat. Per tant, tot i els grans eixamples franquistes

⁹⁹ Una altra de les hipòtesis plantejades personalment i no plasmades al present treball per no allargar-se, va ser canviar el model per motius econòmics. Atès que els diferents models són fets de forma diferents i alguns semblen més robustos que els altres, es va plantejar que una de les raons per fer servir, per exemple, el tipus D és que era més econòmic i se'n podien fer més i de forma més ràpida, quelcom que no s'ha pogut afirmar o contradir.

construïts a altres barris i el gran nombre d'edificis que s'hi van fer al Districte II per a un control ideològic, Santa Eulàlia, un barri industrial on residia la massa obrera, també va ser una de les zones que el règim hi va voler influir. Com a tota la ciutat, les pèssimes situacions en les que es trobaven els edificis un cop lliurades les claus, va provocar una resposta de queixa dels veïns que es van començar a ajuntar en associacions de veïns. Aquest va ser el tret de sortida per a la potent història associacionista que té l'Hospitalet, sobre la que han versats incomptables estudis la historiografia local¹⁰⁰.

Com s'ha vist durant el treball, la història del barri de Santa Eulàlia és història local però la forma de treballar es podria aplicar a qualsevol altra zona de fort caràcter industrial o obrer durant l'últim segle i ben segur que els patrons es poden repetir, perquè era un únic poder qui, mitjançant la construcció d'edificis, no només plantejava una solució a l'altíssima demanda d'habitatge, sinó que a més, aprofitava i amb els plantejaments arquitectònics imposava la seva ideologia, tot mostrant-se com a organisme benefactor i superior que ajudava "als espanyols" a "reconstruir la seva pàtria" col·locant una placa per a deixar-hi constància i com a element propagandístic del règim.

Les 297 plaques encara existents a l'Hospitalet depenen de cada comunitat de veïns que en presenta una a la seva façana i moltes segurament es perdin perquè seran retirades durant la remodelació de l'edifici o perquè hi actuarà algun altre grup polític que voldrà eliminar tot el vestigi del règim. Però si es pogués explicar què són, què signifiquen, donar visibilitat en lloc d'eliminar-ne les proves o ignorar-les, i s'aconsegueix explicar què van suposar, s'haurà aconseguit donar un pas endavant per a superar el trauma i la por que va patir la població durant la dictadura del general Francisco Franco.

¹⁰⁰ Com per exemple, Parramón, Clara i Camós, Joan. 'Crisi del franquisme, associacionisme i moviment ciutadà a l'Hospitalet de Llobregat' dins de *Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana. Actes del 2n Congrés de la CCEPC (Palma, 16-18 d'octubre de 1997)*, 2001: pp 83-94, també Domínguez, Manuel. 'El CEL'H i l'associacionisme' dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (coordinador). *Quaderns d'estudi*. Núm 22, 2009, pp 53-59 o bé, Ojeda, Miriam. 'Les dones en el moviment associatiu de l'Hospitalet de Llobregat: aproximació a través de la història oral' dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (coordinador). *Quaderns d'estudi*, núm 21, 2009, pp 9-44.

9. BIBLIOGRAFIA

Arxius consultats

- Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Fons Municipal. Obres i urbanisme. Expedients d'obra.
- Arxiu Municipal de l'Hospitalet. Hemeroteca.
- Fons documental del Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat.

Bibliografia i webgrafia

- Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat. Març de 2006. *Projecte d'intervenció integral als barris de La Florida i Pubilla Casas*. En línia. Disponible a: <<http://www.l-h.cat/utills/obreFitxer.aspx?Fw9EVw48XS5RHMCr0idR7X0DNFkh8B9D2goTqazAkTP7aMqazB>>
- Algaba, Antonio. 'El mercado de la vivienda en l'Hospitalet, un municipio del área metropolitana de Barcelona'. Dins de *Scripta Nova. Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol VI, núm. 105: 2002. Recurs en línia. Data de consulta: 1 de maig de 2016. Disponible a: <<http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-105.htm>>
- Algaba, Antonio. 'La promoción residencial en l'Hospitalet de Llobregat en la década de los 90'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (editor). *Quadern d'estudis*, núm. 18, 2002; pp 27-84.
- Archivo General de la Administración. IDD (04)066.000, 32276 Top. 46/57: Circular 158 sobre placas metálicas - Año 1958.
- Argandoña, Antonio, Carlos M. Moreno i Joan M. Solà. 'Corporate social responsibility in the first years of Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros.' Dins de *Journal of business ethics* 89.3, 2009, pp 333-346.
- Associació de veïns "Ildefons Cerdà" de Granvia Sud. *Memòria històrica de l'Associació de veïns "Ildefons Cerdà" de Granvia Sud*, 1995.
- Betrán, Ramón. (2002). 'De aquellos barro, estos lodos: la política de la vivienda en la España franquista y postfranquista' dins de *Acciones e investigaciones sociales*. Núm 16, pp 25-67
- Borrazás, Patricia; Blanco, Rebeca, Ayán, Xurxo M. (2002) 'Arqueotectura 1: bases teórico-metodológicas para una arqueología de la arquitectura'. Dins de *TAPA: Trabajos de Arqueología e Patrimonio*. Núm 25. Santiago de Compostela: Laboratorio de Patrimonio, Paleoambiente e Paisaxe (IIT, USC), 2002.
- Botey, Jaume. *Cinquanta-quatre relats d'immigració*. Barcelona, Centre d'Estudis de l'Hospitalet i Diputació de Barcelona (editors): 1986.

- Breu i Panella, Ramon. 16. *La degradació urbanística*. El barri de Santa Eulàlia: elements per a una crònica. 7 de maig de 2015. Bloc. En línia. Accés el 28 de maig de 2016. Disponible a: <https://santaetulaliaelementsperaunacronica.wordpress.com/16-la-degradacio-urbanistica>>
- Breu i Panella, Ramon. El barri de Santa Eulàlia de Provençana: elements per a una crònica. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (coordinador). Quaderns d'estudi, núm. 6, octubre de 1988. pp 167-190
- Cabré, Montserrat; Castellanos, Agustín; Descarrega Francesc. 'L'edat Mitjana'. En Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. *Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 1997. p 37-62
- Camós, Joan; Ribas, Josep; Santacana, Carles. 'El segle XX'. En Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. *Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 1997. p 139-236
- Candel, Francesc. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1964.
- Casas, Joan. *Com es fa una ciutat?* Col·lecció 'Rutes Urbanes: descoberta del patrimoni urbà de l'Hospitalet'. L'Hospitalet de Llobregat: Museu de l'Hospitalet, 1986.
- Castellano, Agustín. *El grafit franquista de la plaça Guernica de l'Hospitalet*. Museu de l'Hospitalet, 2013.
- Castillo, Ireneu (2014). 'El Canal de la Infanta: quan la importància històrica esdevé una amnèsia èpica'. Dins de *Quaderns d'estudi*. Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. Núm. 27. p 61-64
- Centre d'Estudis de l'Hospitalet. *Història de L'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 1997.
- Checa, Martín. 'Habitatge i catòlics. Actuació del Patronato de Vivencias del Congreso Eucarístico a l'Hospitalet i el Baix Llobregat'. Dins de Santacana, Carles (coordinador). *El franquisme al Baix Llobregat*. L'Hospitalet de Llobregat, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 2001, pp 411-446
- De la Pinta, Jordi (1991). 'La investigación arqueológica en L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)', dins de *Butlletí del Centre d'Estudis de la Natura del Barcelonès Nord*. Núm 1, 1991, p 69-92
- Domínguez, Antoni. 'El medi físic'. En Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. *Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 1997. pp 15-26
- Domínguez, Manuel. 'El nacimiento de Santa Eulalia'. Dins de *Progrés. La revista mensual de l'Hospitalet*. Any X. Número 83, març 1992, p. 6.

- Domínguez, Manuel. 'Els primers blocs: Bellvitge sud'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (editor). *Quaderns d'estudis*, núm 8. 1991 pp 17-26.
- Domínguez, Manuel. 'Una petita història de Collblanc - la Torrassa (I)'. Local-Mundial. 12 d'abril de 2015. Bloc. Accés el 21 de maig de 2016. Disponible a: <<http://localmundial.blogspot.com.es/2015/04/una-petita-historia-de-collblanc.html>>
- Espanya. Decret 2114/1968, de 24 de juliol. Reglamento para la aplicación de la Ley sobre Viviendas de Protección oficial. *Boletín Oficial del Estado*, 7 de septiembre de 1968, núm. 216, pp. 13024-13050
- Fernàndez, Juan Manuel. "Església romànica de Santa Eulàlia Provençana (II)". Arxiu Històric Santa Eulàlia de Provençana. Bloc de Juan Manuel Fernàndez. 4 d'octubre de 2010. Bloc. Accés el 5 de maig de 2016. Disponible a: <<http://provenzana.blogspot.com.es/2010/10/esglesia-romanica-de-santa-eulalia.html>>
- García Gallo, Bruno. "Si un monumento ha existido, no hay que olvidarlo". (06/05/2016). El País. En línia. Disponible a: <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2016/05/06/madrid/1462521037_465090.html?rel=cx_articulo#cxrecs_s>
- González-Ruibal, Alfredo. (2009). 'Topography of terror or cultural heritage? The monuments of Franco's Spain'. Dins de N. Forbes, R. Page i G. Pérez (editors): *Europe's deadly century. Perspectives on 20th century conflict heritage*. Kembles Drive, Swindon: English Heritage, pp 65-72
- Gracia, Francisco (2015). 'Cabezas cortadas y rituales guerreros en la Protohistoria del Nordeste Peninsular'. Dins de *Guerra y Religión en el Mundo Antiguo*. Vidal, Jordi; Antela, Borja (editors). Libros Pórtico, 2015: Zaragoza. p 25-110
- Herradón, María Antonia. (1990). 'Vías romanas en la Bética: Fuentes epigráficas'. Dins de *Simposio sobre la red viaria en la Hispania romana*, pp 265-276
- Iglesias, José Manuel; Santos, Juan. *Vademecum para la epigrafía y numismática latinas*. Santander: 2002
- Jové, Marta (1990). 'Cronologia'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (editor). *Quaderns d'estudi*, núm. 9, 1990, pp. 67-69
- Jové, Marta (1990). 'El naixement d'un barri'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (editor). *Quaderns d'estudi*, núm. 9, 1990, pp. 5-9
- López Zapico, Misael Arturo (2008). 'La sombra de Franco sigue siendo alargada. La polémica suscitada a raíz de la retirada de varias estatuas de Franco en marzo de 2005'. Dins de Navajas, Carlos i Iturriaga, Diego (coord.), *Crisis, dictaduras, democracia: I Congreso Internacional de Historia de Nuestro Tiempo*. Logroño: Universidad de la Rioja, 2008, pp. 147-158

- López, Jesús (2003). 'Vivienda social y Falange: ideario y construcciones en la década de los 40' dins de *Scripta Nova: Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*. Vol. VII; núm. 146(024). Recurs en línia: < [http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-146\(024\).htm](http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-146(024).htm) >
- Mataix, Antoni (1987). 'Aproximació a la història del barri de Sanfeliu'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (editor). *Quaderns d'estudi*, núm. 3, 1987, pp 223-244
- Mateo, Pilar (2005). *Estudi sobre iconografia i simbologia franquista a la ciutat de Barcelona. Zona fase: treball de camp*. Institut del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, Barcelona (inèdit).
- Memorial Democràtic. *Els símbols de Franco: exposició itinerant* (catàleg de l'exposició). Guixé, Jordi i Mateo, Pilar (comissaris). Barcelona: Memorial Democràtic, 2010.
- Molinero, Carme. *La captación de las masas: política social y propaganda en el régimen franquista*. Madrid: Ediciones Cátedra, 2005.
- Morales, José Manuel (1988). 'El barri de Sant Josep'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (coordinador), *Quaderns d'estudi*, núm. 6, 1988, pp 213-221
- Navarro, Ferran (1989). 'Els Plans de l'Hospitalet'. Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet (coordinador), *Quaderns d'estudi*, núm. 8, 1989, pp 59-75
- Parreño, Juan Manuel (2003). 'El destino social de la vivienda protegida de promoción privada: el caso de Las Palmas de Gran Canaria (1940-1978)' dins de *Scripta Nova. Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*. Vol VII, núm 146(093). [Recurs en línia]. Disponible a: < [http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-146\(093\).htm](http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-146(093).htm) > [Data de visita 29/03/2016]
- Pérez Pons, Mercè. "Tortosa debate el futuro del mayor monumento franquista a pie" (11/01/2015). El País. En línia. Diposnible a : <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2015/01/10/catalunya/1420918497_661940.html>
- Solana, Miguel. "Introducció". Dins de Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat (editor). *Quadern d'estudis*, núm 20. L'Hospitalet de Llobregat: 2008.
- Solé, Queralt; Jané, Òscar (2014). 'L'arqueologia del món modern i contemporani'. Dins d'*Afers*, núm 78. p 305-316
- Solías, Josep Maria. 'El gorgoneion de Provençana'. En Museu de L'Hospitalet. *Paraula de Medusa. Catàleg de l'exposició*. Barcelona: 2006. p 25-30
- Solías, Josep Maria. 'Prehistòria i història antiga'. En Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat. *Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur*. Barcelona, Edicions de l'Abadia de Montserrat: 1997. p 27-36
- Solías, Josep Maria. "La romanització del Baix Llobregat". Dins de *Quaderns de divulgació: La Sentiu*. Museu de Gavà (editor). Núm 18. 1992
- Solidaridad Nacional, 1952, 30 de desembre.
- Solidaridad Nacional, 1959, 12 de desembre.

- Solidaridad Nacional, 1960, 2 de gener.
- Solidaridad Nacional, 1962, 11 d'abril.
- Solidaridad Nacional, 1962, 8 de març.

ANNEX 0 – IMATGES



Imatge 1. Placa III-016 al número 44 del carrer d'Àngel Guimerà. Font pròpia.



Imatge 2. Objecte H-8178 a l'exposició permanent del Museu de l'Hospitalet.
Font pròpia.



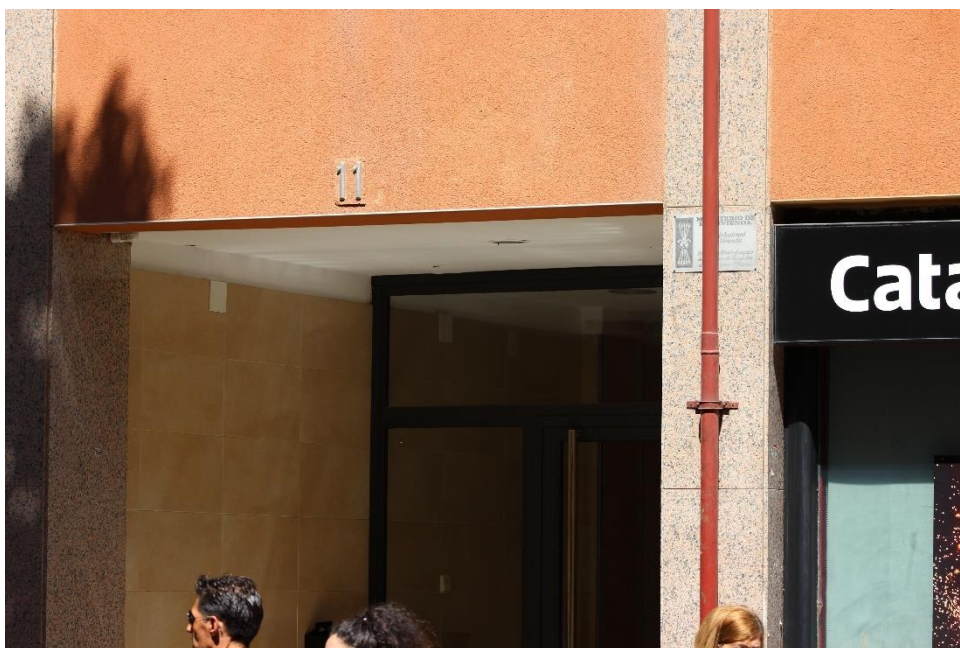
Imatge 3. Objecte H-8178 a la sala 1920-1960 – *La modernitat frustrada* de l'exposició permanent del Museu de l'Hospitalet. Font pròpia.



Imatge 4. Placa III-014 en el seu emplaçament, el número 98 del carrer d'Amadeu Torner. Font pròpia.



Imatge 5. Placa III-071 en el seu emplaçament, el segon pis del número 40, del carrer Modern. Font pròpia.



Imatge 6, Placa III-048 en el seu emplaçament, el número 11 del carrer del doctor Fleming, rere una canonada. Font pròpia.



Imatge 7. Placa III-045 del número 63 al carrer del Comerç, rere cables. Font pròpia.



Imatge 8. Placa III-044 del número 32 al carrer del Comerç, pintada del mateix color que la façana. Font pròpia.



Imatge 9. Placa III-063 del número 12 al carrer de Jacint Verdaguer, pintada del mateix color que la façana. Font pròpia.



Imatge 10. Detall de l'objecte H-8178 del Museu de l'Hospitalet. Font pròpia.



Imatge 11. El negatiu III-074 a la façana de l'edifici 28-30 del carrer Muns. Font pròpia.



Imatge 12. El negatiu III-012 a la façana de l'edifici 94 del carrer Clotet. Font pròpia.



Imatge 13. Placa de la immobiliària *La Llave de Oro* sobre el portal del número 9 del carrer Mossèn Santiago Oliveras al barri de Sant Josep (l'Hospitalet de Llobregat) . Font pròpia.



Imatge 14. Placa emplaçada a la vorera a la cantonada entre els carrers de Blas Fernández Lirola i carrer Transversal al Districte III de l'Hospitalet de Llobregat. Font pròpia.



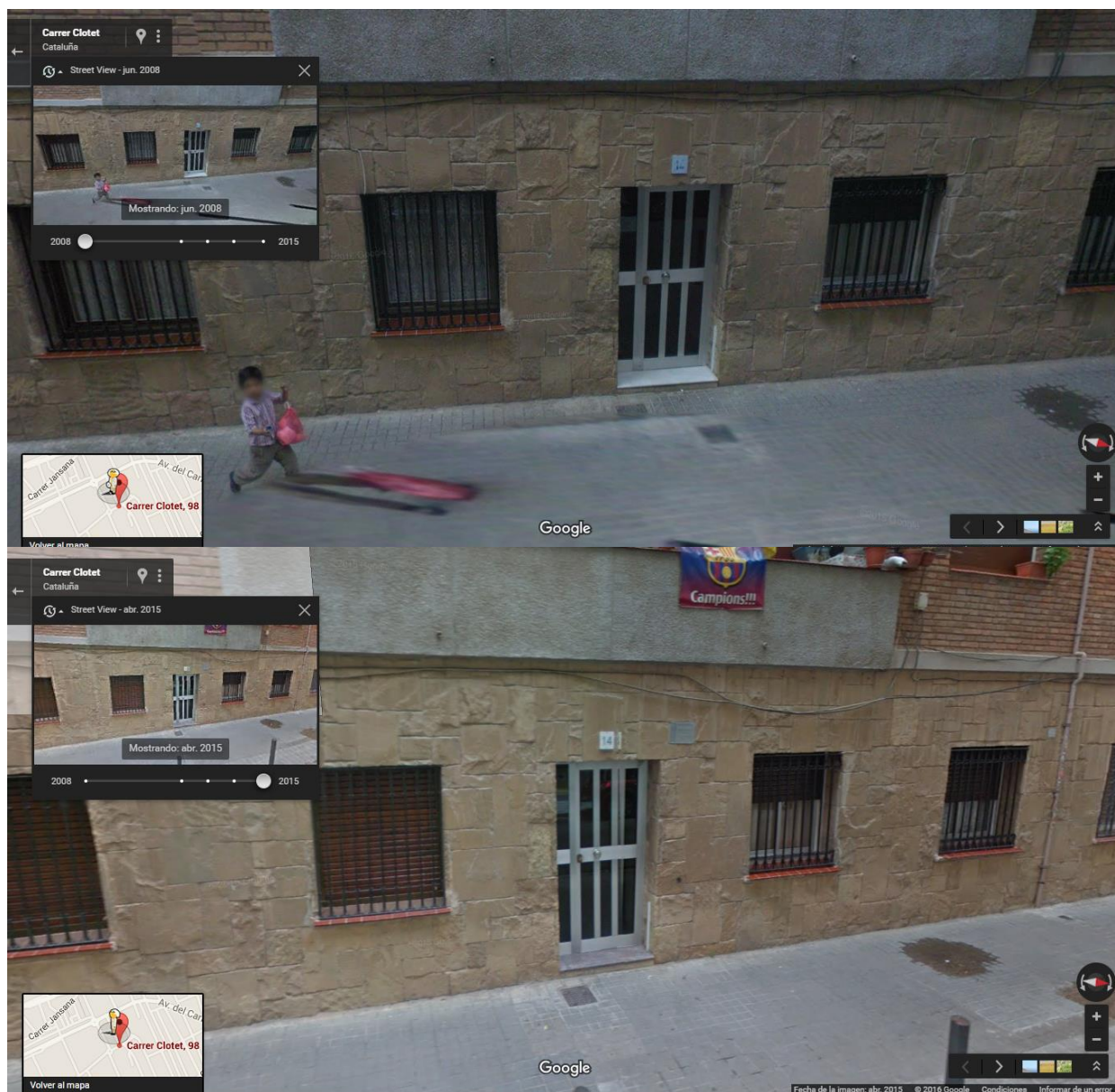
Imatge 15. Cartell emplaçat al número 125 del carrer de l'Aprestadora, davant de l'escola provisional Paco Candel (l'Hospitalet de Llobregat). Font pròpia.



Imatge 16. Negatiu III-017 apreciable al portal del número 52-56 del carrer d'Àngel Guimerà. Font pròpia.



Imatge 17. Imatge superior: fotografies preses per Google l'any 2008 de l'immoble 28-30 del carrer Muns. Imatge inferior: fotografies preses per Google l'any 2015 del mateix edifici. Font: Google Street View.



Imatge 18. Imatge superior: fotografies preses per Google l'any 2008 del portal 14 del carrer Clotet. Imatge inferior: fotografies preses per Google l'any 2015 del mateix edifici (Placa III-041). Font: Google Street



Imatge 19. Carrer Ciutat Comtal, part dels blocs que tenen el mateix nom. Font pròpia.



Imatge 20. Carrer Ciutat Comtal, número 16. Imatge del 2008 on s'aprecia la placa, actual negatiu I-052. Font Google Street View.



Imatge 21. Detall de la façana d'un dels blocs de l'actual plaça Gernika (objecte H-942), retirat i exposat a l'Espai de Memòria – Can Riera, seu del Museu de l'Hospitalet. Font pròpia.



Imatge 22. Placa d'habitatge de protecció oficial present a un dels blocs del barri d'El Gornal. Font pròpia.



Imatge 23. Bloc del carrer d'Amadeu Torner (números 90, 92, 94, 96, 98 i 100). Font pròpia.



Imatge 24. Bloc del carrer del General Prim (números 47 i 49 a la imatge). Font pròpia.



Imatge 25. Façana del número 9-11 del carrer de Santiago Rusiñol. Font pròpia.

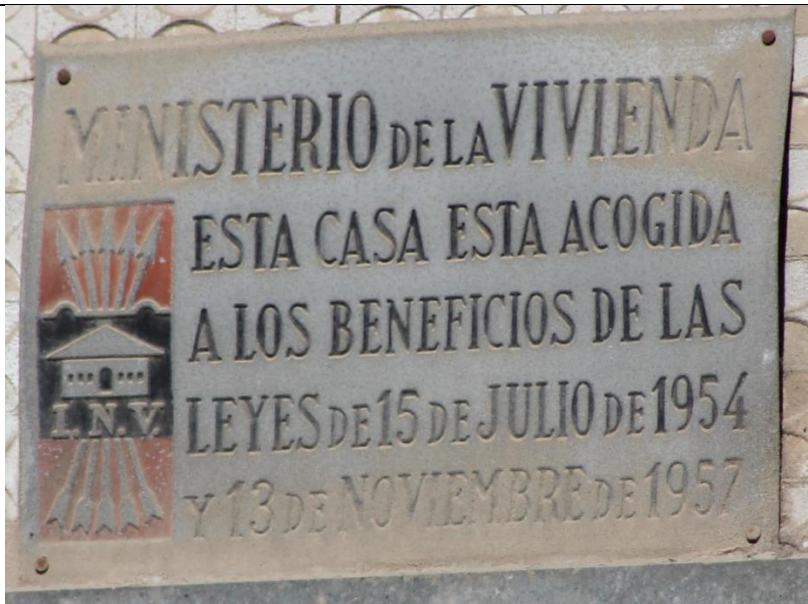
ANNEX 2 – TIPOLOGIA DE LES PLAQUES D'HABITATGES

Tipus	Subtipus	Imatge
A	A1	 Carrer d'Àngel Guimerà, 61 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-019
	A2	 Carrer de Jacint Verdaguer, 16 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-064
	A3	 Carrer de Santa Eulàlia, 161 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-077

A4		 Carrer de Castelao, 11 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-029
A5		 Carrer de Pareto, 20 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-075
A6		 Rambla Marina, 74 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa VI-003.

B	B1	 Carrer de la Mare de Déu de Montserrat, 11 (l'Hospitalet de Llobregat) Placa: I-073
	B2	 Carrer de Salvadors, 26 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-076
C	C1	 Carrer d'Àngel Guimerà, 58-60 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-018.

	C2	 Carrer de Jacint Verdaguer, 6-10 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-062
	D1	 Objecte H-8178, Museu de l'Hospitalet de Llobregat
D	D2	 Carrer del Cavall Bernat, 29 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa III-035

E	E1	 Carrer de los Naranjos, 10-12 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa V-051
	E2	 Carrer de Sant Joan XXIII, 11. Placa I-092
F	F1	 Carrer de Santa Rosa, 12 (l'Hospitalet de Llobregat). Placa I-035

ANNEX 2 – INVENTARI DE PLAQUES DE L'HOSPITALET

Districte I: El Centre, Sant Josep i Sanfeliu

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
I-001	Barcelona, 116	El Centre	A7	
I-002	Barcelona, 147-149	El Centre	D1	
I-003	Barcelona, 151-153	El Centre	D1	
I-004	Baró de Maldà, 3	El Centre	DES	<i>"Caja de pensiones para la vejez y ahorros"</i>
I-005	Bruc, 47	El Centre	D2	
I-006	Francesc Moragas, 21	El Centre	DES	
I-007	Francesc Moragas, 50	El Centre	DES	
I-008	Francesc Moragas, 63	El Centre	DES	
I-009	Francesc Moragas, 64	El Centre	DES	
I-010	Frederic Prats, 3	El Centre	DES	
I-011	Frederic Prats, 67-69	El Centre	DES	
I-012	Josep Maria de Sagarra, 39	El Centre	DES	
I-013	Josep Maria de Sagarra, 41	El Centre	DES	
I-014	Josep Maria de Sagarra, 42	El Centre	DES	
I-015	Josep Maria de Sagarra, 43-47	El Centre	DES	
I-016	Josep Maria de Sagarra, 44	El Centre	DES	
I-017	Josep Maria de Sagarra, 46	El Centre	DES	
I-018	Josep Maria de Sagarra, 49-51	El Centre	DES	
I-019	Josep Prats, 7	El Centre	DES	
I-020	Major, 60	El Centre	D1	
I-021	Molines, 23	El Centre	DES	
I-022	Molines, 25	El Centre	DES	
I-023	Molines, 27	El Centre	DES	
I-024	Plaça Mare de Déu de Montserrat, 7	El Centre	DES	
I-025	Príncep de Bergara, 17-19	El Centre	DES	
I-026	Príncep de Bergara, 53	El Centre	A8	
I-027	Príncep de Bergara, 8	El Centre	DES	
I-028	Riera de la Creu, 14-16	El Centre	DES	
I-029	Riera de la Creu, 62	El Centre	DES	
I-030	Riera de la Creu, 70-72	El Centre	DES	
I-031	Riera de la Creu, 74-76	El Centre	DES	
I-032	Riera de la Creu, 79	El Centre	D1	
I-033	Roca i Humbert, 5	El Centre	A2	
I-034	Sant Roc, 24	El Centre	DES	
I-035	Santa Rosa, 12	El Centre	F1	
I-036	Cornellà, 16	Sanfeliu	D1	
I-037	Almadén, 1	Sant Josep	DES	
I-038	Almadén, 3	Sant Josep	DES	
I-039	Almadén, 5	Sant Josep	DES	

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
I-040	Almadén, 7	Sant Josep	DES	
I-041	Batllori, 11	Sant Josep	C1	
I-042	Carrilet, 228	Sant Josep	DES	
I-043	Ciutat Comtal, 1	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-044	Ciutat Comtal, 3	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-045	Ciutat Comtal, 5	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-046	Ciutat Comtal, 7	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-047	Ciutat Comtal, 9	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-048	Ciutat Comtal, 11	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-049	Ciutat Comtal, 12	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-050	Ciutat Comtal, 13	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-051	Ciutat Comtal, 14	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-052	Ciutat Comtal, 16	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal" Desapareguda entre 2008 i 2012
I-053	Enric Prat de la Riba, 156	Sant Josep	D2	
I-054	Enric Prat de la Riba, 158	Sant Josep	A1	
I-055	Enric Prat de la Riba, 224	Sant Josep	D1	
I-056	Enric Prat de la Riba, 75-77	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-057	Enric Prat de la Riba, 79-81	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-058	Enric Prat de la Riba, 83-85	Sant Josep	D1	"Blocs Ciutat Comtal"
I-059	Estrella, 53	Sant Josep	A1	
I-060	Girona, 6	Sant Josep	D1	
I-061	Joan Maragall, 47	Sant Josep	D1	
I-062	Joan Maragall, 9	Sant Josep	DES	
I-063	Mare de Déu de la Mercè, 3	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-064	Mare de Déu de la Mercè, 9	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-065	Mare de Déu de la Mercè, 15	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-066	Mare de Déu de la Mercè, 21	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-067	Mare de Déu de la Mercè, 27	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-068	Mare de Déu de la Mercè, 33	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-069	Mare de Déu de la Mercè, 37	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-070	Mare de Déu de la Mercè, 41	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-071	Mare de Déu de la Mercè, 45	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-072	Mare de Déu de la Mercè, 49	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-073	Mare de Déu de Montserrat, 11	Sant Josep	B1	
I-074	Mare de Déu de Montserrat, 18	Sant Josep	DES	
I-075	Menéndez Pidal, 3	Sant Josep	D1	Ocult a per comptador i pintada a sobre
I-076	Menéndez Pidal, 5	Sant Josep	D1	
I-077	Menéndez Pidal, 7	Sant Josep	D1	Símbol ocult amb màstic
I-078	Pau Sans, 20	Sant Josep	D1	Primer pis
I-079	Rosalía de Castro, 90	Sant Josep	D1	
I-080	Sant Eugeni, 3	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-081	Sant Eugeni, 4	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-082	Sant Eugeni, 7	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
I-083	Sant Eugeni, 8	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-084	Sant Eugeni, 11	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-085	Sant Eugeni, 12	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-086	Sant Eugeni, 15	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-087	Sant Eugeni, 16	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-088	Sant Eugeni, 19	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-089	Sant Eugeni, 20	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-090	Sant Joan XXIII, 7	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-091	Sant Joan XXIII, 9	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-092	Sant Joan XXIII, 11	Sant Josep	E2	"Blocs Ciutat Comtal"
I-093	Sant Joan XXIII, 13	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-094	Sant Joan XXIII, 15	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-095	Sant Jordi, 2	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-096	Sant Jordi, 4	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-097	Sant Jordi, 7	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-098	Sant Jordi, 9	Sant Josep	DES	"Blocs Ciutat Comtal"
I-099	Sant Josep, 6-8	Sant Josep	A6	
I-100	Sant Josep, 13-15	Sant Josep	D1	
I-101	Tarragona, 27	Sant Josep	D2	
I-102	Treball, 19	Sant Josep	D1	
I-103	Treball, 26	Sant Josep	A6	
I-104	Ventura Gassol, 6	Sant Josep	D1	
I-105	Ventura Gassol, 8	Sant Josep	D1	

Districte II: Collblanc i La Torrassa

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
II-001	Atlàntida, 20	Collblanc	D	
II-002	Cinca, 17	Collblanc	D	
II-003	Cotonat, 30-32	Collblanc	D	Pintada
II-004	Doctor Jaume Ferran i Clúa, 17	Collblanc	C	
II-005	Doctor Jaume Ferran i Clúa, 21	Collblanc	C	
II-006	Dos de maig, 7-9-11	Collblanc	D	
II-007	Ferré, 37-39	Collblanc	D	
II-008	Llançà, 54	Collblanc	DES	
II-009	Llançà, 67-69	Collblanc	A	
II-010	Llobregat, 54	Collblanc	A	
II-011	Llobregat, 70	Collblanc	D	
II-012	Mas, 10	Collblanc	D	
II-013	Mas, 50	Collblanc	D	Pintada
II-014	Mas, 66	Collblanc	DES	
II-015	Mont, 48	Collblanc	DES	
II-016	Occident, 55	Collblanc	D	
II-017	Occident, 64	Collblanc	B1	
II-018	Orient, 36	Collblanc	DES	
II-019	Orient, 57	Collblanc	C	
II-020	Paris, 29	Collblanc	D	
II-021	Progrés, 80	Collblanc	A	
II-022	Progrés, 94	Collblanc	C	
II-023	Pujós, 121-123	Collblanc	D	
II-024	Pujós, 26-24	Collblanc	A	
II-025	Rafael Campalans, 34-36	Collblanc	D	
II-026	Riera Blanca, 10-12	Collblanc	DES	
II-027	Torrent Gornal, 22	Collblanc	C	
II-028	Torrent Gornal, 32	Collblanc	D	
II-029	Travessera de Collblanc, 63	Collblanc	D	
II-030	Travessera de les Corts, 30	Collblanc	DES	
II-031	Vaquer, 11	Collblanc	D	
II-032	Albereda, 14	La Torrassa	D	
II-033	Albereda, 25	La Torrassa	D	
II-034	Albereda, 27	La Torrassa	D	
II-035	Albereda, 31-33	La Torrassa	D	
II-036	Bonvehí, 5	La Torrassa	D	
II-037	Bonvehí, 7	La Torrassa	D	
II-038	Concepció, 11	La Torrassa	DES	
II-039	Congost, 20	La Torrassa	D	
II-040	Congost, 7	La Torrassa	D	
II-041	Congost, 9	La Torrassa	D	
II-042	Doctor Martí i Julià, 161	La Torrassa	D	Pintada
II-043	Goya, 6	La Torrassa	DES	
II-044	Holanda, 37	La Torrassa	D	
II-045	Holanda, 43-45	La Torrassa	DES	

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
II-046	Holanda, 57	La Torrassa	A	
II-047	Holanda, 61-63	La Torrassa	D	
II-048	Llançà, 82	La Torrassa	D	
II-049	Llançà, 104	La Torrassa	D	
II-050	Llançà, 115	La Torrassa	D	
II-051	Llobregat, 106	La Torrassa	D	
II-052	Llopi, 5	La Torrassa	D	
II-053	Llopi, 7	La Torrassa	DES	
II-054	Mare de Déu dels Desamparats, 22	La Torrassa	DES	
II-055	Mare de Déu dels Desamparats, 68	La Torrassa	D	
II-056	Mare de Déu dels Desamparats, 82	La Torrassa	A	
II-057	Mas, 107	La Torrassa	D	
II-058	Mas, 67	La Torrassa	D	
II-059	Montseny, 7	La Torrassa	D	
II-060	Montseny, 13	La Torrassa	B1	
II-061	Montseny, 15	La Torrassa	D	Pintada
II-062	Montseny, 17	La Torrassa	D	
II-063	Montseny, 23BIS	La Torrassa	D	
II-064	Montseny, 70	La Torrassa	D	
II-065	Montseny, 73-75	La Torrassa	D	
II-066	Montseny, 94	La Torrassa	D	
II-067	Montseny, 95-97	La Torrassa	D	
II-068	Montseny, 100	La Torrassa	D	
II-069	Montseny, 141A	La Torrassa	D	
II-070	Montseny, 154	La Torrassa	DES	
II-071	Montseny, 172	La Torrassa	DES	
II-072	Mossèn Jaume Busquets, 8-10	La Torrassa	A	
II-073	Oliveras, 29	La Torrassa	A	
II-074	Oliveras, 37	La Torrassa	D	
II-075	Progrés, 118	La Torrassa	A	
II-076	Progrés, 122	La Torrassa	A	
II-077	Rafael Campalans, 75	La Torrassa	D	
II-078	Rafael Campalans, 132	La Torrassa	D	
II-079	Rafael Campalans, 152	La Torrassa	D	
II-080	Rafael Campalans, 155	La Torrassa	D	
II-081	Rambla Catalana, 66	La Torrassa	DES	
II-082	Rambla Catalana, 75	La Torrassa	DES	
II-083	Ronda de la Torrassa, 76	La Torrassa	D	
II-084	Ronda de la Torrassa, 77	La Torrassa	D	
II-085	Ronda de la Torrassa, 86	La Torrassa	D	
II-086	Ronda de la Torrassa, 113	La Torrassa	D	
II-087	Ronda de la Torrassa, 135-137	La Torrassa	D	
II-088	Rosselló, 40-42	La Torrassa	DES	
II-089	Rosselló, 49	La Torrassa	D	

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Comentaris
II-090	Rosselló, 50	La Torrassa	DES	
II-091	Rosselló, 52	La Torrassa	D	
II-092	Rosselló, 66	La Torrassa	DES	
II-093	Santiago Apòstol, 3	La Torrassa	A	
II-094	Santiago Apòstol, 47	La Torrassa	D	
II-095	Santiago Apòstol, 64	La Torrassa	D	
II-096	Santiago Apòstol, 102	La Torrassa	DES	
II-097	Terrè, 5	La Torrassa	DES	

Districte III: Granvia Sud i Santa Eulàlia

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Any de l'edifici	Comentaris
III-001	Granvia de l'Hospitalet, 9	Granvia Sud	DES	1963	Blocs Balañá
III-002	Granvia de l'Hospitalet, 11	Granvia Sud	DES	1963	Blocs Balañá
III-003	Granvia de l'Hospitalet, 13	Granvia Sud	DES	1963	Blocs Balañá
III-004	Granvia de l'Hospitalet, 19	Granvia Sud	C1	1963	Blocs Balañá
III-005	Granvia de l'Hospitalet, 21	Granvia Sud	C1	1963	Blocs Balañá
III-006	Granvia de l'Hospitalet, 23	Granvia Sud	DES	1963	Blocs Balañá
III-007	Alhambra, 8-19	Santa Eulàlia	C1	1973	
III-008	Amadeu Torner 80-82	Santa Eulàlia	DES	1964	
III-009	Amadeu Torner, 84-86	Santa Eulàlia	DES	1964	
III-010	Amadeu Torner, 90	Santa Eulàlia	DES	1960	Blocs Clotet
III-011	Amadeu Torner, 92	Santa Eulàlia	DES	1960	Blocs Clotet
III-012	Amadeu Torner, 94	Santa Eulàlia	DES	1960	Blocs Clotet
III-013	Amadeu Torner, 96	Santa Eulàlia	DES	1960	Blocs Clotet
III-014	Amadeu Torner, 98	Santa Eulàlia	D1	1960	Blocs Clotet
III-015	Amadeu Torner, 100	Santa Eulàlia	DES	1960	Blocs Clotet
III-016	Àngel Guimerà, 44	Santa Eulàlia	D1	1963	
III-017	Àngel Guimerà, 52-56	Santa Eulàlia	DES (C1)	1972	Mateix bloc que 58-60
III-018	Àngel Guimerà, 58-60	Santa Eulàlia	C1	1972	
III-019	Àngel Guimerà, 61	Santa Eulàlia	A1	1970	
III-020	Àngel Guimerà, 93	Santa Eulàlia	A1	1951	1957 es fa el 2on pis
III-021	Anselm Clavé, 36-38	Santa Eulàlia	D1	1964*	
III-022	Anselm Clavé, 42	Santa Eulàlia	DES (D1)	1957	Mateix bloc que 44
III-023	Anselm Clavé, 44	Santa Eulàlia	D1	1956	
III-024	Aprestadora, 74	Santa Eulàlia	C1	1961*	
III-025	Blas Fernàndez Lirola, 19	Santa Eulàlia	DES	1964	
III-026	Blas Fernàndez Lirola, 54	Santa Eulàlia	D1	1961	
III-027	Carrilet, 100	Santa Eulàlia	DES	1969	
III-028	Carrilet, 106	Santa Eulàlia	DES (D1)	1964	Enretirament entre 2008-2012
III-029	Castelao, 11	Santa Eulàlia	A4	1959	El primer pis és de 1955, el quart pis és del 1959 i és només aquest de renda limitada.
III-030	Castelao, 12-14	Santa Eulàlia	DES	1962	
III-031	Castelao, 13	Santa Eulàlia	DES	1961	Negatiu abans de 2008, 2012 desapareix negatiu

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Any de l'edifici	Comentaris
III-032	Castelao, 59-61	Santa Eulàlia	D1	1964	
III-033	Castelao, 87-89	Santa Eulàlia	D1	1964	
III-034	Castelao, 91-93	Santa Eulàlia	D1	1964	
III-035	Cavall Bernat, 29	Santa Eulàlia	D2	1972	
III-036	Clotet, 7-9	Santa Eulàlia	DES	1972	Enretirada abans de 2008
III-037	Clotet, 8	Santa Eulàlia	DES	1960	Enretirada abans de 2008. Blocs Clotet
III-038	Clotet, 10	Santa Eulàlia	DES	1960	Enretirada abans de 2008. Blocs Clotet
III-039	Clotet, 11-13	Santa Eulàlia	DES	1972	Enretirada abans de 2008.
III-040	Clotet, 12	Santa Eulàlia	DES	1960	Enretirada abans de 2008. Blocs Clotet
III-041	Clotet, 14	Santa Eulàlia	D1	1960	Enretirada abans de 2008, però 2012 torna a ser-hi. Blocs Clotet
III-042	Clotet, 16	Santa Eulàlia	DES	1960	Enretirada abans de 2008. Blocs Clotet
III-043	Comerç, 2	Santa Eulàlia	D1	1966	
III-044	Comerç, 32	Santa Eulàlia	D1	1961	Pintada a sobre del color de la façana
III-045	Comerç, 63	Santa Eulàlia	D1	1964	
III-046	Cooperativa, 6	Santa Eulàlia	D1	1972	
III-047	Doctor Fleming, 3-5	Santa Eulàlia	DES	1957	
III-048	Doctor Fleming, 11	Santa Eulàlia	D2	1970	Rere canonada
III-049	Enric Morera, 5-7	Santa Eulàlia	D1	1962	
III-050	Enric Morera, 46	Santa Eulàlia	D1	1962	
III-051	General Prim, 47	Santa Eulàlia	A1	1950	
III-052	General Prim, 49	Santa Eulàlia	A1	1950	
III-053	General Prim, 51	Santa Eulàlia	A1	1950	
III-054	General Prim, 53	Santa Eulàlia	A1	1950	
III-055	General Prim, 60	Santa Eulàlia	A1	1954	
III-056	General Prim, 62	Santa Eulàlia	A1	1954	
III-057	General Prim, 64	Santa Eulàlia	A1	1954	
III-058	General Prim, 66	Santa Eulàlia	A1	1954	
III-059	General Prim, 68	Santa Eulàlia	A1	1954	
III-060	General Prim, 70	Santa Eulàlia	A1	1954	

Núm	Direcció	Barri	Tipologia	Any de l'edifici	Comentaris
III-061	Gonçal Pons, 10	Santa Eulàlia	DES	1960*	Enretirada abans de 2008.
III-062	Jacint Verdaguer, 6-10	Santa Eulàlia	C2	1969	
III-063	Jacint Verdaguer, 12	Santa Eulàlia	A1	1945	Pintada. L'any 1945 és un magatzem, el 46 s'instal·la el segon pis, el 47 l'àtic. La placa es col·loca el 48
III-064	Jacint Verdaguer, 16	Santa Eulàlia	A2	1958	
III-065	Jacint Verdaguer, 20	Santa Eulàlia	D2	1968	
III-066	Jacint Verdaguer, 22-24	Santa Eulàlia	A2	1955	
III-067	Lavínia, 30-34	Santa Eulàlia	D1	1967	
III-068	Lavínia, 36-40	Santa Eulàlia	DES	1967	Mateix bloc que 30-34
III-069	Mestre Carbó, 3	Santa Eulàlia	D1	1960	
III-070	Modern, 8-10	Santa Eulàlia	D1	1961	
III-071	Modern, 40	Santa Eulàlia	D1	1963	Placa al 2on pis. Ampliació de 2on i 3er pis (1964).
III-072	Modern, 53	Santa Eulàlia	DES	1971	
III-073	Muns, 13	Santa Eulàlia	A1	1961*	
III-074	Muns, 28-30	Santa Eulàlia	DES (A1)	1952*	Enretirada entre 2008 i 2012.
III-075	Pareto, 20	Santa Eulàlia	A5	1956	
III-076	Salvadors, 26	Santa Eulàlia	B2	1953	Edifici sobre casa antiga de 1911.
III-077	Santa Eulàlia, 161	Santa Eulàlia	A3	1962*	
III-078	Santiago Rusiñol, 5-7	Santa Eulàlia	DES (D1)	1957	Mateix bloc que 9-11
III-079	Santiago Rusiñol, 9-11	Santa Eulàlia	D1	1957	"Caja de pensiones para la vejez y de ahorros"
III-080	Unió, 32	Santa Eulàlia	DES	1967	
III-081	Unió, 34	Santa Eulàlia	D2	1967	
III-082	Unió, 36-38	Santa Eulàlia	D2	1967	
III-083	Uva, 32	Santa Eulàlia	D1	1966*	
III-084	Uva, 34	Santa Eulàlia	D1	1966*	

* : La data inclosa a l'inventari és la que ofereix el Cadastre, per tant potser que no sigui la data exacta de construcció de l'edifici, però sí una data en la què ja estava construït.

Districte IV: La Florida i Les Planes

Núm	Direcció	Barri	Tipologia
IV-001	Aigües del Llobregat, 40	La Florida	D
IV-002	Aigües del Llobregat, 49	La Florida	DES
IV-003	Aigües del Llobregat, 51	La Florida	D
IV-004	Aigües del Llobregat, 57	La Florida	D
IV-005	Alegria, 20BIS	La Florida	D
IV-006	Bòbiles, 18	La Florida	D
IV-007	Bòbiles, 71	La Florida	D
IV-008	Bòbiles, 92	La Florida	D
IV-009	Castellvell, 1	La Florida	D
IV-010	Castellvell, 10-12	La Florida	C
IV-011	Castellvell, 2-4	La Florida	DES
IV-012	Castellvell, 8-6	La Florida	C
IV-013	El·lipse, 17	La Florida	D
IV-014	El·lipse, 19	La Florida	D
IV-015	Enginyer Moncunill, 55	La Florida	DES
IV-016	Esteve Grau, 15	La Florida	D
IV-017	Esteve Grau, 16-18	La Florida	D
IV-018	Esteve Grau, 3	La Florida	D
IV-019	Florida, 59	La Florida	D
IV-020	Florida, 6	La Florida	D
IV-021	Florida, 68	La Florida	D
IV-022	Florida, 75	La Florida	D
IV-023	Font, 18	La Florida	D
IV-024	Font, 51-53	La Florida	D
IV-025	Jardí, 13	La Florida	D
IV-026	Jardí, 50-52	La Florida	D
IV-027	Jardí, 65BIS	La Florida	D
IV-028	Llevant, 40	La Florida	D
IV-029	Llevant, 43-45	La Florida	D
IV-030	Mare de Déu de la Llum, 1	La Florida	DES
IV-031	Mare de Déu de la Llum, 2	La Florida	C
IV-032	Mare de Déu de la Llum, 3	La Florida	C
IV-033	Mare de Déu de la Llum, 4	La Florida	DES
IV-034	Mare de Déu de la Llum, 5	La Florida	C
IV-035	Mare de Déu de la Llum, 6	La Florida	C
IV-036	Mare de Déu de la Llum, 7	La Florida	DES
IV-037	Mare de Déu de la Llum, 8	La Florida	DES
IV-038	Mare de Déu de Núria, 6-8	La Florida	C
IV-039	Mare de Déu del Carme, 1	La Florida	DES
IV-040	Mare de Déu del Carme, 3	La Florida	DES
IV-041	Mare de Déu del Carme, 5	La Florida	DES
IV-042	Mare de Déu del Carme, 7	La Florida	DES
IV-043	Masnou, 43-45-47	La Florida	D
IV-044	Masnou, 5	La Florida	D
IV-045	Masnou, 55	La Florida	D

IV-046	Masnou, 59	La Florida	D
IV-047	Miraflores, 12	La Florida	D
IV-048	Miraflores, 14	La Florida	B1
IV-049	Miraflores, 22	La Florida	D
IV-050	Miraflores, 6	La Florida	D
IV-051	Miraflores, 61	La Florida	D
IV-052	Miraflores, 8	La Florida	D
IV-053	Miraflores, 9	La Florida	D
IV-054	Pedraforca, 120-132	La Florida	D
IV-055	Pedraforca, 40-44	La Florida	D
IV-056	Piera, 19-21	La Florida	DES
IV-057	Pintor Mestre Castellví, 1-3	La Florida	D
IV-058	Pintor Mestre Castellví, 4	La Florida	D
IV-059	Ponent, 48	La Florida	D
IV-060	Renclusa, 23-25	La Florida	D
IV-061	Renclusa, 33	La Florida	D
IV-062	Torrent Gornal, 53	La Florida	D
IV-063	Torrent Gornal, 57	La Florida	D
IV-064	Abedul, 6	Les Planes	D
IV-065	Ceravalls, 9	Les Planes	D
IV-066	Clavells, 1-3	Les Planes	D
IV-067	El·lipse, 5	Les Planes	D
IV-068	Florida, 166	Les Planes	D
IV-069	Florida, 168	Les Planes	D
IV-070	Isabel la Catòlica, 92	Les Planes	D
IV-071	Masnou, 10	Les Planes	D
IV-072	Masnou, 14-18	Les Planes	DES
IV-073	Masnou, 6	Les Planes	D
IV-074	Pins, 1	Les Planes	D
IV-075	Pins, 15	Les Planes	D
IV-076	Ponent, 47	Les Planes	D
IV-077	Renclusa, 38	Les Planes	D
IV-078	Subur, 13	Les Planes	B1

Districte V: Can Serra i Pubilla Cases

Núm	Direcció	Barri	Tipologia
V-001	Can Serra, 24	Can Serra	D
V-002	Can Serra, 88A	Can Serra	D
V-003	Can Serra, 88D	Can Serra	DES
V-004	Can Serra, 92-1	Can Serra	D
V-005	Can Serra, 92-2	Can Serra	D
V-006	Can Serra, 92-3	Can Serra	D
V-007	Can Serra, 92-4	Can Serra	D
V-008	Can Serra, 92-5	Can Serra	D
V-009	Can Serra, 101	Can Serra	D
V-010	Can Serra, 102	Can Serra	D
V-011	Can Serra, 103	Can Serra	D
V-012	Can Serra, 104	Can Serra	D
V-013	Can Serra, E10	Can Serra	D
V-014	Can Serra, F14	Can Serra	D
V-015	Faus, 16	Can Serra	DES
V-016	Faus, 18	Can Serra	DES
V-017	Isabel la Catòlica, 25	Can Serra	D
V-018	Isabel la Catòlica, 27	Can Serra	D
V-019	Isabel la Catòlica, 33	Can Serra	D
V-020	Oriental, 7	Can Serra	D
V-021	Peñíscola, 8	Can Serra	DES
V-022	Peñíscola, 10	Can Serra	DES
V-023	Peñíscola, 12	Can Serra	D2
V-024	Peñíscola, 14	Can Serra	D2
V-025	Peñíscola, 37	Can Serra	D1
V-026	Albéniz, 4	Pubilla Cases	D
V-027	Alzina, 6	Pubilla Cases	A
V-028	Amadeu Vives, 56	Pubilla Cases	C
V-029	Amapoles, 25	Pubilla Cases	D
V-030	Amapoles, 27-29	Pubilla Cases	D
V-031	Antiga Travessera, 34	Pubilla Cases	D
V-032	Belchite, 24	Pubilla Cases	C
V-033	Bosc, 50	Pubilla Cases	A
V-034	Calderón de la Barca, 15	Pubilla Cases	D
V-035	Cervantes, 6	Pubilla Cases	A
V-036	Churruca, 6	Pubilla Cases	D
V-037	Churruca, 7	Pubilla Cases	D
V-038	Churruca, 25	Pubilla Cases	D
V-039	Churruca, 27	Pubilla Cases	D
V-040	Eivissa, 8	Pubilla Cases	D
V-041	Electricitat, 22	Pubilla Cases	D
V-042	Empúries, 3	Pubilla Cases	D
V-043	Floridablanca, 37	Pubilla Cases	D
V-044	Hierbabuena, 11	Pubilla Cases	E1
V-045	Luarca, 5	Pubilla Cases	D

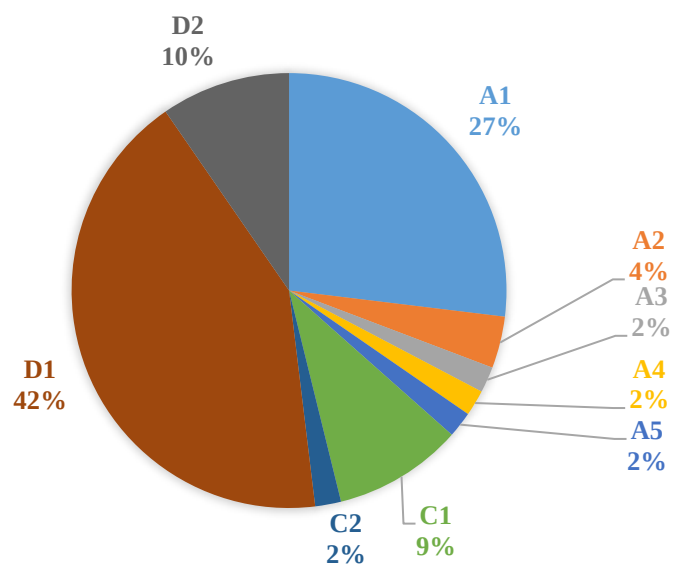
V-046	Marcel·lí Esquiús, 46	Pubilla Cases	DES
V-047	Marcel·lí Esquiús, 59	Pubilla Cases	DES
V-048	Marcel·lí Esquiús, 68-70	Pubilla Cases	DES
V-049	Marcel·lí Esquiús, 72	Pubilla Cases	DES
V-050	Mina, 2	Pubilla Cases	D
V-051	Mina, 28	Pubilla Cases	D
V-052	Molí, 36	Pubilla Cases	D
V-053	Molí, 38	Pubilla Cases	D
V-054	Naranjos, 2-4	Pubilla Cases	E1
V-055	Naranjos, 6-8	Pubilla Cases	E1
V-056	Naranjos, 10-12	Pubilla Cases	E1
V-057	Naranjos, 14-16	Pubilla Cases	E1
V-058	Naranjos, 52-54	Pubilla Cases	DES
V-059	Numància, 4	Pubilla Cases	D
V-060	Numància, 10	Pubilla Cases	D
V-061	Rosa de Alejandría, 17	Pubilla Cases	D
V-062	Rosa de Alejandría, 19	Pubilla Cases	DES
V-063	Rosa de Alejandría, 20	Pubilla Cases	D
V-064	Rosa de Alejandría, 21	Pubilla Cases	DES
V-065	Rosa de Alejandría, 22	Pubilla Cases	A1
V-066	Rosa de Alejandría, 25	Pubilla Cases	D
V-067	Rosa de Alejandría, 26	Pubilla Cases	D
V-068	Rosa de Alejandría, 68	Pubilla Cases	C
V-069	Rosa de Alejandría, 70	Pubilla Cases	DES
V-070	Severo Ochoa, 31	Pubilla Cases	D
V-071	Severo Ochoa, 59	Pubilla Cases	D
V-072	Severo Ochoa, 61	Pubilla Cases	D
V-073	Severo Ochoa, 86	Pubilla Cases	D
V-074	Severo Ochoa, 91	Pubilla Cases	D
V-075	Severo Ochoa, 115	Pubilla Cases	D
V-076	Severo Ochoa, 129	Pubilla Cases	D
V-077	Simancas, 5	Pubilla Cases	D
V-078	Simancas, 33	Pubilla Cases	D
V-079	Simancas, 54	Pubilla Cases	D
V-080	Vinarós, 4	Pubilla Cases	D

Districte VI: Bellvitge i El Gornal

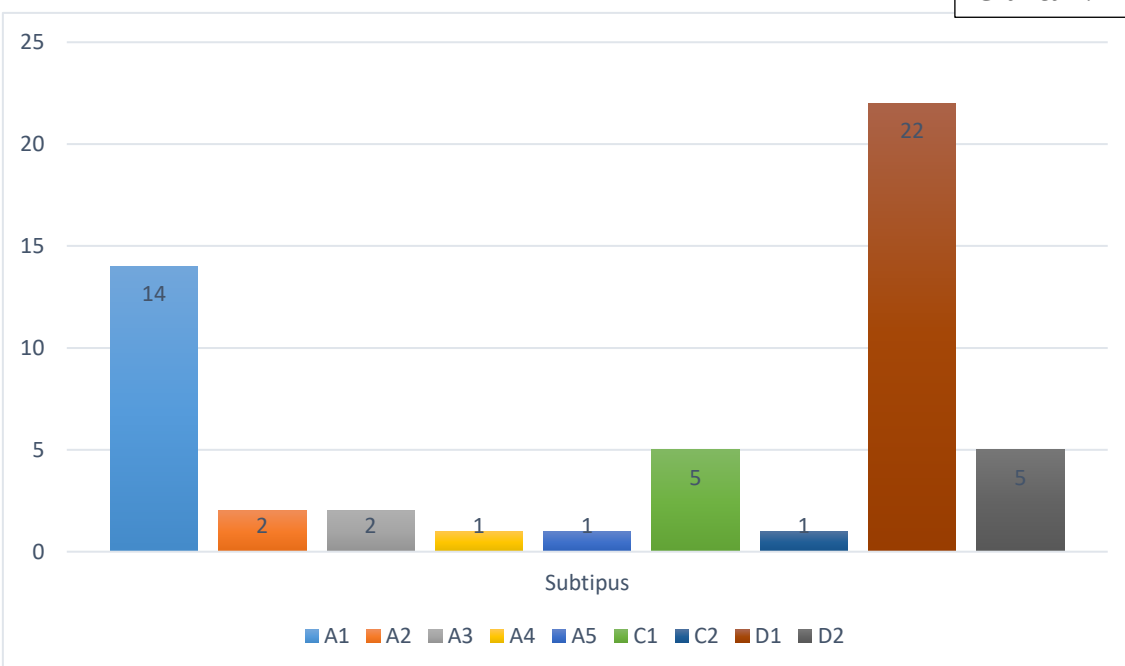
Núm	Direcció	Barri	Tipologia
VI-001	Carrer del Prat, 19	Bellvitge	DES
VI-002	Europa, 41	Bellvitge	A6
VI-003	Europa, 47	Bellvitge	A6
VI-004	Rambla de la Marina, 72	Bellvitge	A6
VI-005	Rambla de la Marina, 74	Bellvitge	A6

ANNEX 3 – GRÀFIQUES

SUBTIPUS DE PLAQUES AL DISTRICTE III

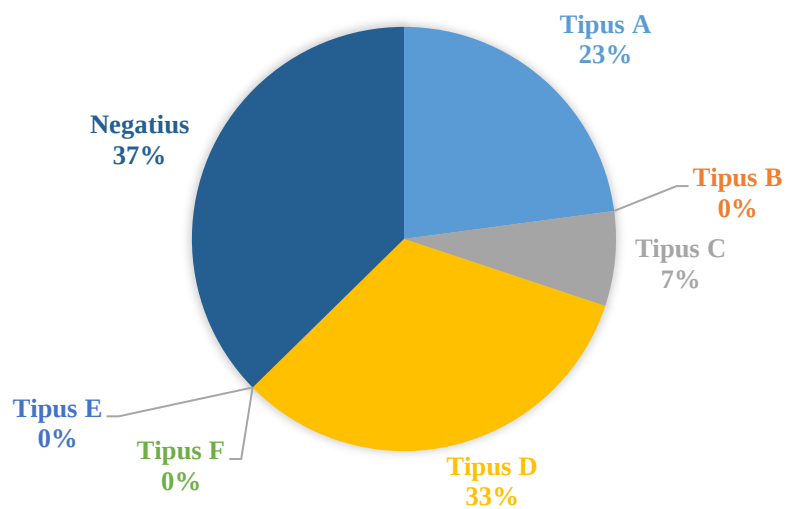


Gràfica 1.



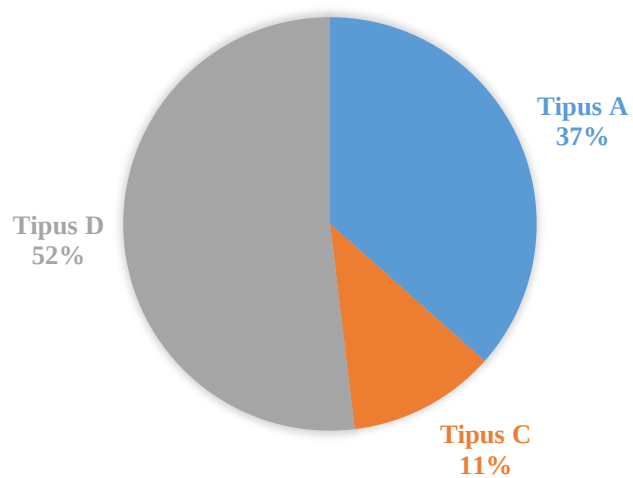
Gràfica 2. Gràfica de barres on es representen les quantitats per subtipus de plaques presents al Districte III.

RELACIÓ ENTRE PLACA I NEGATIU AL DISTRICTE III



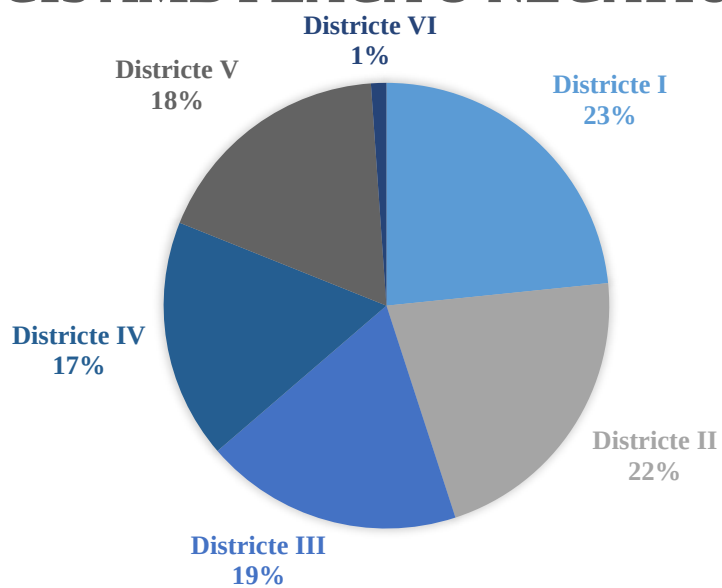
Gràfica 3.

RELACIÓ ENTRE TIPUS DE PLAQUES AL DISTRICTE III



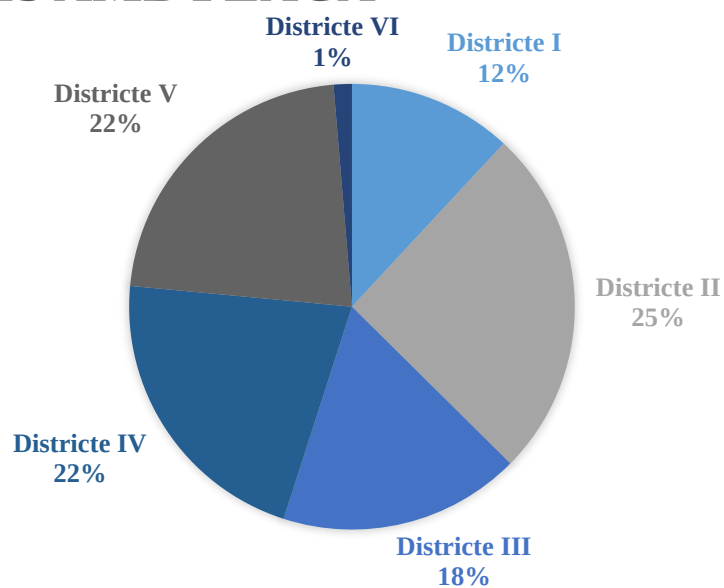
Gràfica 4.

EDIFICIS AMB PLACA O NEGATIU



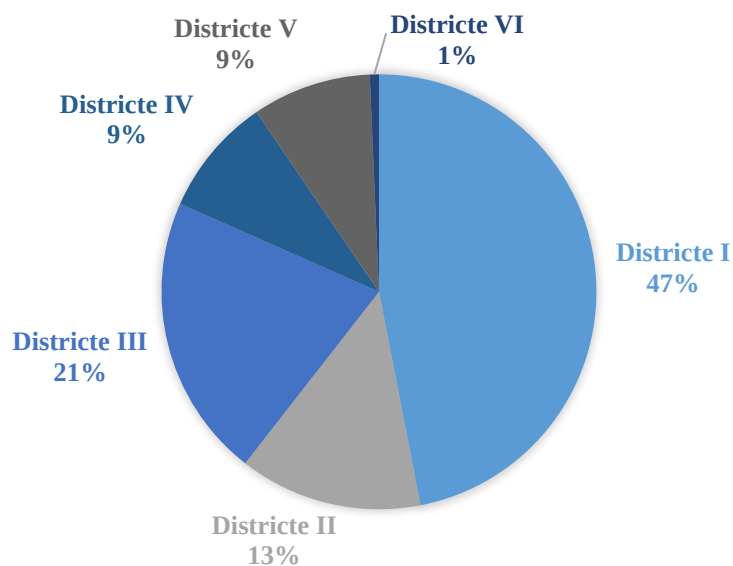
Gràfica 5.

EDIFICIS AMB PLACA



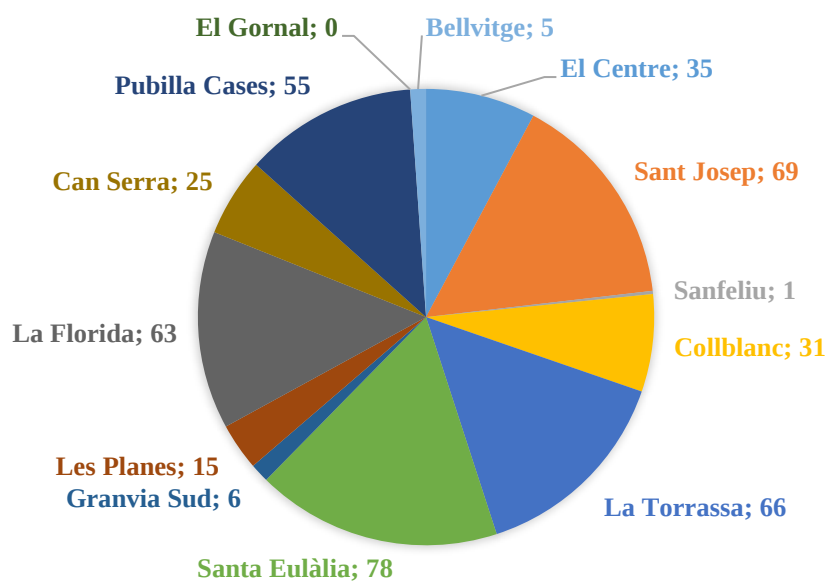
Gràfica 6.

EDIFICIS AMB NEGATIUS

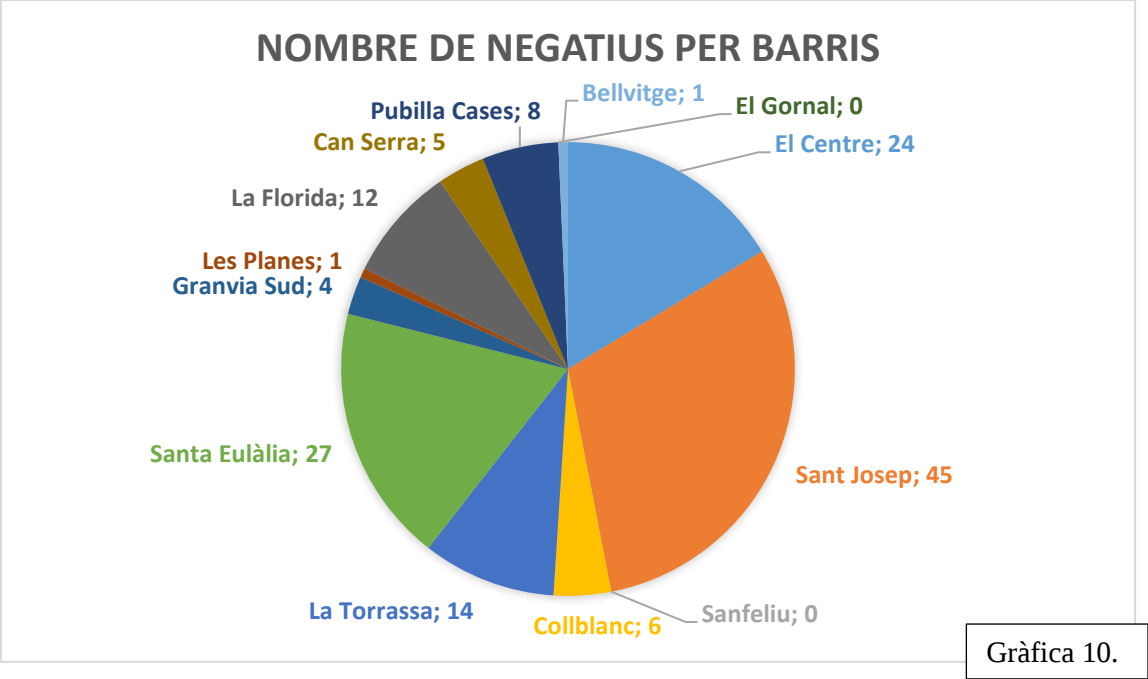
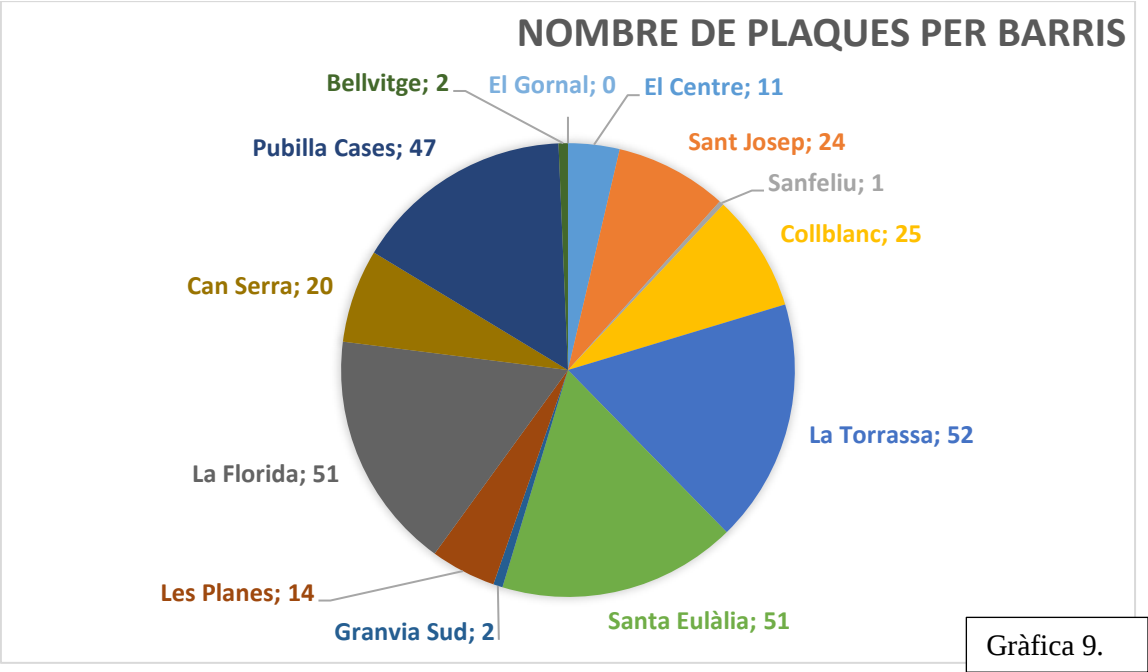


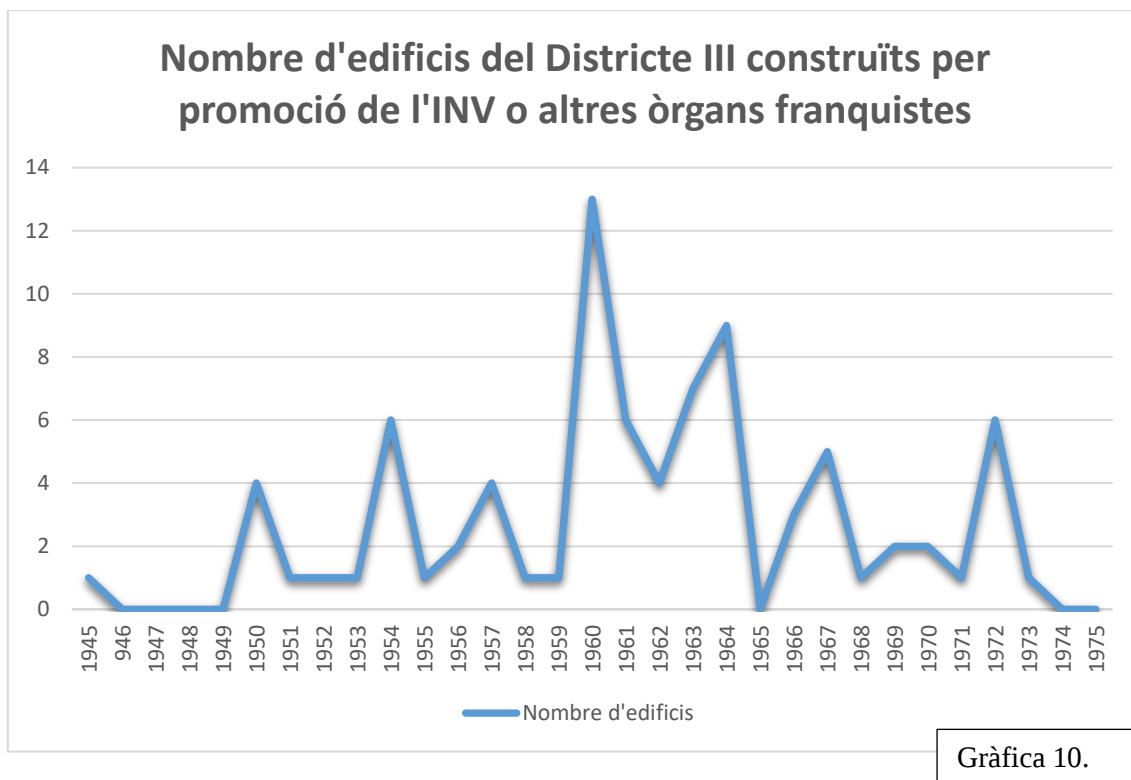
Gràfica 7.

NOMBRE D'EDIFICIS PER BARRIS



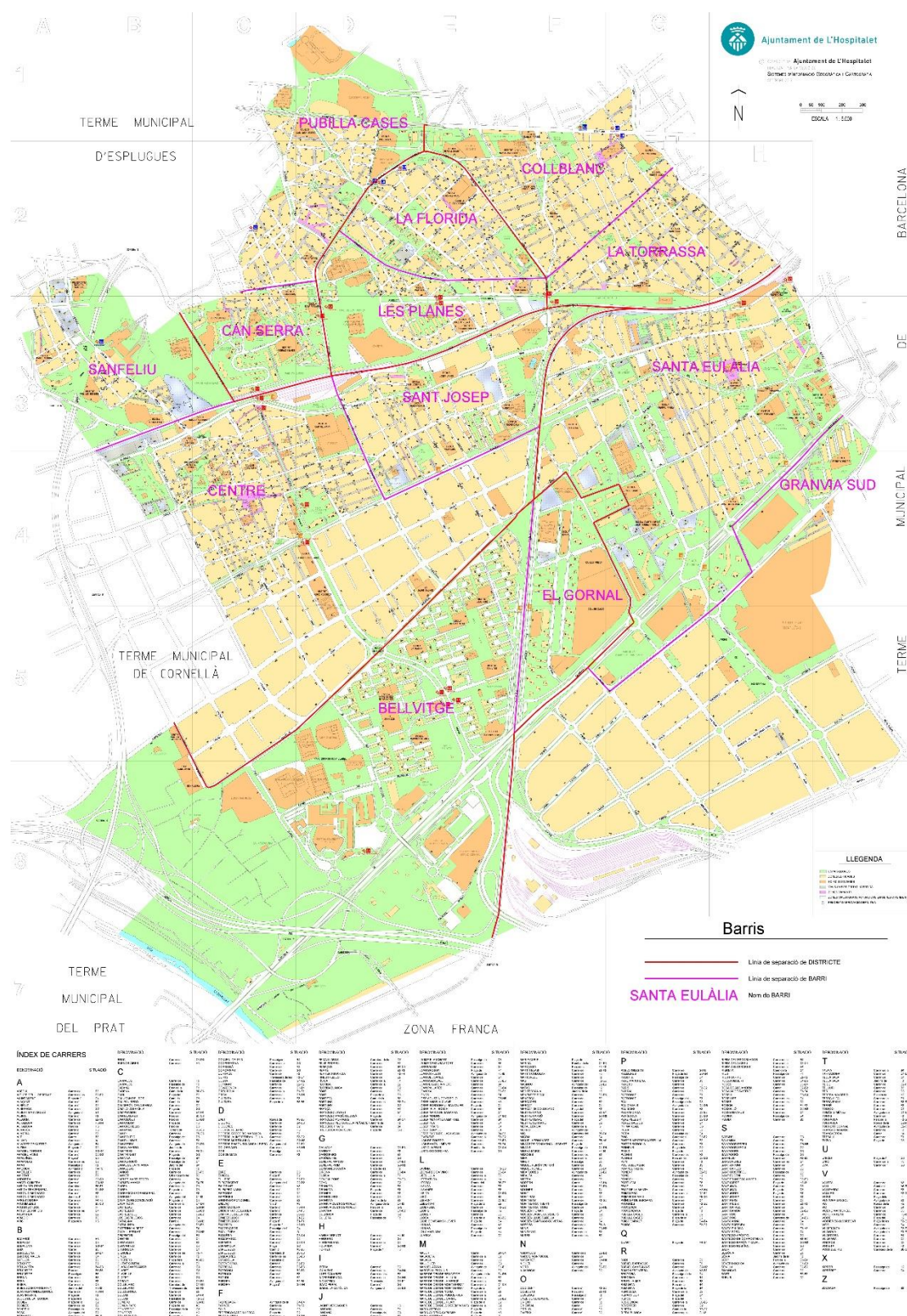
Gràfica 8.



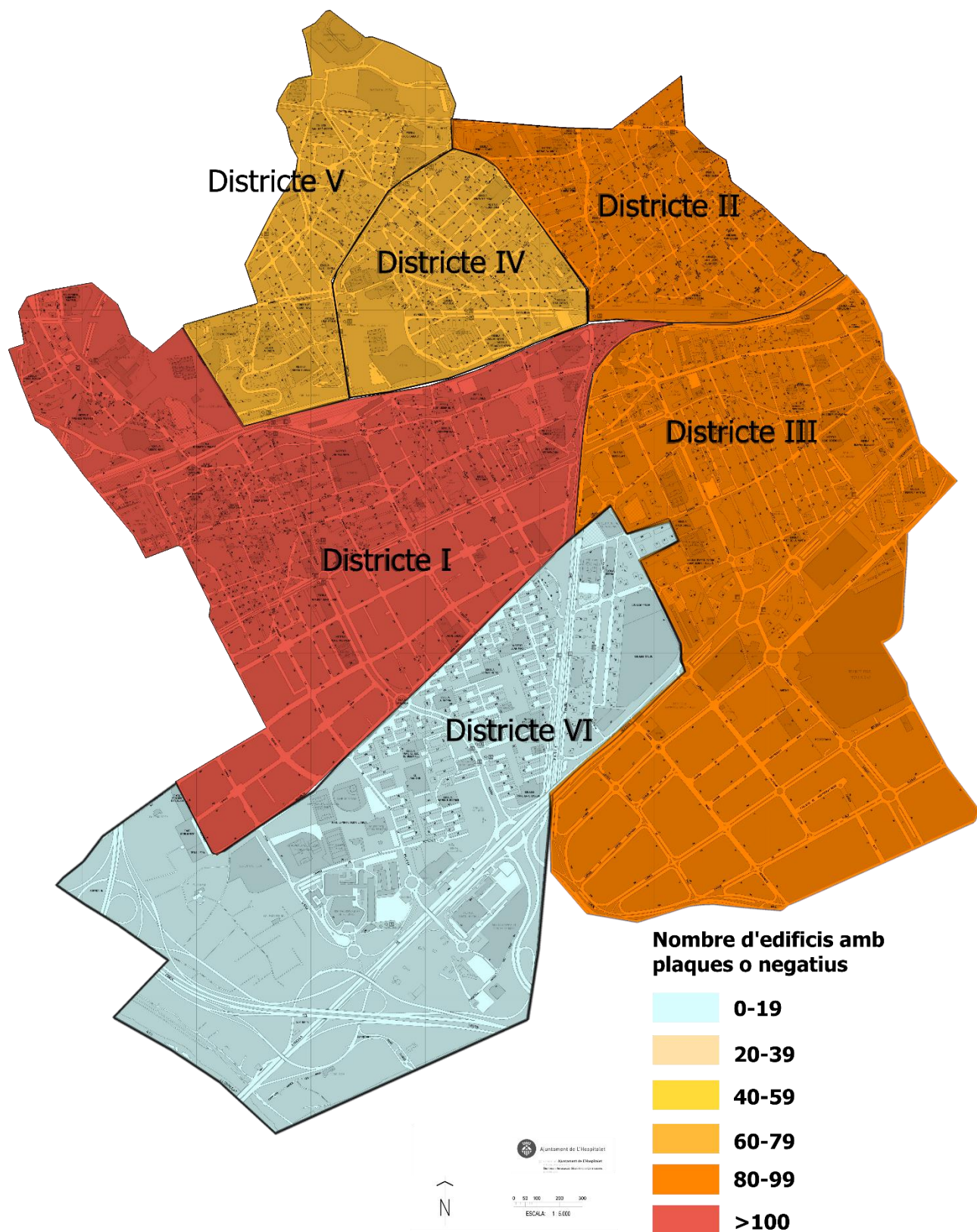


Gràfica 10.

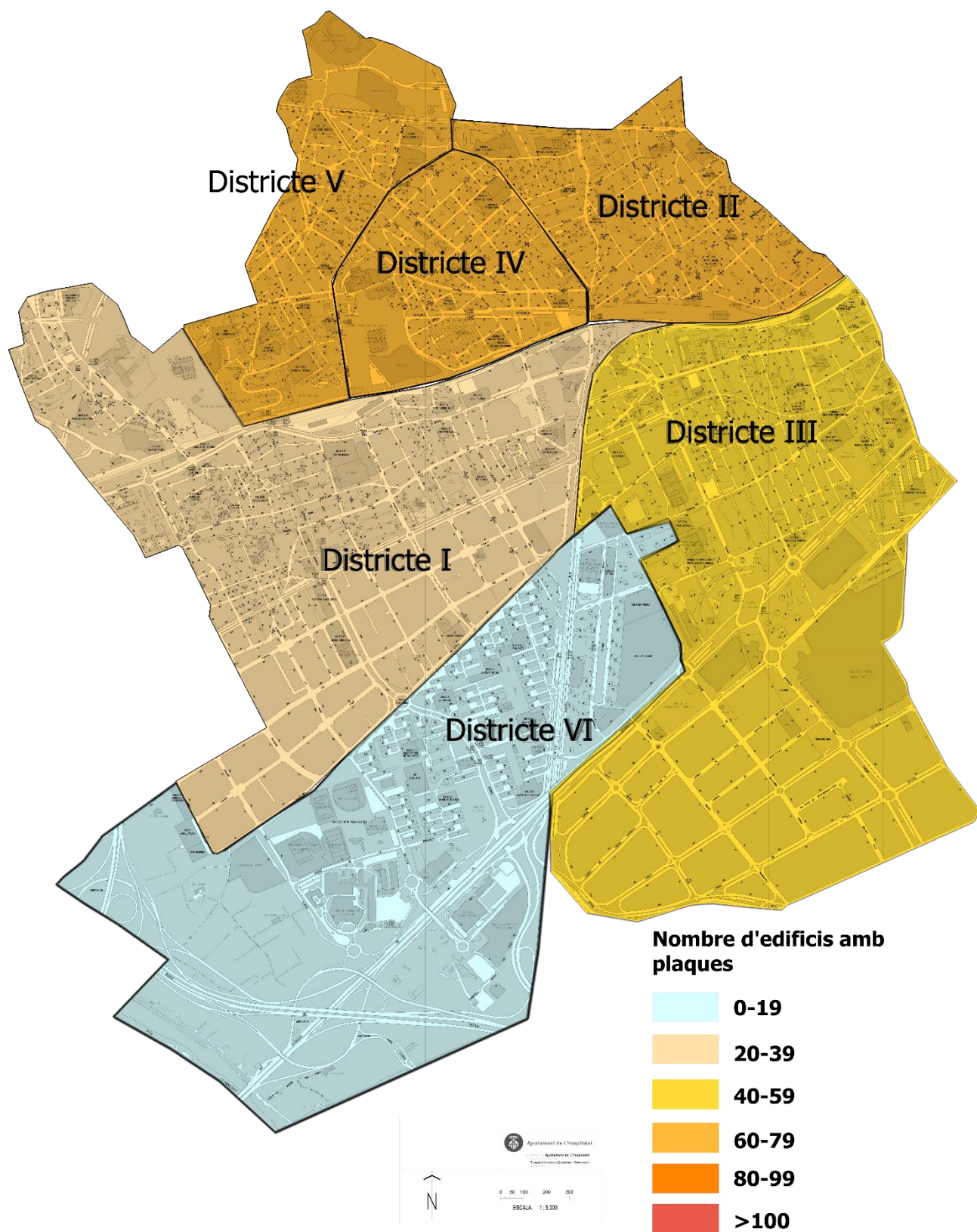
ANNEX 4 – CARTOGRAFIA



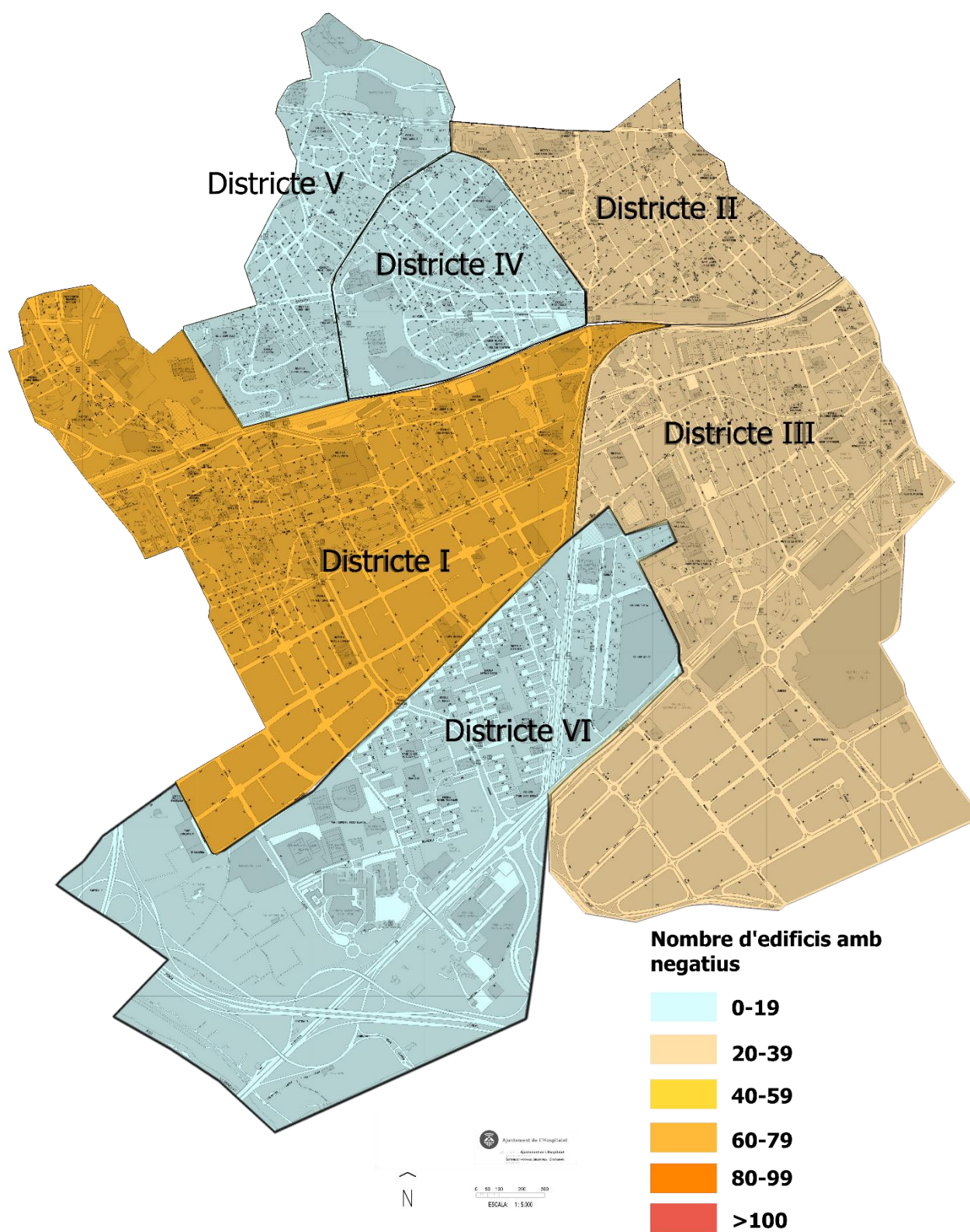
Plànol 1. Plànol de l'Hospitalet per barris. Font: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



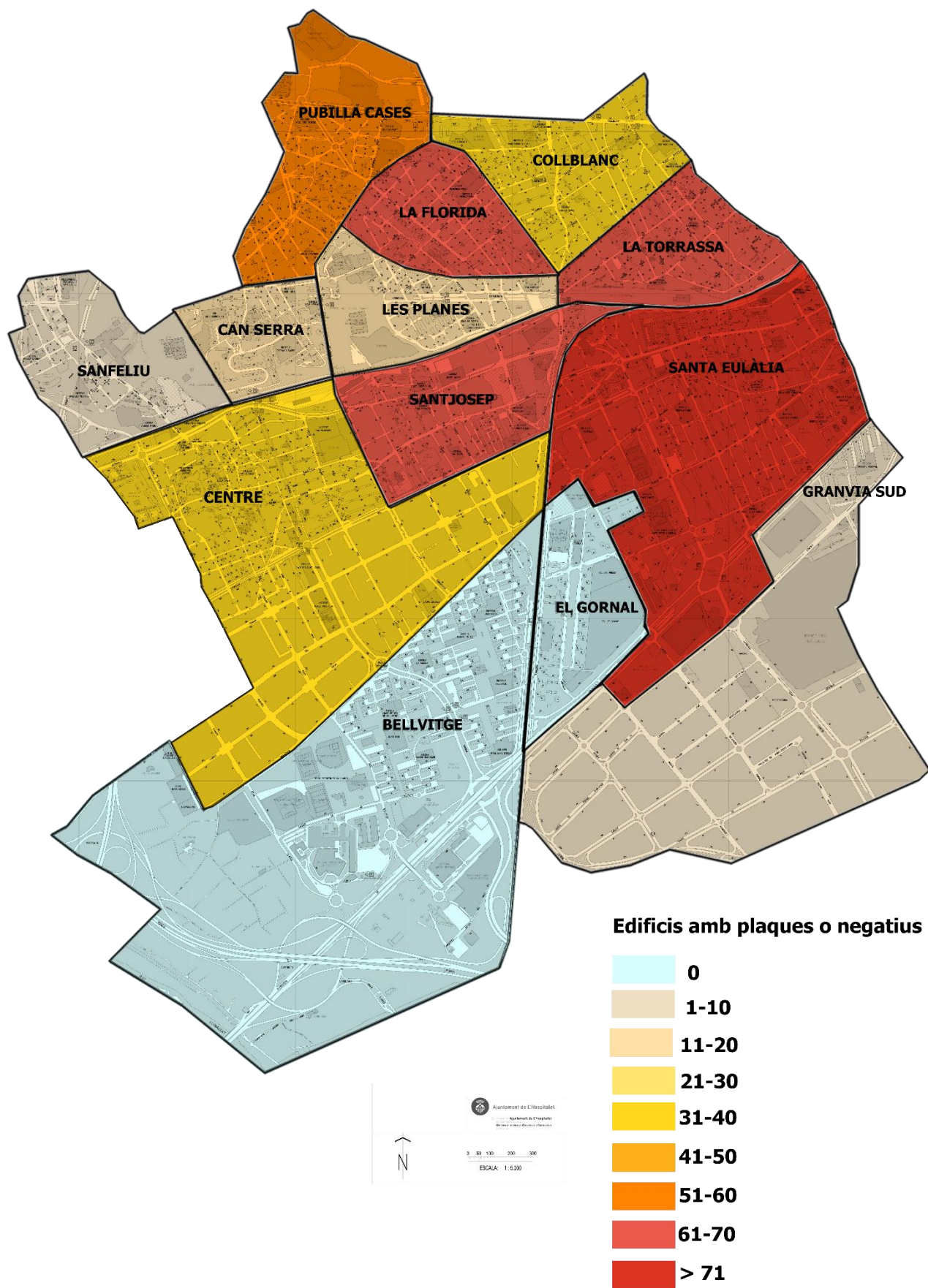
Plànol 3. Plànol de l'Hospitalet per districtes segons el nombre d'edificis que presenten tant placa com negatiu. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



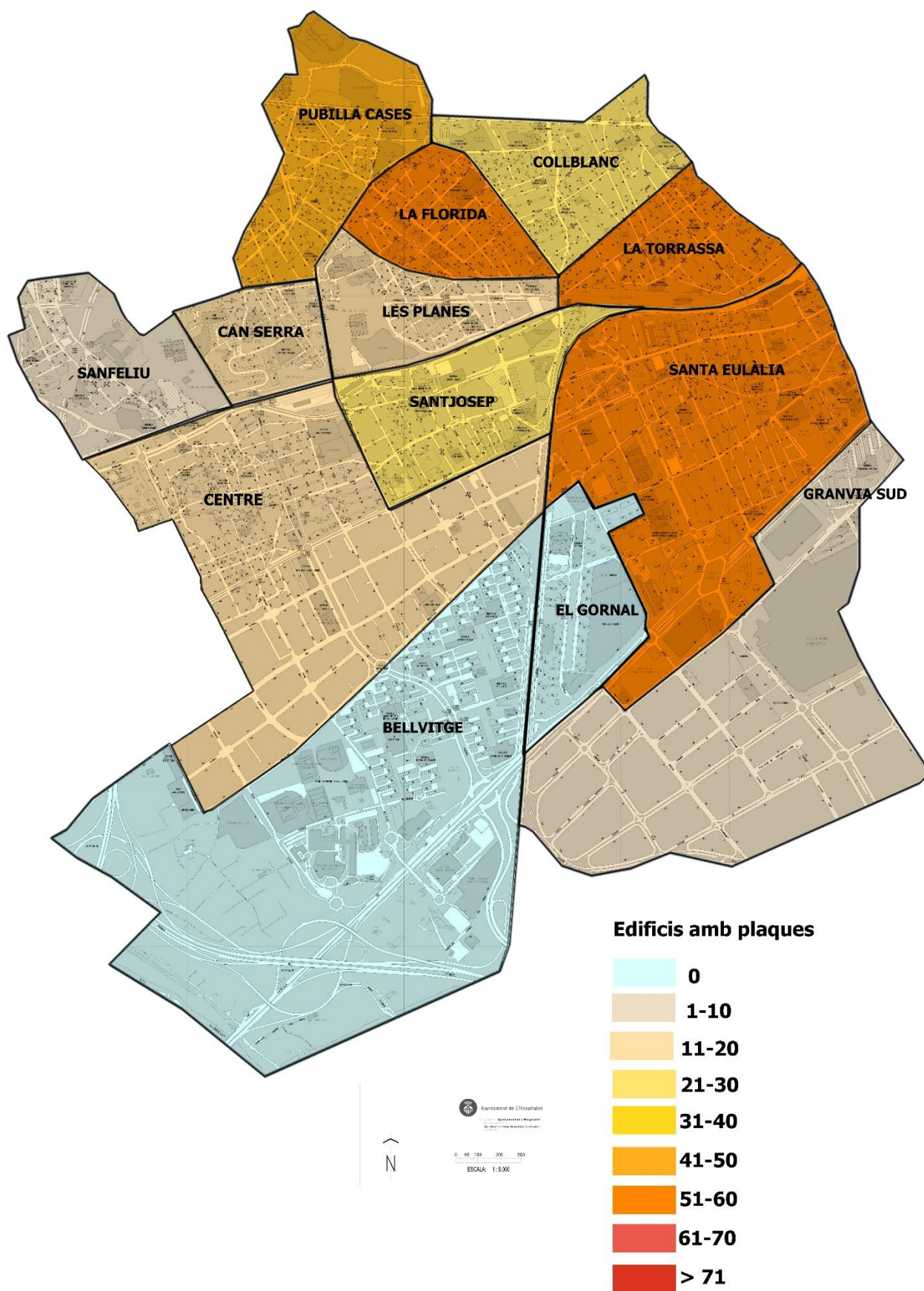
Plànol 4. Plànol de l'Hospitalet per districtes segons el nombre d'edificis que presenten placa. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



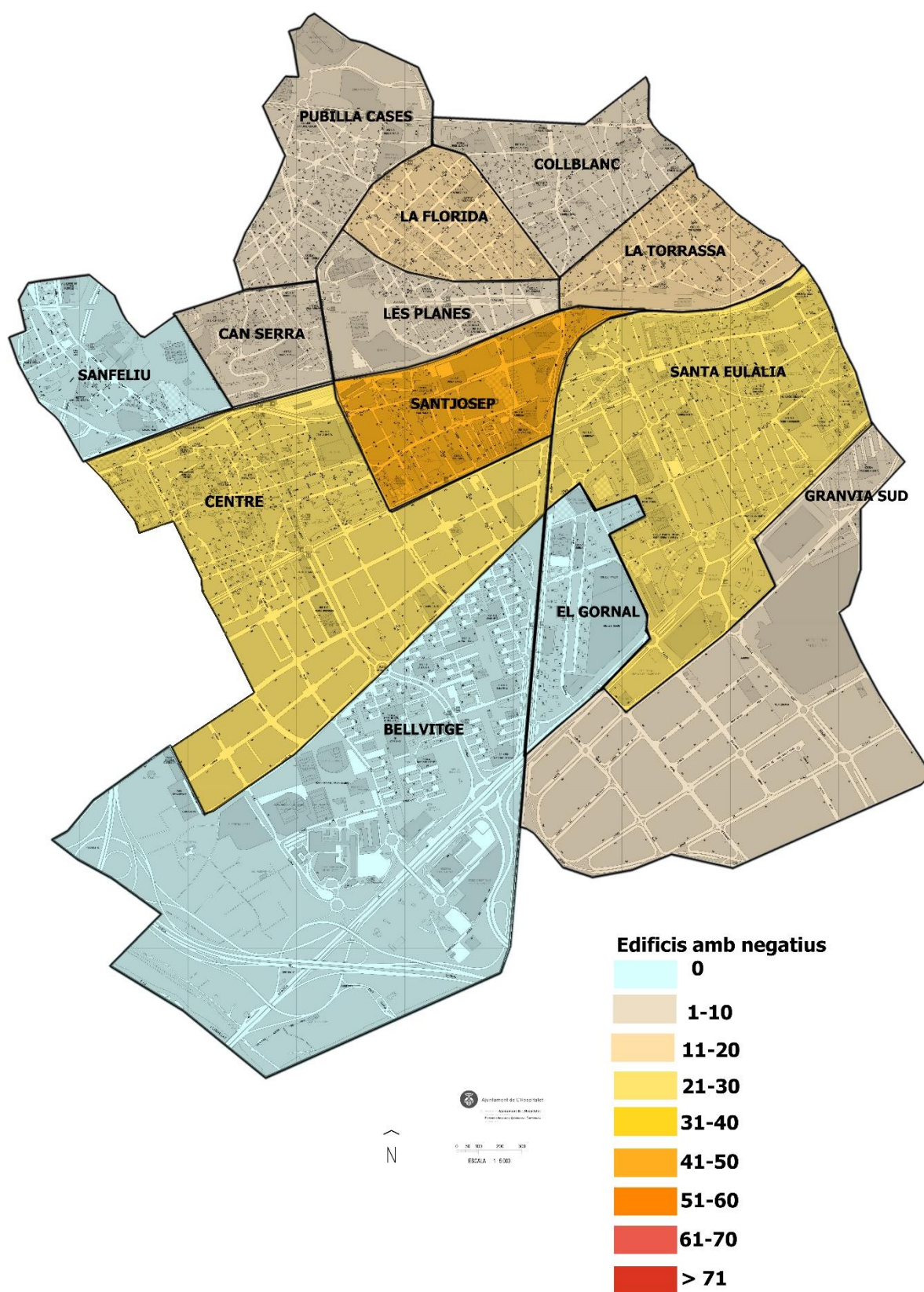
Plànol 5. Plànol de l'Hospitalet per districtes segons el nombre d'edificis que presenten negatiu. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



Plànol 6. Plànol de l'Hospitalet per barris segons el nombre d'edificis que presenten negatiu o placa. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



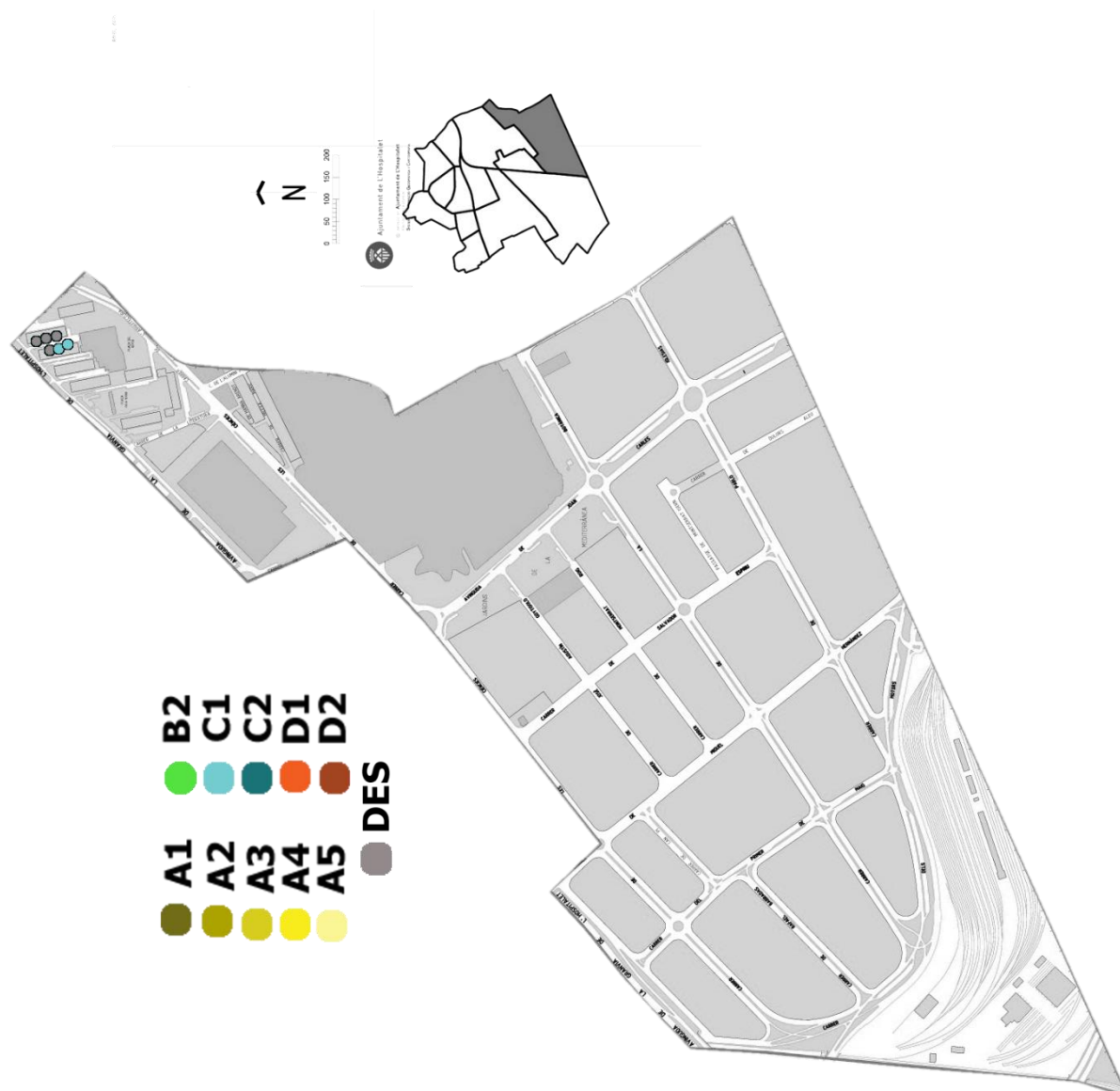
Plànol 7. Plànol de l'Hospitalet per barris segons el nombre d'edificis que presenten placa.
 Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



Plànol 8. Plànol de l'Hospitalet per barris segons el nombre d'edificis que presenten negatiu. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



Plànol 9. Plànol del barri de Santa Eulàlia de l'Hospitalet amb la dispersió per subtipus.
Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



Plànol 10. Plànol del barri de Granvia Sud de l'Hospitalet amb la dispersió per subtipus.
Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.



Plànol 11. Plànol del barri del Districte III de l'Hospitalet amb la dispersió per subtipus. Original: Regidoria d'Urbanisme i Habitatge de l'Hospitalet de Llobregat.

ANNEX 5 – DOCUMENTS

FITXA OBJECTE H-8178 DEL



Autors/

Nom de placa de façana

Títol/Nom

Any d'inici 1950 Any final 1999

Datació segona meitat segle XX

Categoria General

Dimensions / 19,5 x 30 cm

Dimensions

Dim.estànd.1

Núm. registre H-8178

Altres números

Museu d'Història

Tècniques

Prec.

Inscripció

Ens dipositari Museu d'Història de L'Hospitalet

Prestador

Tipus forma

Tipologia

Ubicació Casa Espanya Exposició Permanent Planta Baixa Ubicació

Magatzem A 2a Pl Casa

Espanya

Història de Font d'ingrés 16432

Propietaris

Data d'ingrés

10/05/2011

Col·lecció de

Prec. a l'ingrés

Forma d'ingrés donació

Comandatari

Aut.pub.imatge

Baixa

Documentalista

Notes

11/07/2011

Criteri

Reproduccions

Relació

Nombre 1

Precisions

Núm. de

Nom i nombre

Elements

Presentació

Components

Estatus

Descripció de bo

Memòria

Exposable

Alteracions

Estat

bo

Alteracions
Funcionament
Possibilitats

Estat inicial
Percentatge
Grau de

Precisions al

Data tiratge

Sèrie/libre

Inscripció: Ministerio de la vivienda. Instituto Nacional de la Vivienda. Esta casa está acogida a los beneficios de la ley de 15 de julio de 1954.

Símbol: símbol: Falangista

Descripció text: Placa que es posava a la façana de les cases que s'acollien als beneficis de l'Institut Nacional de la Vivenda. Al costat esquerra símbol falangista; la resta instrucció.



MINISTERIO DE LA VIVIENDA

INSTITUTO NACIONAL
DE LA
VIVIENDA

INSTITUTO NACIONAL
DE LA VIVIENDA

24 OCT 1958 / 1964

SALIDA

CIRCULAR 158 R.L.

ASUNTO: PLACAS METÁLICAS.

En la Circular número 131 R.R. se daban instrucciones con el fin de asegurar el cumplimiento de lo dispuesto en el artº 110 del Reglamento de "viviendas de renta limitada" de 24 de Junio de 1.955, que establece la obligación de los promotores de colocar, en lugar visible de las fincas, una placa metálica con la inscripción: "MINISTERIO DE TRABAJO (Sustituido actualmente por MINISTERIO DE LA VIVIENDA).-- Instituto Nacional de la Vivienda.-- Esta casa está acogida a los beneficios de la Ley de 25 de Julio de 1954", y se encargaba, a los antes Delegados Regionales y Arquitectos Asesores, que al efectuar la visita para la calificación provisional o definitiva del grupo, habían de cerciorarse de la colocación de estas placas, negando la calificación de las viviendas que no la tuviesen.

El dar cuenta a esta Dirección General de sus existencias, -- tanto la fabrica adjudicataria del concurso de fabricación de placas como los almacenistas reguladores, se vé que esta obligación deja de cumplirse, con lo cual, aparte de infringirse las normas dictadas, se produce un perjuicio a la casa adjudicataria del concurso para la fabricación de las placas; por lo cual esta Dirección General se vé en la precisión de volver a recordar la obligación que tienen los Arquitectos, Jefes de la Sección de Vivienda de cerciorarse de la colocación de las placas, -- precisamente en el modelo aprobado por esta Dirección General, en las viviendas que se califiquen, suspendiendo la calificación hasta tanto el promotor no cumpla con esta obligación.

Si los almacenes reguladores de material férreo no tuviesen existencias de estas placas, se comunicará a esta Dirección General (Sección de Materiales) para tomar las medidas oportunas. Por otra parte, se está haciendo las gestiones precisas con el fin de que exista un depósito de las mismas de las capitales de provincia.

Dios guarde a VV.MM muchos años.
Madrid, a 23 de Octubre de 1.958.

EL DIRECTOR GENERAL.



Sres. Jefes de Departamento y Sección. Conocimiento.

Ilms. Sres. Delegados Provinciales del Ministerio. Conocimiento y cumplimiento.

IDD (04)066.000, legajo 32276 Top. 46/57: Circular 158 sobre placas metálicas - Año 1958. Font: Archivo General de la Administración.

FITXA OBJECTE MHCB 34578 MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

MU·HBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Centre de Conservació i Restauració – Zona Franca
Telèfon 93 256 35 36 / 93 256 35 31

Número de Registre	MHCB 34578	
Altres Números		
Nom de l'Objecte Títol / Nom Propi	placa Placa del Instituto Nacional de la Vivienda	
Material	Material /Tècnica: metall	
Dimensions	Dimensions: 19,6 x 30 x 0,1 cm	
Procedència	Finca del Carrer Numància núm. 145 de Barcelona Lloc precís: Carrer Numància núm. 145 recol·lecció Ajuntament de Barcelona 27/11/2009	
Autor /Participant	No informat	
Datació	1950-1974 tercer quart segle XX	
Descripció	Placa identificativa dels habitatges construïts amb els beneficis concedits pel Ministerio de la Vivienda. Instituto Nacional de la Vivienda. Primera placa d'habitatge protegit retirada (30 de Juliol 2009) del C/Numància 145, dins la campanya del Institut del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, en compliment de la Llei de la Memòria Històrica.	
Història de l'objecte	Retirada de la via pública el 30 de juliol de 2009 en compliment de laLlei52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i ampli en dret si s'estableixen mesures a favor dels qui van patir persecució o violència durant la Guerra Civil i la Dictadura. («BOE» 310, de 27-12-2007.)	
Notes		
Dades complementaries	Exposicions: • Laboratori MUHBA, Casa Padellàs 2011-2014	
Ubicació	ZF19-6b	

TRANSCRIPCIÓ CONVERSA AMB AGUSTÍN CASTELLANO (23-02-16)

"[...] fa uns anys vam tenir una exposició que es diu "Els símbols de Franco", vale? I aleshores, en el marc d'aquesta exposició el que fa és una mica reflexionar sobre la simbologia del franquisme en l'espai públic i simbologia de tot tipus. Estem parlant no només de plaques d'habitatges, estem parlant de monuments, obres d'arts, reculls escultòrics, plaques, làpides, grafit. I aleshores, en aquest marc, el que l'exposició feia és recollir tota aquesta simbologia i allà on va a cada poble o cada ciutat, el poble o ciutat el que fa és afegir la part local, diguéssim. En aquesta exposició hi havia, per exemple, la creu dels caiguts de l'Ajuntament de Bot, hi havia una escultura de la Falange, hi havia de diferents llocs. O sigui, diferents elements que venien d'arreu de Catalunya i nosaltres, el que vam fer va ser la participació local. En aquest sentit, vam preparar en aquella exposició el que venia a resumir una mica què ha estat la simbologia franquista a l'Hospitalet, vale? I com venia representada i hi havia les plaques d'habitatge. Aquest número (EXPOSICIÓ) a mi m'han dit que no és cert, és a dir, jo no he anat a comprovar-ho, és possible que sigui més gran i que la gent que va fer el cens es deixessin alguna. Com jo no ho vaig fer, no sé quin grau de cert té. El que també és possible és que des que es va fer l'exposició a l'any 2010, alguna placa hagi estat retirada. Per tant, si hi ha més o menys, no ho sé. Jo penso que caldria fer un altre cens i comprovar quin és l'actual. També sé que a moltes comunitats de veïns han decidit treure-la.

- Però igualment a moltes, que també ho he estat documentant jo, hi queden els quatre claus de la placa i molts cops han fet com una reforma i després s'han adonat de que hi era la placa, l'han retirat i es queda la marca de la placa i això també ho he documentat perquè és arqueologia.

- Clar, clar, clar.

- I ho compto com a negatiu.

-Clar, és un negatiu.

-Doncs, també ho he documentat.

-Doncs, aquest és pel que fa al tema de les plaques. El que vam fer és un petit resum de la representació de la simbologia franquista amb el tema de les plaques, del grafit hi ha el de la plaça del Gernika, aquest grafit no està en el Cens de Simbologia Franquista i nosaltres vam fer l'informe que el vam documentar i el vam penjar a la xarxa, no sé si l'has vist?

-Sí, sí, el conec.

-Doncs, vam fer l'informe. I el que vam fer una vegada teníem l'informe, va ser sol·licitar al Memorial Democràtic de Catalunya que inclogués aquest grafit dintre del Cens de Simbologia franquista, i el tenim per registrar des del 2013 [...]. Teníem això del grafit, i després a través del Fons Fotogràfic i de l'Arxiu d'imatges de l'Hospitalet vam documentar i vam fer el recull del grup escultòric com seria la Creu dels Caiguts que va tenir diferents emplaçaments amb una placa, els habitatges d'Onésimo Redondo amb el símbol del Sindicat, la làpida de los Caídos por Dios y por España d'Hospitalet – aquesta placa va desaparèixer -. (assenyalat cap a una altra fotografia) Aquest és l'alcalde (Ramon) Solanich (i Riera) i això és l'Harmonia. Seria aquest edifici a la banda esquerra hi havia aquesta placa (amb la inscripció FRENTE DE JUVENTUDES F.E.T. Y DE LAS J.O.N.S.) i aquí cada 18 de juliol hi feien per la tarda una celebració. Aquesta placa ha desaparegut, no sabem on para. En canvi, però, aquesta l'hem conservada. Aquesta placa estava a la façana de l'Ajuntament, però no només al de l'Hospitalet, sinó que a tots hi havia la mateixa placa de l'últim Parte de Guerra. Vam fer aquest recull per recordar quina era la simbologia franquista que hi havia a l'Hospitalet. Un altre tema era la toponímia dels carrers que encara avui dia queda algun nom de carrer associat a personatges

franquistes.[...] I, en principi, aquesta és l'explicació per la qual tenim l'exposició. Clar, quan va acabar l'exposició itinerant, ja havien recollit el material i vam pensar "Doncs, bé, això, ara que ja ha acabat l'exposició, no té sentit que ho posem en un magatzem, l'afegim a l'exposició de Can Riera" i per això hi és. No sé si la teva pregunta queda contestada.

-Sí, clar, queda contestada perquè la placa forma part de la simbologia franquista.

-No sé què més puc ajudar-te, vull dir.[...]

-Les plaques que s'enretiren, on van a parar?

-Mira, si la retira la comunitat de veïns com que no informa a ningú és la mateixa comunitat de veïns [...]. El que et deia, no dona explicacions. Ells prenen l'acord en comunitat, són sobirans i què fan? Ni idea. Perquè no es pot fer seguiment, és propietat privada. De fet aquí tenim un conflicte entre la propietat privada i l'interés públic. Perquè moltes vegades ens han demanat organitzacions i persones privades, sobretot, dient: "Escolta, s'hauria d'intervenir sobre aquest tema i treure les plaques i aleshores, fa uns anys el punt estava en que si la comunitat de veïns demana a l'Ajuntament que retirin la placa, l'Ajuntament anirà i retirará la placa i aleshores, aquesta placa vindrà al Museu. És a dir, la comunitat de veïns no tindrà cap despesa per retirar la placa. El que l'Ajuntament no pot fer és anar d'ofici, treure la placa d'allà perquè et poden dir que és propietat privada. Aleshores, el que moltes entitats diuen és que l'Ajuntament sí hauria de fer aquestes intervencions i fer alguna mena d'ordenança municipal en un marc de competències, suposo que en el límit del marc competencial i dir: les enretirem. Però no estem en aquest punt.

-No, clar.

-Estem en el punt de que si la comunitat de veïns demana l'Ajuntament que retirin la placa, enviarà la brigada amb una escala, pujaran i la retiraran i la placa vindrà al Museu, però...

-Hi ha registres de peticions o alguna cosa?

-No tenim cap petició.

-No hi ha hagut cap?

-No hi ha hagut cap. Si hagués alguna, clar...

-O sigui, és la teoria.

-Clar, és el marc en el que ens movem. Però si cap veí ens ho demana, clar...

-Doncs hi ha moltes, moltes tretes.

-Sí, sí.

[...]

-En aquesta exposició, quan van venir Els símbols de Franco, un dels elements que portaven eren fitxers de plaques i que pesaven un munt cada un, perquè són plaques metàl·liques. Aleshores, podíem veure la diferent tipologia perquè cadascuna era diferent. Van venir aquests fitxers. Al Museu jo no sé quantes plaques tenen a la col·lecció, però això t'ho poden dir allà. Jo sé que hi ha una exposada.

-Sí, una.

-I no diu gaire cosa més.

-No, però és el fet d'estar-hi.

-És el fet d'estar-hi. I ja està, aquest és l'estat de la qüestió. Pel que fa a les dates, hauràs d'anar a l'Arxiu i consultar els expedients d'obra.

[...]

ENTREVISTA A JOSEP M^a SOLÍAS (25-04-16)

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?

La idea és mostrar la ciutat contemporània i les seves formes d'expressió institucional en un moment determinat de la seva història.

2. Per què exposar-la en un museu?

Un museu ha de tractar de mostrar la realitat en diferents moments. La mirada del museòleg ha d'escollir els elements més significatius que li permetin explicar aquesta societat que vol presentar.

3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?

Mostra una forma d'ideologia i institució dominant i la manera que té de fer-se present a tota la societat dins els espais més inversemblants. Es tracta d'una bona operació de màrqueting institucional

4. Per tant al ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?

L'arqueologia de l'edat contemporània ens va ensenyar fa molts anys que és així.

5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?

La família Messa Rey va donar diversos objectes del primer franquisme a la ciutat. La major part eren documents que es van lliurar a l'Arxiu i al Museu es van dipositar aquesta placa i una cartilla de racionament (que com a comissari he inclòs a l'exposició itinerant "Fams i Abundàncies" de la Xarxa de Museus d'Història de Catalunya).

6. Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposaria?

No en disposem de cap altra. Cas de que la tinguéssim, estaria en reserva. Sobretot ens interessen els valors simbòlic i documental i, per tant, amb una exposada permanentment penso que es suficient. Vàrem tenir exposada una col·lecció complerta de totes les tipologies amb motiu d'una exposició del Memorial Democràtic, però és que tenia a veure concretament amb aquest tema (ens les va facilitar el Memorial).

7. Per què es troba a la sala del 1920-1960 – La modernitat frustrada relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 L'emergència de l'Hospitalet actual?

Les vivendes protegides s'inicien amb el primer franquisme com una manera de protecció social i tractar de convertir un país, eminentment, de vivenda de lloguer en un país de petits propietaris. Vam pensar que aquest era millor lloc, ja que el que fa aquest tipus d'iniciativa es destorbar el lliure mercat (llegeixis especulació). Per tant, vam pensar que era un tipus d'iniciativa, típica del feixisme "social" dedicada als "bons obrers".

8. Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?

Es tracta d'una placa de carrer i vam pensar que era adequat poder-la exposar una mica alta i sense protecció, com si estigués en un espai públic.

ENTREVISTA A DANIEL ZAPATER I JUDIT BARNÉS (26-04-16)

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?

La intenció era la de donar visibilitat a elements patrimonials poc comuns en un museu però quotidians per a la població.

2. Per què exposar-la en un museu?

Perquè reforça el discurs expositiu i forma part del fons de la institució. A més, en els darrers anys se n'han retirat per llei la majoria, de manera que ja no es troben tan sovint en el paisatge urbà.

3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?

Representa un element urbà comú en aquella època no només a L'Hospitalet, també a tot Espanya. Significava també una manera de fer política social del règim franquista, el que avui en diríem màrqueting!.

4. Per tant en ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?

Entenc que potser el context en què es va trobar no permet parlar d'un objecte arqueològic. Tampoc el temps que ha passat des de llavors.

5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?

Aquesta resposta te la donarà millor en Josep Maria Solias, que compta amb la base de dades original.

6. Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposarien?

Vam haver de ser molt selectius en triar els objectes, i molts van quedar descartats. El que no volíem era omplir vitrines sense sentit, sinó mostrar una petita però acurada selecció d'elements que acompanyessin el discurs. No per omplir més les vitrines, el visitant ho entén millor.

7. Per què es troba a la sala del 1920-1960 – La modernitat frustrada relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 L'emergència de l'Hospitalet actual?

Més enllà d'etiquetar l'objecte dins d'un període concret, la idea era la de mostrar com era de freqüent veure-la fins fa ben poc a moltes façanes, fruit d'una política de desenvolupament iniciada ja a la dècada dels anys 50'.

8. Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?

Segurament per les condicions de conservació en què es trobava i pel fet que, en situar-la de forma horitzontal en paral·lel a la paret (tal com era originalment) es fa més difícil d'aplicar-hi una vitrina.

CORREUS ELECTRÒNICS

Correu electrònic 01 – Visita a l'espai de Memòria – Can Riera del Museu de l'Hospitalet

De: **Dani Sáez** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dilluns, 22 / febrer / 2016 19:39:05

Per a: Espai de Memòria – Can Riera del Museu de l'Hospitalet (cultura.memoria@l-h.cat)

Bona tarda,

Em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona i em trobo realitzant la investigació per al meu Treball Final de Grau sobre les plaques que el franquisme col·locà en els habitatges i que encara perduren actualment, en concret de les que hi ha al barri de Santa Eulàlia de L'Hospitalet de Llobregat, atès que és el barri d'on sóc. Els escrivia per avisar-los que el proper dimecres al matí em passaré per l'espai Can Riera per a presentar-me personalment i consultar el seu arxiu documental i per informar-me sobre els organitzadors de l'exposició permanent que, com vaig veure durant les Jornades d'Història del Centre d'Estudis de LH el passat novembre, tenen a l'edifici doncs m'interessa molt saber les raons per a les que s'han integrat en el discurs i per a poder recopilar tota la informació possible sobre aquestes plaques, doncs tot just començo la recerca documental.

També haig de passar-me per la seu de Casa Espanya del Museu de L'Hospitalet doncs sé que hi ha una placa exposada. A més, també tinc pendent passar-me per l'Arxiu Històric de la ciutat, però primer em volia dirigir a vostès doncs són l'espai de memòria de la ciutat.

Només els escrivia per avisar-los de que hi aniré, per si han de preparar un recull de documents o quelcom i així agilitzar-ho de cara a quan hi arribi, com es fa a diferents arxius.

L'horari dels dimecres és de 10 a 13h, oi? Allà hi seré.

Moltes gràcies per la seva atenció, disculpin les molèsties i fins dimecres.
Atentament,

Daniel Sáez Ramírez

La resposta al correu es pot trobar a l'Annex 5, on hi ha transcrita la conversa del 23 de febrer de 2016 amb Agustín Castellano, responsable de l'espai de Memòria – Can Riera.

Correu electrònic 02 – Plànols de l'Hospitalet

De: **Dani Sáez** (danii_lestrange@hotmail.com)
Enviat: dissabte, 02 / abril / 2016 15:37:07
Per a: MANUEL DOMINGUEZ LOPEZ (mdomingu@xtec.cat)

Bones Manuel,

Em trobo realitzant el Treball final de grau i et volia demanar un favor: sabries on i com puc trobar un mapa descarregable de tot l'Hospitalet? És que a l'Institut Cartogràfic de Catalunya, on es veu tot l'Hospitalet, els carrers no surten ben definits i el necessitaria per a col·locar en el mapa totes les plaques i presentar-ho en el treball. N'he estat cercant i el de l'Ajuntament és ideal, però no és descarregable. Com he vist que als Quaderns d'estudis molts cops hi ha mapes de l'Hospitalet (com a l'article on es localitzen totes les masies de la ciutat), he pensat que potser tu sabries com aconseguir-ne un.
Moltes gràcies i disculpa les molèsties!

Daniel Sáez

De: **MANUEL DOMINGUEZ LOPEZ** (mdomingu@xtec.cat)
Enviat: diumenge, 03 / abril / 2016 22:08:01
Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Ara no ho sé. Dimarts parlem amb urbanisme i ho demano.

Manuel

----- Missatge reenviat -----

De: **MANUEL DOMINGUEZ LOPEZ** (mdomingu@xtec.cat)
Enviat: diumenge, 10 / abril / 2016 21:39
Per a: Joan Camos (joancamos@gmail.com)

Pots reenviar-li aquest correu al Gustavo? El regidor va donar el vistiplau.

Manuel

----- Missatge reenviat -----

De: **JOAN CAMOS** (joancamos@gmail.com)
Enviat: dilluns, 11 / abril / 2016 15:01
Per a: Ruiz, Gustavo (gruiz@l-h.cat)

M'arriba aquesta petició. M'ho pots enviar?
Gràcies

De: **GUSTAVO RUIZ** (gruiz@l-h.cat)
Enviat: dijous, 14 / abril / 2016 17:09:37
Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Daniel Sáez,

Ens ha arribat una petició teva, que havies adreçat al CEL'H, i aquests ens l'han fet arribar a nosaltres.

Et passo una possibilitat gratuïta: un enllaç i una imatge que t'explica com pots descarregar-te informació del plànol Guia Urbana de l'Hospitalet, en format PDF.

Si treballes amb AutoCAD, MicroStation o una altra d'edició cartogràfica, potser ja sabràs com "referenciar" un document PDF, encara que l'hagis de geo-referenciar primer "manualment". Però la nostra ciutat no és tan gran i et serà senzill de fer-ho.

Si ho necessites en format vectorial (DGN, DWG, DXF), té un cost econòmic. Per això crec que per al que necessites, amb el PDF en tindràs prou.

Si no és així, o tens cap dubte, pots trucar-nos, o enviar-nos un e-mail amb les teves dades telefòniques i quan puguem, ens posarem en contacte amb tu.

Cordialment,

Gustavo Ruiz

Cap de Secció de **SIG i Cartografia** / Àrea d' Espai Públic, Habitatge, Urbanisme i Sostenibilitat /
Ajuntament de l'Hospitalet

*«Des de un temps hem publicat diverses coses relacionades amb el **NOMENCLÀTOR** al web municipal: http://www.l-h.cat/urbanismehabitatge/321833_1.aspx?id=1*

*Fa menys hem publicat, a més, una versió de la nostra **GUIA URBANA** en format **PDF**, que conté l'últim **TEXT REFÓS DEL NOMENCLÀTOR**, incloent-hi les últimes aprovacions "pendent" de convertir-se en "definitives" si no hi ha al·legacions.*

"

*Us adjunto a baix una **IMATGE** amb sobre com arribar-hi.*

Esperem que us sigui útil.

Gustavo Ruiz

Cap de Secció de **SIG i Cartografia** / Àrea d' Espai Públic, Habitatge, Urbanisme i Sostenibilitat /
Ajuntament de l'Hospitalet

Correu electrònic 03 – Contacte amb Oriol Dueñas, coordinador de continguts del Memorial Democràtic

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat dissabte, 16 / abril / 2016 21:10:36

Per a: Oriol Dueñas (oriolduenas@ub.edu)

Bona tarda,

Em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona, em trobo realitzant el meu Treball Final de Grau tutoritzat per la doctora Queralt Solé sobre les plaques que col·locava l'Institut Nacional de la Vivienda a les façanes dels edificis que promocionava en el cas de la meua ciutat, l'Hospitalet de Llobregat. Després de dirigir-me a l'espai del Memorial Democràtic de la ciutat, Can Riera i parlar amb el responsable, l'Agustí Castellanos em va parlar de l'exposició itinerant realitzada pel Memorial Democràtic al 2011 i em va mostrar el llibre que es va realitzar. En una de les pàgines (p. 52) es mostra la gran varietat tipològica de les plaques i també unes caixes-arxivadors on s'emmagatzemen les plaques.

Bé, la meua consulta és: on són aquests arxivadors de plaques? Al llibre esmenta l'Institut de Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida de l'Ajuntament de Barcelona, però és aquest el seu emplaçament? Les plaques que hi ha arxivades són només de la ciutat de Barcelona o d'arreu de Catalunya?

Moltes gràcies per la seva atenció i disculpi les molèsties. Atentament,

Daniel Sáez

De: **ORIOl DUEÑAS ITURBE** (oriolduenas@ub.edu)

Enviat: dijous, 05 / maig / 2016 14:06:32

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Benvolgut Daniel,

En relació amb la teua consulta dir-te que:

1. Sobre la primera qüestió, comentar-te que si aquestes plaques es conserven en algun lloc aquest ha de ser en algun magatzem de l'ajuntament, atès que són els municipis els responsables de retirar les plaques. En el teu cas, t'hauries d'adreçar a l'Ajuntament de l'Hospitalet per saber si aquest ha conservat les esmentades plaques.
2. En segon lloc, desconec el material i el lloc de fabricació. Sé que són d'alumini, però no et puc aportar més dades. En aquest cas, et podries adreçar a l'Arxiu General de l'Administració (AGA), centre on es conserven els fons de l'Institut Nacional de la Vivenda.

Et passo l'enllaç que té el Memorial Democràtic dedicat a la simbologia franquista per si pots localitzar més dades per la teua recerca. http://simbologia.cat.mialias.net/documents/cens_simbol_franq_Catalunya.pdf
<http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/simbologia>

Salutacions cordials

Oriol Dueñas

Correu Electrònic 04 – Consulta de les plaques de l'Institut Nacional de la Vivienda al Museu d'Història de Barcelona

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dissabte, 16 / abril / 2016 21:11:03

Per a: Centre de documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona (docu_arqueologia@bcn.cat)

Bones,

em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Em poso en contacte amb vostès per preguntar-los si em podrien proporcionar una adreça de correu electrònic per fer una consulta sobre la presència d'unes peces a l'Arxiu Arqueològic situat a la Zona Franca. A qui em podria dirigir i com em podria posar en contacte amb ells?

Moltes gràcies per la seva atenció,

Daniel Sáez

De: **CENTRE DE DOCUMENTACIÓ ARQUEOLOGIA** (docu_arqueologia@bcn.cat)

Enviat: dilluns, 18 / abril / 2016 8:36:58

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Bon dia, el responsable de l'Arxiu Arqueològic és l'Emili Revilla, et deixem el seu correu electrònic: erevilla@bcn.cat

Centre de Documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dilluns, 18 / abril / 2016 10:11:12

Per a: Emili Revilla (erevilla@bcn.cat)

Bon dia senyor Revilla,

em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia. Vaig preguntar una adreça de contacte amb l'Arxiu Arqueològic al Servei d'Arqueologia de Barcelona i em van passar la seva. Veurà, estic realitzant el meu Treball Final de Grau amb la doctora Queralt Solé sobre les plaques que col·locava l'Institut Nacional de la Vivienda durant la segona meitat del règim franquista a l'Hospitalet, i tot i que l'Arxiu Arqueològic és de Barcelona, m'interessava realitzar la consulta de si a l'Arxiu Arqueològic tenen alguna de les plaques tretres de Barcelona, atès que és un objecte arqueològic o si sap on s'emmagatzemen.

Gràcies i disculpi les molèsties. Atentament,

Daniel Sáez

De: **REVILLA CUBERO, EMILI** (erevilla@bcn.cat)

Enviat: dilluns, 18 / abril / 2016 14:32:04

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

CC: Miro Alaix, Nuria (nmiro@bcn.cat)

Bona tarda, Dani,

La petició de consulta que vols fer l'hauries de demanar a la Núria Miró ja que aquest tipus de material està donat d'alta de la Col·lecció del museu i ella n'és la tècnica responsable. La poso en còpia.

Moltes gràcies.

Salutacions.

Emili Revilla Cubero
Responsable Arxiu Arqueològic
Departament de Col·leccions
MUHBA Museu d'Història de Barcelona
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dilluns, 09 / maig / 2016 23:45:32

Per a: Miró Alaix, Núria (nmiro@bcn.cat)

Bona nit,

Em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Em trobo realitzant el meu treball Final de Grau tutoritzat per la doctora Queralt Solé sobre les plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda i després d'un seguit de correus l'Emili Junyent, responsable de l'Arxiu Arqueològic de la ciutat em va remetre a vostè, com a responsable del MUHBA, per a fer-li la consulta si disposen de cap placa de l'Instituto Nacional de la Vivienda al Museu, al magatzem o si tenen alguna política vers aquest tipus d'objecte, atès el seu caràcter històric i arqueològic i tot el que em pogués oferir.

Gràcies i disculpi les molèsties. Atentament,

Daniel Sáez

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat el: dimarts, 24 / maig / 2016 11:29

Per a: Miro Alaix, Nuria (nmiro@bcn.cat)

Bones!

Sóc en Daniel Sáez, l'alumne del grau d'Arqueologia de la UB que està fent el seu TFG sobre les plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda. Recorda que vam parlar durant la meua visita al magatzem de la Zona Franca? Estic acabant de redactar el treball i necessitaria urgentment la seva resposta per correu electrònic quan pugui enviar-me-la!

Li agrairia que, a més d'enviar-me la fitxa com em va dir, em respongués a un parell de preguntes sobre l'objecte:

Per què conserven aquesta placa als magatzems del Servei d'Arqueologia de Barcelona?

Què representa?

És, per tant, un objecte arqueològic?

Moltes gràcies per la seva atenció i disculpi la urgència i les molèsties.

Atentament,

Daniel Sáez

De: **MIRO ALAIX, NURIA** (nmiro@bcn.cat)

Enviat: divendres, 27 / maig / 2016 15:04:52

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Bon dia Dani,

perdona pel retard en la resposta.

T'adjunto les fitxes que tenim en format pdf, amb la documentació de la única placa que conservem.

Et responc a les teves preguntes:

D'entrada dir-te que no són els magatzems del Servei d'Arqueologia sinó que som el Centre de Col·leccions del Museu d'Història de Barcelona que inclou l'Arxiu Arqueològic i la Col·lecció del Museu, no tenim res a veure amb el Servei d'Arqueologia, només compartim alguns espais.

La placa MHCB-34578 no prové d'una excavació arqueològica, sinó d'una retirada de la via pública seguint la Llei de Memòria Històrica.

Representa un objecte històric que ens permet nodrir la col·lecció d'elements pertanyents a una etapa històrica concreta de la Ciutat de Barcelona, en aquest cas el franquisme.

No el considerem objecte arqueològic pròpiament dit, ja que no prové de cap intervenció arqueològica, però sí que el considerem un objecte històric, igual que tots els objectes arqueològics.

Espero que et serveixin les dades i reitero les meves disculpes pel retard. Per a qualsevol altra dada estem a la teva disposició.

Salutacions

Núria Miró i Alaix

Departament de Col·leccions / Centre de Col·leccions / Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)

Correu electrònic 05 – Entrevista amb Josep Maria Solias, director del Museu de l'Hospitalet

De: **Dani Sáez** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dilluns, 25 / abril / 2016 10:40:09

Per a: Josep Maria Solias (jmsolias@l-h.cat)

M'interessaria conèixer informació sobre la placa de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* mostrada a l'exposició permanent de la qual en desconec el número d'inventari del Museu, però és la donació d'Antoni Messa, i està exposada en el context de la sala 1920-1960 – *La Modernitat Frustrada*, a més de la seva opinió com a coordinador de la proposta museogràfica actual.

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?

2. Per què exposar-la en un museu?

3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?

4. Per tant al ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?

5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?

6. Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposaria?

7. Per què es troba a la sala del 1920-1960 – *La modernitat frustrada* relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 *L'emergència de l'Hospitalet* actual?

8. Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?

Li prego que disculpi les molèsties i li agraeixo ja la seva col·laboració per avançat.

Atentament,

Daniel Sáez Ramírez

PS: Si pogués col·laborar donant-me les adreces electròniques d'en Daniel Zapater i de la Judith Barnés per a adreçar-me a ells per motius semblants, li estaria molt agraït.

De: **SOLIAS ARIS_ JOSEP M** (jmsolias@l-h.cat)

Enviat: dilluns, 25 / abril / 2016 11:37:09

Per a: 'Dani Sáez' (danii_lestrange@hotmail.com)

M'interessaria conèixer informació sobre la placa de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* mostrada a l'exposició permanent de la qual en desconec el número d'inventari del Museu, però és la donació d'Antoni Messa, i està exposada en el context de la sala 1920-1960 – *La Modernitat Frustrada*, a més de la seva opinió com a coordinador de la proposta museogràfica actual.

Objecte H-8178

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?

La idea és mostrar la ciutat contemporània i les seves formes d'expressió institucional en un moment determinat de la seva història.

2. Per què exposar-la en un museu?

Un museu ha de tractar de mostrar la realitat en diferents moments. La mirada del museòleg ha d'escollir els elements més significatius que li permetin explicar aquesta societat que vol presentar.

3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?

Mostra una forma d'ideologia i institució dominant i la manera que té de fer-se present a tota la societat dins els espais més invertebrats. Es tracta d'una bona operació de marketing institucional

4. Per tant al ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?

L'arqueologia de l'edat contemporània ens va ensenyar fa molts anys que és així.

5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?

La família Messa Rey va donar diversos objectes del primer franquisme a la ciutat. La major part eren documents que es van lliurar a l'Arxiu i al Museu es van dipositar aquesta placa i una cartilla de racionament (que com a comissari he inclòs a l'exposició itinerant "Fams i Abundàncies" de la Xarxa de Museus d'Història de Catalunya).

6. *Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposaria?*

No en disposem de cap altra. Cas de que la tinguéssim, estaria en reserva. Sobretot ens interessen els valors simbòlic i documental i, per tant, amb una exposada permanentment penso que es suficient. Vàrem tenir exposada una col·lecció complerta de totes les tipologies amb motiu d'una exposició del Memorial Democràtic, però és que tenia a veure concretament amb aquest tema (ens les va facilitar el Memorial).

7. *Per què es troba a la sala del 1920-1960 – La modernitat frustrada relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 L'emergència de l'Hospitalet actual?*

Les vivendes protegides s'inicien amb el primer franquisme com una manera de protecció social i tractar de convertir un país, eminentment, de vivenda de lloguer en un país de petits propietaris. Vam pensar que aquest era millor lloc, ja que el que fa aquest tipus d'iniciativa es destorbar el lliure mercat (llegeixis especulació). Per tant, vam pensar que era un tipus d'iniciativa, típica del feixisme "social" dedicada als "bons obrers".

8. *Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?*

Es tracta d'una placa de carrer i vam pensar que era adequat poder-la exposar una mica alta i sense protecció, com si estigués en un espai públic.

Li prego que disculpi les molèsties i li agraeixo ja la seva col·laboració per avançat.

Daniel Zapater danielzapater@gmail.com

Judith Barnés juditbarnes@gmail.com

Correu electrònic 06 – Entrevista amb Judit Barnés i Daniel Zapater, responsables del guió museogràfic de l'exposició permanent del Museu de l'Hospitalet

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dilluns, 25 / abril / 2016 12:20:18

Per a: Daniel Zapater (danielzapater@gmail.com); Judit Barnés (juditbarnes@gmail.com)

Bon dia,

Em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Em trobo realitzant el meu Treball Final de Grau sobre les plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda a l'Hospitalet i m'interessaria conèixer informació sobre la placa de l'*Instituto Nacional de la Vivienda* (objecte H-8178) mostrada a l'exposició permanent del Museu d'Història de l'Hospitalet de Llobregat, a la sala 1920-1960 – *La Modernitat Frustrada*, a més de les seves opinions com a creadors de la proposta museogràfica actual.

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?
2. Per què exposar-la en un museu?
3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?
4. Per tant al ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?
5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?
6. Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposarien?
7. Per què es troba a la sala del 1920-1960 – *La modernitat frustrada* relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 *L'emergència de l'Hospitalet actual*?
8. Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?

Els prego que disculpin les molèsties i els agraeixo ja la seva col·laboració per avançat.

Atentament,

Daniel Sáez Ramírez

De: **Judith Barnés Martín** (juditbarnes@gmail.com)

Enviat: dimarts, 26 / abril / 2016 17:36:21

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Bon dia Daniel,

Gràcies per contactar-nos. El Daniel Zapater et podrà donar alguna referència sobre les coses que ens demanes atès que ell va tenir contacte amb el fons.

De tota manera, caldria que contactessis amb el director del museu atès que és ell qui coneix el fons del museu i la història de la ciutat. El seu correu és: jmsolias@l-h.cat.

Atentament,

De: **Daniel Zapater** (danielzapater@gmail.com)

Enviat: dimarts, 26 / abril / 2016 21:53:26

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Hola Dani,

Primerament, encantats de poder donar-te un cop de mà amb el teu projecte, esperem poder ser útils amb les respostes. Allà van:

1. Primer de tot m'agradaria saber d'on sorgeix la reflexió d'exposar aquesta placa com a objecte en un museu?

La intenció era la de donar visibilitat a elements patrimonials poc comuns en un museu però quotidians per a la població.

2. Per què exposar-la en un museu?

Perquè reforça el discurs expositiu i forma part del fons de la institució. A més, en els darrers anys se n'han retirat per llei la majoria, de manera que ja no es troben tan sovint en el paisatge urbà.

3. Què és el que representa aquesta placa i com s'integra dins del discurs històric de la ciutat?

Representa un element urbà comú en aquella època no només a L'Hospitalet, també a tot Espanya. Significava també una manera de fer política social del règim franquista, el que avui en diríem màrqueting!.

4. Per tant en ser un objecte que explica una part del passat local, es pot considerar un objecte arqueològic?

Entenc que potser el context en què es va trobar no permet parlar d'un objecte arqueològic. Tampoc el temps que ha passat des de llavors.

5. Quin és l'origen de la placa exposada? És a dir, com arriba al Museu? Si se sap, en quin edifici estava exposada?

Aquesta resposta te la donarà millor en Josep Maria Solias, que compta amb la base de dades original.

6. Per què només hi ha una exposada? El dipòsit del Museu no en disposa de més o pretén ser quelcom simbòlic? Si n'hi hagués més, les exposarien?

Vam haver de ser molt selectius en triar els objectes, i molts van quedar descartats. El que no volíem era omplir vitrines sense sentit, sinó mostrar una petita però acurada selecció d'elements que acompanyessin el discurs. No per omplir més les vitrines, el visitant ho entén millor.

7. Per què es troba a la sala del 1920-1960 – La modernitat frustrada relacionant-se-la amb la imposició del règim franquista i no amb l'especulació urbanística de la següent sala 1960-1992 L'emergència de l'Hospitalet actual?

Més enllà d'etiquetar l'objecte dins d'un període concret, la idea era la de mostrar com era de freqüent veure-la fins fa ben poc a moltes façanes, fruit d'una política de desenvolupament iniciada ja a la dècada dels anys 50'.

8. Per últim, per què està exposada sense cap mena de protecció (una vitrina, per exemple), a diferència de la gran majoria d'objectes de l'exposició?

Segurament per les condicions de conservació en què es trobava i pel fet que, en situar-la de forma horitzontal en paral·lel a la paret (tal com era originalment) es fa més difícil d'aplicar-hi una vitrina.

Esperem haver pogut ajudar!

Fins aviat!

Dani

Correu electrònic 07 – Consulta a Josep Maria Solías per la fitxa de l'objecte H-8178

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dissabte, 30 / abril / 2016 21:05:43

Per a: Josep Maria Solías (jmsolias@l-h.cat)

Bona tarda,

Perdoni que li torni a molestar, però quan vaig visitar Casa Espanya farà ja aquest dimecres quatre setmanes, demanant per la fitxa de l'objecte H-8178 del Museu de l'Hospitalet, em van agafar les dades (número de telèfon i correu electrònic) dient-me que buscarien la fitxa i m'ho comunicarien, doncs m'interessa de cara a la realització del meu Treball Final de Grau d'Arqueologia que estic realitzant. Em podria facilitar vostè la informació o si més no, comunicar la meua urgència al personal del Museu?

Gràcies i dispensi les molèsties.

Atentament,

Daniel Sáez.

De: **SOLIAS ARIS_ JOSEP M** (jmsolias@l-h.cat)

Enviat: diumenge, 01 / maig / 2016 0:21:40

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

No sabia rés. De fet la vaig mirar per contestar-te. Si ho hagués sabut te l'hauria fet arribar a la facultat el dimecres que vaig estar tot el dia.

Dilluns miraré que t'arribi. Ho sento.

JM Solias

De: **VILA GRACIETA_ ANNA** (avila@l-h.cat)

Enviado: dilluns, 02 / maig / 2016 11:48:48

Para: Daniel Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

T'adjunto fitxa bàsica de la placa del ministeri.

Cordialment

Anna Vila
Tècnica de gestió
Ajuntament de l'Hospitalet

Correu electrònic 08 – Consulta a l'Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida

De: **DANI SÁEZ** (danii_lestrange@hotmail.com)
Enviat: dilluns, 09 / maig / 2016 23:41:21
Per a: Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida (paisatgeurba@bcn.cat)

Bones,

Em dic Daniel Sáez i sóc alumne del grau d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona. Em trobo realitzant el meu Treball Final de Grau tutoritzat per la doctora Queralt Solé sobre les plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda i després de comprovar el catàleg de l'exposició Els símbols de Franco que va realitzar el Memorial Democràtic el passat 2010, vaig poder veure en un peu de foto com es citava l'Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida com a hostes dels arxivadors de plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda i, tot i que al Memorial Democràtic no m'han sabut dir, m'interessaria molt poder conèixer el lloc d'emmagatzematge d'aquestes caixes amb les plaques, si es sap el seu origen, si es poden consultar, si hi ha alguna fitxa d'informació tècnica o dades formals sobre les mateixes plaques.

Moltes gràcies per la seva atenció i disculpin les molèsties,

Daniel Sáez

De: **DENIEL SANCHEZ, ISABEL** (ideniel@bcn.cat)
Enviat: dijous, 26 / maig / 2016 10:20:07
Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Benvolgut Daniel,

Primer de tot, et demanem disculpes pel retard en la resposta al teu correu.

En resposta a la teva petició, t'informem que l'Institut Municipal del Paisatge Urbà no és el dipositari de les plaques de l'INV. El que va fer, l'any 2005, va ser encarregar un estudi a una experta sobre el tema. A partir del treball lliurat es va impulsar una campanya d'ajuts per retirar les plaques dels edificis. En una primera fase, els ajuts es complementaven amb la neteja del tros de façana on hi havia estat la placa. La retirada es va anar fent per part de cada comunitat de propietaris i cadascuna i va guardar o llençar la seva, ja que era un element de la seva propietat. El 2008 es va donar un nou impuls amb més ajuts.

El que és important destacar és que l'IMPU va ser l'impulsor de la campanya però mai custodi del material retirat.

Disposem d'informes diversos i algun treball sobre el tema, i també una mostra d'algunes plaques, que si t'interessa pots venir a veure, prèvia cita amb nosaltres.

Sisplau, si segueixes interessat posa't en contacte amb nosaltres i buscarem un dia perquè ens puguis visitar.

Atentament,

Isabel Deniel

Responsable de comunicació Institut Municipal del Paisatge Urbà Ajuntament de Barcelona

De: **DENIEL SANCHEZ, ISABEL** (ideniel@bcn.cat)
Enviat: dijous, 26 / maig / 2016 12:21:11
Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Benvolgut Daniel,

Primer de tot, et demanem disculpes pel retard en la resposta al teu correu.

En resposta a la teva petició, t'informem que l'Institut Municipal del Paisatge Urbà no és el dipositari de les plaques de l'INV. El que va fer, l'any 2005, va ser encarregar un estudi a una experta sobre el tema. A partir del treball lliurat es va impulsar una campanya d'ajuts per retirar les plaques dels edificis. En una primera fase, els ajuts es complementaven amb la neteja del tros de façana on hi havia estat la placa. La retirada es va anar fent per part de cada comunitat de propietaris i cadascuna i va guardar o llençar la seva, ja que era un element de la seva propietat. El 2008 es va donar un nou impuls amb més ajuts.

El que és important destacar és que l'IMPU va ser l'impulsor de la campanya però mai custodi del material retirat.

Disposem d'informes diversos i algun treball sobre el tema, i també una mostra d'algunes plaques, que si t'interessa pots venir a veure, prèvia cita amb nosaltres.

Sisplau, si segueixes interessat posa't en contacte amb nosaltres i buscarem un dia perquè ens puguis visitar.

Atentament,

Isabel Deniel

Responsable de comunicació Institut Municipal del Paisatge Urbà Ajuntament de Barcelona

De: DANI SÁEZ (danii_lestrange@hotmail.com)

Enviat: dijous, 26 / maig / 2016 12:35

Per a: Deniel Sánchez, Isabel (ideniel@bcn.cat)

Bon dia Isabel,

Atès que a finals de la propera setmana haig d'entregar el treball pel que els vaig escriure, m'és impossible adreçar-m'hi a l'IMPU personalment. Igualment, m'ha servit la informació proporcionada i li agraeixo. Tot i així, voldria demanar-li un últim favor a mode de pregunta: podria dir-me, llavors, qui és el custodi de les plaques que es retiren a Barcelona?

Atentament i gràcies per la seva atenció,

Daniel Sáez

De: DENIEL SANCHEZ, ISABEL (ideniel@bcn.cat)

Enviat: dijous, 26 / maig / 2016 13:15:10

Per a: Dani Sáez (danii_lestrange@hotmail.com)

Hola Daniel,

Veig que no he estat del tot exacta amb les dates, et reenvio un correu on es detallen millor els períodes i també un informe.

Esperem que et serveixi.

Text del correu

(L'IMPUQV va encarregar, any 2003, a la historiadora Pilar Mateo Bretos la redacció d'un inventari dels elements d'iconografia franquista presents a la ciutat.

L'estudi es va realitzar va fer palesa l'enorme quantitat de plaques de senyalització, amb presència de simbologia feixista, d'edificis d'habitatges protegits o realitzats per institucions oficials de l'estat franquista.

Després d'un període a l'espera, es va revisar l'any 2007,

La implicació de l'IMPUQV en aquesta temàtica, es centra en la realització de l'estudi i la inclusió en els seus programes d'ajudes, anys 2008 / 2010, la retirada voluntària d'aquestes plaques.)

Isabel Deniel
Responsable de comunicació
Institut Municipal del Paisatge Urbà
Ajuntament de Barcelona

De: **DENIEL SANCHEZ, ISABEL** (ideniel@bcn.cat)
Enviat: dijous, 26 / maig / 2016 12:56:57
Per a: Dani Sáez (dani_lestrange@hotmail.com)

Bon dia,

Que nosaltres sabem, ningú en especial, perquè són (o eren) propietat de cada comunitat de propietaris; no és el mateix cas que un símbol en un monument públic al carrer que es retira i possiblement va a Patrimoni.

De tota manera, aquesta tarda t'envio alguns documents per si et resulten útils per al teu treball.

Isabel Deniel
Responsable de comunicació
Institut Municipal del Paisatge Urbà
Ajuntament de Barcelona

Correu electrònic 09 – Consulta a l'Archivo General de la Administración (Alcalá de Henares, Madrid)

De: **INFO AGA** (info.aga@mecd.es)

Enviat: dimarts, 10 / maig / 2016 13:24:18

Per a: Daniel Sáez Ramírez (danii_lestrange@hotmail.com)

Sr. Sáez,

En respuesta a su consulta por correo electrónico solicitando información sobre los aspectos formales y materiales de las placas del Instituto Nacional de la Vivienda y el Ministerio de Trabajo que se colocaban en los portales de las viviendas bonificadas de renta limitada y de protección debemos comunicarle que este Archivo General de la Administración custodia un pequeño fondo documental del Ministerio de la Vivienda donde quizá podrían localizarse datos sobre este asunto en particular. Lamentablemente, los inventarios e instrumentos de descripción disponibles para acceder a dicho fondo no se encuentran informatizados, sino mecanografiados, y adolecen de una descripción general por conceptos amplios y tipos documentales que imposibilita la búsqueda por términos concretos. No obstante, ello no significa que no existan referencias o datos sobre la popular placa, sino que la localización de datos sobre la misma requeriría el inicio de un proceso de investigación con varias fases, una de estudio de los instrumentos de descripción para la localización de cajas y legajos de posible interés y una segunda de análisis de dichos materiales, tarea que podrá realizar en nuestra Sala de Consulta, en horario de atención al público, de lunes a viernes, entre las 8:30 y las 14:30 horas. Los inventarios de mayor interés son los IDDs (04)063.000 y (04)066.000, correspondientes a la Oficialía Mayor del Ministerio y a la Secretaría General de la Dirección General de Arquitectura y Vivienda, a su disposición en Sala.

Como información práctica le informamos que existe un límite garantizado de servicio de **10 cajas o signaturas por usuario al día**.

Sí podemos facilitarle un breve documento relativo a las placas interesadas, localizado por el personal técnico de este Archivo en el proceso de identificación y valoración de las series del Ministerio de la Vivienda que se está llevando a cabo con carácter previo a una descripción más detallada de este fondo documental:

- IDD (04)066.000, legajo 32276 Top. 46/57: Circular 158 sobre placas metálicas - Año 1958.

Le adjuntamos imagen de dicho documento en PDF adjunto a este escrito.

Finalmente, le sugerimos contacte con el Archivo General del Ministerio de Fomento, en cuyas dependencias todavía existe importantes conjuntos documentales generados por el Instituto Nacional de la Vivienda:

Archivo General del Ministerio de Fomento

Paseo de la Castellana, 67

28071 Madrid

Tfno.: 91 5977204

E-mail: archivogeneral@fomento.es

Atentamente,

Daniel Gozalbo Gimeno
Jefe de la Sección de Información
Archivo General de la Administración

Correu electrònic 10 – Data de substitució de les plaques dels blocs Onésimo Redondo

De: **DANI SÁEZ** <danii_lestrange@hotmail.com>
Enviat: divendres, 27 / maig / 2016, 12:45
Per a: Manuel Dominguez Lopez <mdomingu@xtec.cat>

Bon dia Manuel,
et volia fer una consulta: als blocs Onésimo Redondo, en quin any es canvien les plaques de l'Instituto Nacional de la Vivienda per plaques de Protecció Oficial de la Generalitat? Se'n té constància? Hi ha algun document/notícia que ho reflecteixi? És que no n'he trobat pas cap i només necessitaria l'any per a citar-lo al meu Treball Final de Grau.

Moltes gràcies per la teva atenció i disculpa les molèsties,

Daniel Sáez

De: **MANUEL DOMINGUEZ LOPEZ** <mdomingu@xtec.cat>
Enviat: dissabte, 28 / maig / 2016 22:13
Per a: BABELH; Castellano Bueno_ Agustin

Us passo aquesta consulta per si teniu la dada i li podeu enviar.
Gràcies.

Daniel Sáez

De: **CASTELLANO BUENO, AGUSTIN** (acastellano@l-h.cat)
Enviado: dilluns, 30 / maig / 2016 8:49:35
Para: 'danii_lestrange@hotmail.com' (danii_lestrange@hotmail.com)
CC: 'Manuel Dominguez Lopez' (mdomingu@xtec.cat)

Bon dia,

Referent a la pregunta, actualment no tenim constància de la data en la qual es van canviar les plaques del grup de vivendes “Blocs Florida”, anteriorment “Onésimo Redondo”.

Suggereixo diverses fonts d'informació:

- La Florida : l'Hospitalet de Llobregat / Angels Marín ; Oriol Homs (Dir.), Cristina Rimbau (Dir.) ; [Antoni Comas i Balldellou (Pr.), Conseller de Benestar Social, Generalitat de Catalunya].-- Barcelona : Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social, 1995 .- 145 p. (Els barris d'ADIGSA, 45)
- Memòries del projecte de rehabilitació dels Blocs Florida. Arxiu de l'Agència Catalana d'Habitatge -Generalitat de Catalunya.
- Representants de l'Associació de Veïns i Veïnes de La Florida.

Cordialment,

Agustín Castellano